

Uskomatonta ympäristöterrorismia

Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisoinnin diskurssit ja
retoriset vaikutuskeinot Helsingin Sanomissa 27.12.1990 – 31.5.1991

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Yleisen historian pro gradu –
tutkielma
Huhtikuu 2014
Lassi Kärkkäinen 169728
Ohjaaja: Arto Nevala

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Lassi Kärkkäinen

Opiskelijanumero: 169728

Tutkielman nimi: Uskomatonta ympäristöterrorismia. Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisoinnin diskurssit ja retoriset vaikutuskeinot *Helsingin Sanomissa* 27.12.1990 – 31.5.1991

Tiedekunta ja oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yleinen historia

Ohjaaja: Arto Nevala

Sivumäärä: 113 + 6

Aika ja paikka: huhtikuu 2014, Joensuu

Pro gradu –tutkielma käsittelee Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisoinnin diskursseja ja retorisia vaikutuskeinoja *Helsingin Sanomissa* aikavälillä 27.12.1990 – 31.5.1991. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten *Helsingin Sanomat* käsitteli Persianlahden sodan aikana syntyneitä ympäristötuhoja uutisoinnissaan ja millaisia kokoavia diskursseja sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa esiintyi ennen sotatoimien alkua, sotatoimien aikana sekä sotatoimien jälkeen. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, millaisia retorisia vaikutuskeinoja uutisoinnissa käytettiin. Tutkielmassa vertaillaan myös *Helsingin Sanomissa* esitettyjä arvioita ja näkemyksiä sodan ympäristötuhoista sodan jälkeen tehdyissä sodan ympäristötuhoja käsittelevissä tutkimuksissa saatuihin tutkimustuloksiin.

Tutkielmassa on käytetty lähdeaineistona *Helsingin Sanomat*-sanomalehden julkaistuja numeroita aikaväliltä 27.12.1990 – 31.5.1991. Lähdeaineistoksi on valittu *Helsingin Sanomissa* julkaistut artikkelit, kolumnit ja pääkirjoitukset, jotka keskittyivät kokonaisuudessaan Persianlahden sodan ympäristötuhojen käsittelyyn tai jotka käsitelivät lyhyesti Persianlahden sodan ympäristötuhoja.

Persianlahden sodan ympäristötuhoihin keskittyvän uutisoinnin osuus kaikesta Persianlahden sotaan liittyvästä uutisoinnista *Helsingin Sanomissa* oli alle kymmenen prosenttia. Kaikkein aktiivisimmin *Helsingin Sanomat* uutisoi sodan ympäristötuhoista samaan aikaan kun *Helsingin Sanomat* uutisoi käynnissä olevista sotatoimista 18. tammikuuta 1991 – 28. helmikuuta 1991.

Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevää uutisointia kokoavissa diskursseissa tapahtui selviä muutoksia. Sotatoimia edeltävässä uutisoinnissa painotettiin voimakkaasti sodasta mahdollisesti seuraavien ympäristötuhojen muodostamaa suurta riskiä koko maailman ekologiselle tasapainolle. Sotatoimien aikana uutisointi muuttui neutraaliksi ja puolueettomaksi. Sodan jälkeen uutisointi muuttui jälleen ympäristötuhojen vakavuutta korostavaksi ja lisäksi uutisoinnissa osoitettiin selkeästi, kumpi sodan osapuolista oli syyllinen ympäristötuhojen aiheuttamiseen.

Uutisoinnissa esiintyi myös useita erilaisia retorisia vaikutuskeinoja, joilla lukijoita pyrittiin vakuuttamaan uutisoinnissa esitettyjen näkemysten uskottavuudesta. Tärkeimmät retoriset vaikutuskeinot uutisoinnissa olivat asiantuntijoiden ja vaikutusvaltaisten henkilöiden lausuntoihin vetoaminen. Uutisoinnissa esitetyt arviot vastasivat vaihtelevasti sodan jälkeen ympäristötuhoista tehtyihin tutkimustuloksiin.

Avainsanat: Persianlahti, sota, journalismi, Kuwait, Irak, ympäristö, ympäristötuho, ympäristöterrorismi, ympäristöjournalismi, öljypalo, öljyvuoto

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	1
1.1	Sotien ympäristötuhot	1
1.2	Persianlahden sota ja ympäristötuhot	3
1.3	Sotasensuuri ja sotapropaganda	6
2.	Tutkimuksen perusteet	8
2.1	Tutkimusperinne	8
2.2	Tutkimusasetelma, lähteet ja tutkimusmetodi	13
2.2.1	Tutkimusasetelma	13
2.2.2	Lähdeaineisto, sen käyttö ja siihen liittyvät ongelmat	15
2.2.3	Tutkimusmetodi	16
2.2.4	Esimerkki tutkimusmetodin käytöstä	19
3.	Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän uutisoinnin laajuus <i>Helsingin Sanomissa</i>	22
4.	Mahdolliset ympäristötuhot argumenttina rauhan puolesta	24
4.1	Pessimistinen ja vähemmän pessimistinen ennakoarvio	24
4.2	Maailmanloppu- ja rauhandiskurssi	27
5.	Neutraali ja puolueeton uutisointi ympäristötuhoista.....	33
5.1	Irakilaisten ydinreaktorien pommittaminen sekä kemialliset ja biologiset aseet.....	33
5.2	Joukkotuhoase-diskurssi	36
5.3	Öljypalot Kuwaitissa	43
5.4	Öljypalo-diskurssi	44
5.5	Öljyvuoto Persianlahteen	47
5.6	Öljyvuoto-diskurssi	50
5.7	Liittouman toiminta öljyvuodon torjumiseksi	55
5.8	Öljytaistelu-diskurssi	60
6.	Irakin syyllistäminen Persianlahden sodan ympäristötuhoista.....	62
6.1	Irakin toimeenpanema Kuwaitin öljylähteiden tuhoaminen	62
6.2	Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssi	65
6.3	Saddam Husseinin ja irakilaisten syyllistäminen sodan ympäristötuhoista.....	70
6.4	Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssi	74
6.5	Kuwaitin saastunut ympäristö.....	81
6.6	Saastunut autiomaa-diskurssi	84
6.7	Kuwaitin öljypalojen sammuttaminen	90
6.8	Öljypalojen sammutustyöt-diskurssi	95

7. Yhteenveto	103
8. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	110

1. Johdanto

1.1 Sotien ympäristötuhot

Ympäristön tuhoaminen ja sota liittyvät kiinteästi yhteen. Sota voi vaikuttaa ympäristöön kahdella tavalla: ympäristömuutos voi olla joko sotatoimien tahallinen tai tahaton sivutuote tai juuri se tekijä, jolla vihollinen halutaan tuhota. Ympäristösodankäyntiin eli ekologiseen sodankäyntiin kuuluvat menetelmät joiden nimenomaisena tarkoituksena on ympäristöön vaikuttaminen sotilaallisten tarkoituksien saavuttamiseksi. Ympäristötuhot eivät silloin synny vain sodan sivutuotteena kuteen yleensä tapahtuu. Ympäristösotaa voidaan käydä kahdella tavalla: hävittämällä suoraan keinotekoisilla menetelmillä, esimerkiksi kasvimyrkyillä, vihollisen aluetta, tai aikaansaamalla muutoksia luonnonilmiöissä siten, että ne aiheuttavat vahinkoja viholliselle. Jälkimmäistä tapaa kutsutaan geofyysiseksi sodankäynniksi. Geofyysisessä sodankäynnissä manipuloidaan ilmakehän, maan siihen liittyvien vesistöjen sekä valtamerten luonnonilmiöitä. Geofyysisen sodankäynnin vaikutuskeinoja ovat muun muassa sateisiin vaikuttaminen, kasvillisuustulipalojen sekä tulvien aiheuttaminen. Sodan ympäristövaikutusten suuruus ja pitkäaikaisuus riippuu paikallisen luonnon ja ekosysteemin kestävydestä. Aseellisten konfliktien painopisteen siirtyminen lauhkeilta vyöhykkeiltä autiomaihin ja trooppisille alueille on lisännyt ympäristötuhoa.¹

Varhaisimmat tiedot ympäristön tuhoamisesta sodankäynnin välineenä ovat jo antiikin ajoilta: vuonna 146 ekr. roomalaiset hävittivät Karthagon kaupungin ja he (väitetysti)² kylvivät samalla suolaa kaupunkia ympäröiville pelloille, jotta maanviljely alueella kävisi mahdottomaksi. Toisen maailmansodan lopussa 1945 amerikkalaiset pudottivat atomipommit japanilaisiin Hiroshiman ja Nagasakin kaupunkeihin, mistä seurasi laajat ympäristötuhot itse atomipommien räjähdysvoimasta mutta myös pommien levittämästä säteilystä. Yhdysvaltojen Etelä-Vietnamissa ja muissa Indokiinan maissa vuosina 1961 – 1973 käymä sota oli historian ensimmäinen sota, jossa ympäristön tuhoaminen oli Yhdysvaltojen strategian keskeinen ja tarkoituksellinen osa. Eräs Yhdysvaltojen ympäristösodankäynnin menetelmä oli sateisiin vaikuttaminen: Yhdysvallat kylvi vuosina 1966 – 1972 Laosin ylle noin 45 000

¹ Tammilehto 1980, 4, 6, 11 – 12.

² Tarinan todenmukaisuudesta ei ole varmuutta. Tutkijan huomautus.

sadetuspatruunaa, jotka sisälsivät hopea- ja lyijyjodidia. Tarkoituksena oli vaikeuttaa liikennettä Ho Tshi Minhin tiellä. Toinen ympäristösodankäynnin vaikutuskeino oli metsien hävittäminen, jotta vietnamilaiset sissit menettäisivät liikkumisvapautensa, lepopaikkansa ja suojansa, sekä paikallisen maanviljelyksen tuhoaminen sissien nälkännyttämiseksi nälkään. Lisäksi maanviljelysten tuhoamisella pyrittiin pakottamaan etelävietnamilaiset siviilit muuttamaan Yhdysvaltojen hallitsemille alueille, jotta sissit menettäisivät paikalliset tukijansa ja huoltoyhteytensä. Tärkeimmät välineet hävitystyössä olivat pommit, kasvimyrkyt ja raivaustraktorit. Myös 1990-luvulla sotateimet ovat aiheuttaneet ympäristötuhoja. Vuonna 1999 Kosovon sodan aikana Yhdysvaltojen johtamat NATO:n³ joukot aiheuttivat ympäristötuhoja Jugoslavian tasavallan alueella pommittamalla polttoaine- ja kemiantehtaita. Tämän seurauksena alueen maaperä ja Tonava-joki kärsivät saastumisesta.⁴

Kun Irakin sota alkoi vuonna 2003, se herätti huolestuneisuutta sodan mahdollisista vaikutuksista Irakin alueen ympäristöön. Sodan alkaessa 200 juristin ja oppineen ryhmä, joka koostui 51 eri maan kansalaisista, lähetti kirjeen Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille Kofi Annanille. Siinä varoitettiin massiivisen ympäristötuhon mahdollisuudesta. Vuonna 2006 tehdyssä selvityksessä todetaan, että sodan alkaessa ja sen aikana pelättiin, että Irakin sodalla tulisi olemaan merkittävä vahingollinen vaikutus alueen ympäristölle ja vesistöille ja että sota saattaisi johtaa alueella asuvien uhanalaisten lajien tuhoutumiseen. Lisäksi köyhdytettyä uraania sisältävien aseiden käyttö Irakissa Yhdysvaltojen toimesta saattaisi johtaa ympäristön laajamittaiseen saastumiseen.⁵ Vaikka Yhdysvaltojen joukot vetäytyivät Irakista vuoden 2011 lopussa⁶, alueella on edelleen levotonta⁷, ja tämän vuoksi vuonna 2003 alkaneen Irakin sodan ympäristölle aiheuttamista tuhoista ei ole voitu tehdä laajaa ja perusteellista selvitystä.

³ North Atlantic Treaty Organization = Pohjois-Atlantin liitto

⁴ McManus 2006, 418 – 420; Tammilehto 1980, 11 – 13.

⁵ McManus 2006, 420.

⁶ HS, ”USA:n viimeinen sotilassaattue poistui Irakista”, <http://www.hs.fi/ulkomaat/USAn+viimeinen+sotilassaattue+poistui+Irakista/a1305551616320>, julkaistu 18.12.2011, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; YLE, ”Viimeiset Yhdysvaltojen joukot poistui Irakista”, http://yle.fi/uutiset/viimeiset_yhdysvaltojen_joukot_poistui_irkasta/5469748, julkaistu 18.12.2011, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

⁷ HS, ”Irakin väkivaltaisuuksissa kuoli maanantaina taas kymmeniä ihmisiä”, <http://www.hs.fi/ulkomaat/Irakin+v%C3%A4kivaltaisuuksissa+kuoli+maanantaina+taas+kymmeni%C3%A4+ihmisi%C3%A4/a1387170958351>, julkaistu 17.12.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; YLE, ”Autopommit tappoivat Bagdadissa YK:n pääsihteerin vierailun aikana”, http://yle.fi/uutiset/autopommit_tappoivat_bagdadissa_ykn_paasihteerin_vierailun_aikana/7028970, julkaistu 13.1.2014, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

1.2 Persianlahden sota ja ympäristötuhot

Persianlahden sotaan johtanut kriisi sai alkunsa, kun presidentti Saddam Husseinin johtama Irak miehitti pienen naapurimaansa Kuwaitin 2. elokuuta 1990. Irakin hyökkäys Kuwaitiin oli seurausta Irakin vuosina 1980 – 1988 käymästä sodasta toista naapurimaataan Irania vastaan. Sodan syynä oli Iranissa 1979 alkanut islamilainen vallankumous, jonka Saddam Hussein näki uhkana Irakille. Sodan päättyttyä 1988 Irak oli pahasti velkaantunut muille Persianlahden valtioille, erityisesti Kuwaitille. Saddam Hussein oli lisäksi katkera Kuwaitin riittämättömästä tuesta Irakin – Iranin sodan aikana. Hyökkäämällä Kuwaitiin Saddam Hussein uskoi voivansa mitätöidä Irakin velat Kuwaitille, saada haltuunsa Kuwaitin valtavat öljyvarat ja nostaa öljyn hintaa maailmalla, mikä olisi ollut Irakille edullista.⁸

Irakin hyökkäys Kuwaitiin tuomittiin heti lähes kaikissa maissa. Miehittämällä Kuwaitin Irak hallitsi suurta osaa Lähi-idän öljyvaroista, ja erityisesti Yhdysvaltojen talous oli riippuvainen Lähi-idän öljystä. Yhdysvallat, Irakin entinen tukija, oli närkästynyt Irakin toimista, eikä voinut hyväksyä sitä, että suuri osa Lähi-idän öljyvaroista olisi arvaamattoman diktaattorin hallussa. YK⁹ vaati Irakia vetäytymään Kuwaitista välittömästi ilman ennakkoehtoja, mutta Irak kieltäytyi. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 678, joka annettiin 29. marraskuuta 1990, valtuutti jäsenvaltiot kaikkiin tarpeellisiin keinoihin Kuwaitin vapauttamiseksi. YK:n alainen liitto, jota johti Yhdysvallat, aloitti sotatoimet Irakin ajamiseksi pois Kuwaitista 16. tammikuuta 1991, kun YK:n asettama takaraja Irakin vetäytymiselle oli mennyt umpeen. Sodan ensimmäiset viikot liittouman joukot pommittivat Irakia ja Kuwaitissa olleita irakilaisjoukkoja ilmasta käsin aiheuttaen valtavaa tuhoa Irakin infrastruktuurille ja armeijalle. Maasotatoimet irakilaisten karkottamiseksi Kuwaitista alkoivat 24. helmikuuta 1991, ja neljän päivän kuluttua Irakin armeija oli lyöty täysin ja ajettu pois Kuwaitista. Yhdysvaltojen presidentti George H.W. Bush ilmoitti 28. helmikuuta 1991 Kuwaitin olevan vapautettu ja liittouman saavuttaneen

⁸ Milton-Edwards & Hinchcliffe 2001, 89 – 94; Stanwood & Allen & Peacock 1991, 5 – 6.

⁹ Yhdistyneet Kansakunnat

tavoitteensa. Samana päivänä sekä irakilaiset että liittouman joukot lopettivat taistelutoimet ja sopivat tulitauosta.¹⁰

Persianlahden sodan aikana mediassa sai huomiota sotatapahtumien lisäksi myös sotatoimista aiheutuneet laajat ympäristötuhot. Persianlahden sodan aikana irakilaiset pumppasivat Persianlahteen eri arvioiden mukaan 4 – 10 miljoonaa barrelia¹¹ öljyä, aiheuttaen massiivista tuhoa alueen merieliöille, muuttolinnuille ja kalastusteollisuudelle. Irakilaiset pumppasivat öljyä mereen, koska öljyn kuviteltiin estävän liittouman joukkojen mahdollinen maihinnousu Kuwaitin rannikolle. Kaikki öljyvuodot eivät kuitenkaan olleet irakilaisten aiheuttamia, sillä liittouman ilmavoimien pommitukset kohdistuivat myös irakilaisiin öljyntuotantolaitoksiin ja öljytankkereihin. Näin ollen liittouman joukot ovat osin vastuussa öljyn valumisesta Persianlahteen.¹² Vertailun vuoksi todettakoon, että vuonna 2010 tapahtuneessa Meksikonlahden öljyonnettomuudessa, joka on historian toiseksi pahin öljyvuoto, palamaan syttyneestä Deepwater Horizon-öljynporauslautasta valui Meksikonlahteen arviolta 4,2 – 4,9 miljoonaa barrelia öljyä¹³. Persianlahteen valui vuonna 1991 pahimpien arvioiden mukaan kaksi kertaa enemmän öljyä kuin Meksikonlahden öljyonnettomuudessa. Tämä osoittaa Persianlahden öljykatastrofin ennennäkemättömän massiivisen mittakaavan. Persianlahden sodan aikainen öljyvuoto Persianlahteen on edelleen kaikkien aikojen pahin öljyvuoto.

Öljyn mereen laskemisen lisäksi irakilaiset kaivoivat Kuwaitin ja Saudi-Arabian väliselle rajalle yhteensä 197 kilometriä pitkän useista öljyllä täytetyistä vallihautoista koostuneen puolustusvyöhykkeen, jonka leveys oli noin 1,5 – 2 kilometriä. Öljyllä täytetyt vallihaudat oli tarkoitus sytyttää palamaan liittouman joukkojen hyökätessä, jolloin liittouman joukkojen

¹⁰ Bagdad, Washington, Riad, Reuter, AP, "Kuusi viikkoa kestänyt sota päättyi tulitaukoon ja Irakin tappioon", HS 1.3.1991; Milton-Edwards & Hinchcliffe 2001, 89, 94 – 97; Stanwood & Allen & Peacock 1991, 5 – 7, 100 – 108.

¹¹ Yksi öljybarreli = n. 159 litraa öljyä.

¹² Bloom et. al. 1994, 46; Counterspill, "Gulf War Oil Disaster", <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Hirschmann 2005, 14; McManus 2006, 419; Moss 2010, "The 13 largest oil spills in history", <http://www.mnn.com/earth-matters/wilderness-resources/stories/the-13-largest-oil-spills-in-history>, julkaistu 16.7.2010, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

¹³ Counterspill, "BP Oil Spill", <http://www.counterspill.org/disaster/bp-oil-spill>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Moss 2010, "The 13 largest oil spills in history", <http://www.mnn.com/earth-matters/wilderness-resources/stories/the-13-largest-oil-spills-in-history>, julkaistu 16.7.2010, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Cutler 2010, "Deepwater Horizon oil spill", <http://www.eoearth.org/view/article/51cbf0267896bb431f6a0797/>, julkaistu 5.12.2010, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

eteneminen hidastuisi tai jopa pysähtyisi kokonaan, ja irakilaiset pystyisivät tulittamaan paikallaan olevia liittouman joukkoja tykistöllään. Öljyvallihautoja varten irakilaiset valuttivat maaperään arviolta 3,5 miljoonaa barreliä öljyä. Liittouman joukot käyttivät kuitenkin yllätyksellisiä taktiikoita, jotka tekivät öljyvallihaudat hyödyttömiksi. Lisäksi irakilaiset eivät ehtineet sytyttää öljyvallihautoja tuleen liittouman hyökätessä, joten öljy jäi maahan saastuttamaan maaperää.¹⁴

Öljyn mereen laskemisen ja öljyvallihautojen lisäksi irakilaiset sytyttivät tahallaan palamaan tai vahingoittivat lähes 800 kuwaitilaista öljylähdettä. Arvion mukaan öljypalojen ollessa pahimmillaan hävisi savuna ilmaan jopa 6 miljoonaa barreliä öljyä joka päivä. Öljypaloissa tuhoutuneen öljyn kokonaismäärän on arvioitu olleen jopa 3 miljardia barreliä. Tarkkaa arviota öljypaloissa tuhoutuneen öljyn määrästä on kuitenkin vaikea esittää. Kaikkien öljypalojen sammuttaminen kesti yhdeksän kuukautta. Öljypaloilla oli katastrofaalinen vaikutus Kuwaitin elämistöönsä ja Kuwaitin talouteen. Osa vahingoittuneista öljylähteistä vapautuneesta öljystä ei syttynyt palamaan, vaan se virtasi maan pinnalle tai se haihtui ensin ilmaan ja satoi myöhemmin alas maahan. Maan pinnalle virranneen öljyn ja maahan sataneen öljyn seurauksena aavikolle syntyi kokonaisia öljyjärviä. Öljysateen ja öljyvuotojen vuoksi aavikolle levinneen öljyn määrän arvioidaan olleen 70 miljoonaa barreliä. Erityisesti Persianlahden maiden suoalueet saastuivat pahasti taivaalta sataneen öljyn seurauksena. Öljypalojen seurauksena alueelle levisi myrkyllisiä savuja ja alueen ulkolämpötilat laskivat, kun savu häytti auringonvalon pääsyä maan pinnalle. Öljylaskeuman ja savupiteen vaikutus jäi kuitenkin paikalliseksi, koska savua syntyi liian vähän, jotta sitä olisi voinut levitä pohjoiselle pallonpuoliskolle, eikä savua noussut niin korkealle, että tuulet olisivat voineet kuljettaa sitä kauas Persianlahdelta. Joka tapauksessa Kuwaitin öljylähteiden palaminen on edelleen kaikkien aikojen pahin öljypalokatastrofi ja kaikkein äärimmäisin ekologisen sodankäynnin ilmentymä.¹⁵

Persianlahden sodan seurauksena Kuwaitin ja Irakin maaperään päätyi myös paljon köyhdytettyä uraania sisältäviä ammuksia. Ainoastaan Yhdysvallat ja Iso-Britannia käyttivät köyhdytettyä uraania sisältäviä ampuatarvikkeita Persianlahden sodassa. Köyhdytettyä

¹⁴ Al-Ajmi et. al. 1998, 11 – 12, 21.

¹⁵ Atkinson 1993, 492 – 493; Bloom et. al. 1994, 73, 82, 86, 91; Counterspill, “Gulf War Oil Disaster”, <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Hirschmann 2005, ix, 1, 15, 27, 73.

uraania käyttävät ammuksset ovat erittäin hyviä läpäisemään panssaroituja kohteita, mutta ne säteilevät radioaktiivista säteilyä ja köyhdytetty uraani on kemiallisesti myrkyllistä. Ne voivat muodostaa terveysriskin sekä niitä käyttäville joukoille että myös niille ihmisille, jotka asuvat taistelualueilla sotatoimien jälkeen.¹⁶ Tosin IAEA:n¹⁷ vuona 2003 julkistaman tutkimuksen yhteenvedossa todettiin, että köyhdytetty uraani ei muodosta radioaktiivista uhkaa Kuwaitin väestölle.¹⁸ Myös suuret määrät räjähtämättömiä ampumatarvikkeita ja muita aseita, kuten pommeja, rypälepommeja, ohjuksia, tykinammuksia ja maamiinoja, päätyi sodan seurauksena Irakin ja Kuwaitin maaperään, ja ne muodostavat pitkäaikaisen uhan ihmisille ja eläimille. Vuonna 1993 arvioitiin, että noin 5 – 7 miljoonaa raivaamatonta maamiinaa oli edelleen Kuwaitin maaperässä. Kuwaitin viranomaisten mukaan joulukuuhun 1991 mennessä 200 ihmistä oli kuollut ja yli 1000 loukkaantunut maamiinojen seurauksena sodan päättymisen jälkeen. Räjähtämättömien ampumatarvikkeiden raivaajien mukaan kaikkien räjähtämättömien ampumatarvikkeiden raivaaminen voi kestää vuosikymmeniä.¹⁹

1.3 Sotasensuuri ja sotapropaganda

Sodanaikaisella uutisten hallinnalla eli sotasensuurilla on kaksi päätarkoitusta: yleisön tuen hankkiminen ja säilyttäminen sekä sen estäminen, ettei vihollinen saisi hyödyllistä tietoa. Tiedotusvälineet eivät voi raportoida sotatapahtumista täysin vapaasti, koska sotaikäiset osapuolet haluavat vaikuttaa siihen, millaisen kuvan sotatoimista tiedotusvälineet antavat sekä kotimaan kansalaisille että myös muulle maailmalle. Totaalisessa sodassa tiedotusvälineet asetetaan valtiolliseen ohjaukseen sotapropagandan välineeksi, kun taas pienemmissä konflikteissa journalismin näkökulmia rajoittavat ennen muuta hallituksien, kansalliseen etuun tai yleiseen mielipiteeseen liittyvät lojaalisuuspainet. Muita vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa läheisyyden uutiskriteerit, eli keskittyminen omaan yleisöön tai kulttuurisesti ja poliittisesti läheisiin maihin kohdistuviin vaikutuksiin, osapuolten julkisuudenhallinnan voimavarat, moraaliset ja poliittiset painet kuulla vain konfliktin toista osapuolta sekä tiedotusvälineen kaupalliseen kilpailutilanteeseen ja uutistyön käytäntöön liittyvät tekijät.²⁰

¹⁶ Bloom, et. al. 1994, 134 – 136.

¹⁷ International Atomic Energy Agency = Kansainvälinen atomienergiajärjestö

¹⁸ IAEA 2003, 30.

¹⁹ Bloom et. al. 1994, 137 – 138.

²⁰ Luostarinen 1994, 35, 101.

Toinen tiedotusvälineiden toimintaan sota-aikana vaikuttava ilmiö on sotapropaganda. Jokaisen sodan jälkeen on aina uskottu, että tiedonvälityksen kehittyminen, demokratia ja kansainvälisten yhteyksien kehittäminen tekee mahdolliseksi yksisilmäisen propagandan ja sotakiikkon levittämisen: ihmiset saisivat aina toisenlaistakin tietoa ja osaavat vastaisuudessa välttää sodanlietsonnan ansat. Usko oman aikamme kestävyYTEEN propagandan viestien edessä perustuu osin propagandaa koskevaan väärinkäsitykseen. Ajatteleminen, että kyseessä on ennen muuta emotionaalinen vaikuttaminen, joka edellyttää yhden viestin, propagandan monopolia. Siksi katsomme, että propaganda on ollut mahdollista vain entisissä suljetuissa ja autoritaarisissa yhteiskunnissa. Demokratiat voivat kuitenkin olla hyvin propagandatiheitä yhteiskuntia. Luonnollisesti ne eroavat diktatuureista viestinnän lähettäjien suuremman määrän osalta. Propaganda on harvoin avoimesti propagandaksi tunnistettavaa, kuten suuria paraateja ja liikuttavia puheita. Tavallisesti se toimii neutraalin oloisilla tiedoilla, joiden tarkoitus on vaikuttaa omaan päätöksentekoprosessiimme. Tehokkaimmillaan se on vaikuttaessaan hiljaisesti päätöksemme perusteisiin niin, että itse päätös on meidän.²¹

Propagandaa pohdittaessa on hyvä huomata, että se on harvoin valehtelua mutta aina valintaa, painotusta ja tulkintaa. Kun media roolia on tutkittu eri kriisien laajentumisprosesseissa, on tehty yksi varmanoloinen havainto: kun eskalaation ”portailta” edetään kohti avointa aseellista selkkausta, kehitystä edeltää usein näkökulmien supistuminen joukkotiedotuksessa. Supistuminen viittaa siihen tapaan, jolla joukkoviestintä tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää toisen osapuolen ajattelun ja suhtautumisen tavan, toisen kokeman pelon ja uhkan. Se viittaa vaihtoehtoihin tapoihin tulkita kriisin syyt ja sen ratkaisumahdollisuudet. Se viittaa myös ”meidän”, oman sisäryhmämme tiivistymiseen ja sen sisäisten erojen katoamiseen näkyvistä. Kohti sotaa kulkevalle maalle tai kansanryhmälle on tyypillistä joukkoviestintä, joka näkee vain omat edut, omat toiveet ja pelot ja oman uhkan kokemuksen. Tällainen perspektiivinen kaventuminen voi alkaa jo vuosia ennen varsinaisen konfliktin puhkeamista ja se näyttää olevan yksi keskeinen tekijä siinä prosessissa, jossa syntyy kulttuurinen valmius sotaan.²²

²¹ Luostarinen 2003, 26 – 28.

²² Luostarinen 2003, 28 – 29.

Tiedotusvälineiden sotatoimia koskeva uutisointi ei useimmiten ole vapaata sotilasviranomaisten valvonnasta tai sotatoimia koskeva uutisointi voi olla tiedotusvälineiden taholta jo alun alkaen puolueellista sodan toisen osapuolen eduksi. Siksi voi kysyä, ovatko samat tekijät vaikuttaneet myös muuhun sotaan liittyvään uutisointiin, joka ei ole liittynyt suoraan sotatoimien kuvaamiseen. Edelleen herää kysymys, ovatko tällaiset tiedotusvälineitä koskevat ennakkoasetelmat vaikuttaneet uutisointiin myös silloin, kun sotatoimien yhteydessä on syntynyt suuria ympäristötuhoja. Erityisen kiinnostavaksi nousee kysymys ympäristötuhojen uutisoinnista Persianlahden sodan sotatoimien yhteydessä. Voidaanko sen perusteella, että sotatoimista uutisoitaessa tiedotusvälineet eivät aina joko voi tai halua toimia puolueettomasti, samalla olettaa, että tiedotusvälineet eivät myöskään uutisoi puolueettomasti sotatoimien seurauksena syntyvistä ympäristötuhoista?

2. Tutkimuksen perusteet

2.1 Tutkimusperinne

Oma tutkimusaiheeni on tarkkaan rajattu koskemaan ainoastaan Helsingin Sanomien Persianlahden sodan aikana syntyneiden ympäristötuhojen uutisointia kaiken muun sotaan liittyvän uutismateriaalin joukosta. Koska aiheeni on näin spesifi, ei ole yllättävää että aihetta ei ole aikaisemmin käsitelty laajalti historiantutkimuksen yhteydessä. Siitä huolimatta aihepiiriin liittyvää tai sitä sivuavaa tutkimusta on olemassa runsaasti, jota seuraavaksi esittelen.

Persianlahden sodan sotatapahtumista on tehty useita teoksia. Frederick Stanwoodin, Patrick Allenin ja Lindsay Peacockin teos *Persianlahden sota* (1991) keskittyy käymään läpi ensiksi Persianlahden sotaan johtaneita taustatapahtumia ja tämän jälkeen teos kuvaa päivä päivältä sotatapahtumia, sodan diplomaattisia käännteitä sekä sodan jälkeisiä tapahtumia. Vaikka teos ei ole erityisen tieteellinen²³, se kuitenkin kuvaa yksityiskohtaisesti sodan tapahtumia. Rick Atkinsonin teos *Crusade: The Untold Story of the Persian Gulf War* (1993) seuraa amerikkalaisjoukkojen ja niiden komentajien toimintaa Persianlahden sodassa. Teoksessa

²³ Teoksessa ei ole sivunumeroita eikä lähdeviitteitä, sivunumerot alaviitteissäni tästä teoksesta olen laskenut siten, että ensimmäisen tekstiluvun ensimmäinen tekstisivu on sivu 1. Tutkijan huomautus.

Atkinson käsittelee amerikkalaiskomentajien näkemyksiä ja arvioita sodan kulusta sodan aikana tuomalla esiin myös amerikkalaiskomentajien käymiä keskusteluita toistensa kanssa. Toisinaan Atkinsonin teoksessa Persianlahden sotaa käsitellään myös suuremmasta näkökulmasta. Beverly Milton-Edwardsin ja Peter Hinchcliffen tutkimus *Conflicts in the Middle East since 1945* (2001) käsittelee Lähi-idän sotilaallisia konflikteja vuodesta 1945 lähtien ja myös Persianlahden sotaa. Milton-Edwardsin ja Hinchcliffen tutkimus ei painotu kuvaamaan erityisesti Persianlahden sotaa, vaan asettaa Persianlahden sodan osaksi Lähi-idän konfliktien jatkumoa. Tutkimuksessa käydään läpi Persianlahden sodan monimutkaisia taustasetelmiä sekä konfliktin poikkeuksellista luonnetta. Yhdysvallat yhdessä lukuisten arabivaltioiden sekä muiden liittolaistensa kanssa muodostivat liittouman, joka YK:n turvallisuusneuvoston valtuuttamana ryhtyi sotaan yksittäistä arabivaltiota vastaan.

Persianlahden sotaan liittyvää sotajournalismia, ja sotajournalismia yleensä, on myös tutkittu aikaisemmin. Heikki Luostarisen ja Hannu Niemisen toimittama *Persianlahden sota ja journalismi* (1991) perustuu Tampereen Yliopistolla huhtikuussa 1991 pidettyyn seminaariin, ja seminaarissa esitetyt ajatuksia on muokattu ja kehitelty eteenpäin kirjaa varten. Teoksessa käsitellään ja pohditaan tiedotusvälineiden toimintaa Persianlahden sodan aikana sekä sotauutisoinnissa havaittuja ilmiöitä. Robert E. Denton Jr:n tutkimuksessa *The Media and The Persian Gulf War* (1993), jossa käydään perusteellisesti läpi Persianlahden sodan aikaista mediatoimintaa, uutisointi mukaan lukien. Heikki Luostarisen tutkimuksessa *Mielen kersantit* (1994) tarkastellaan julkisuuden hallinnan keinoja ja vaikutuksia käyttäen esimerkkinä armeijoiden tiedotustoimintaa sekä rauhan että myös sotilaallisten konfliktien aikana, ja Persianlahden sota on eräs niistä konflikteista, joiden aikaista sotauutisointia Luostarinen omassa tutkimuksessaan käsittelee. Sotapropagandan vaikutusta joukkoviestimissä käsitellään Anssi Männistön toimittamassa esseekokoelmassa *Miksi soditaan?* (2003), jossa pohditaan sotimisen taustalla olevia moninaisia syitä ja sotien tulevaisuutta. Yksi teoksessa käsitellyistä aiheista on sotapropaganda joukkoviestimissä.

Sotien aikana syntyneistä ympäristötuhoista on tehty jonkin verran aikaisempaa tutkimusta. Olli Tammilehdon *Ympäristö ja sota* (1980) on Sadankomitean tuottama tietovihko, jossa käsitellään sodan ja sotalaitoksen ja ympäristön välisiä vaikutussuhteita sekä esitetään esimerkkejä siitä, milloin sotien aikana ympäristötuhoja on aiheutunut joko tahallisesti tai

tahattomasti. Teos on kuitenkin melko vanha, joten siinä ei käsitellä Persianlahden sotaa. Se ei myöskään ole kovin laaja. Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelee tarkemmin Saul Bloomin, John M. Millerin, James Warnerin ja Philippa Winklerin tutkimus *Hidden Casualties: Environmental, Health and Political Consequences of the Persian Gulf War* (1994). Se käsittelee laaja-alaisesti Persianlahden sodan aiheuttamia ympäristötuhoja, kuten palavien öljylähteiden ja Persianlahteen valuneen öljyn aiheuttamia välittömiä seurauksia sekä sotatoimien seurauksena alueelle levinneiden köyhdytettyä uraania sisältäviä ammuksien ja muun räjähtämättömien ampumatarvikkeiden vaikutuksia alueen ympäristölle. Tutkimuksessa käsitellään Kuwaitin ympäristön tilaa myös vuosina 1992 ja 1993, eli pisimmillään kaksi vuotta sotatoimien päättymisen jälkeen.

Toinen Persianlahden sodan ympäristötuhoista tehty tutkimus on Dhari al-Ajmin, Marzoug AlGhunaimin, Raafat Misakin ja Said Mahfoozin tutkimus *Oil Trenches and Environmental Destruction in Kuwait: One of Iraq's Crimes of Aggression* (1998), joka keskittyy käsittelemään irakilaiden Kuwaitiin kaivamien öljyvallihautojen aiheuttamia ympäristöhaittoja. Kolmas Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevä tutkimus on Kansainvälisen atomienergiajärjestön IAEA:n vuonna 2003 julkaisema tutkimus *Radiological Conditions in Areas of Kuwait with Residues of Depleted Uranium* (2003). Tässä tutkimuksessa kansainvälinen asiantuntijaryhmä tutkii liittouman joukkojen Persianlahden sodassa käyttämien köyhdytettyä uraania sisältävien ammusten mahdollisia ympäristövaikutuksia Kuwaitin ympäristöön. Kristine Hirschmannin tutkimus *The Kuwaiti Oil Fires* (2005) taas keskittyy tutkimaan pääasiassa irakilaiden tahallaan tuleen sytyttämien öljylähteiden aiheuttamia ympäristötuhoja, öljypalojen sammutustoimintaa, ympäristön puhdistustöitä sekä Kuwaitin öljypalojen antamia opetuksia tulevaisuuden öljy- ja ympäristökatastrofeja ajatellen. Tutkimus on erittäin hyvin tehty ja helposti lähestyttävä. Lisäksi Keith McManuksen artikkelissa *Civil liability for wartime environmental damage: Adapting the United Nations compensation commission for the Iraq war* (2006) käsitellään jonkin verran toisen maailmansodan, Vietnamin sodan ja Persianlahden sodan ympäristötuhoja ja myös artikkelin julkaisuajankohtana vielä käynnissä olleen Irakin sodan mahdollisia ympäristötuhoja, joista ei artikkelin julkaisuhetkellä ollut tehty laajempaa tutkimusta.

Ympäristöjournalismin tutkimiseen keskittyviä tutkimuksia on tehty jonkin verran. Ympäristön saastumisen ja muiden ympäristöön liittyvien asioiden uutisointia on tutkittu Iiris Lappalaisen toimittamassa kirjassa *Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin* (1991). Teos on koottu usean eri kirjoittajan kirjoittamista artikkeleista, joissa pohditaan ympäristöjournalismin eri osa-alueita. Teoksen johdanto-osiossa sanotaan, että kirja ei pyri olemaan kattava katsaus ympäristöjournalismiin, vaan että kirjan tekstit antavat viitteitä siitä, millaisia haasteita ympäristötoimittaja kohtaa. Yksi kirjan luvuista käsittelee sodan ja sotavarustelun vaikutuksia luontoon ja ympäristöön. Lisäksi kirjassa on yksittäisiä lainauksia toimittajien eri sotien aiheuttamia ympäristötuhoja käsittelevistä artikkeleista. Kirjassa käsitellään lyhyesti myös Persianlahden sodan ympäristötuhoja, mutta Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisointia teoksessa käsitellään vain parilla lauseella. Toinen ympäristöjournalismia käsittelevä tutkimus on Pertti Suhosen *Mediat, me ja ympäristö* (1994), joka käsittelee joukkotiedotuksen, kansalaismielipiteen ja ympäristökysymysten välisiä suhteita. Tässä teoksessa ei käsitellä Persianlahden sodan seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja tai niiden käsittelyä tiedotusvälineissä.

Kolmas ympäristöjournalismia käsittelevä tutkimus on Esa Väliwerrosen *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa* (1994), jossa käsitellään tieteen ja joukkoviestinnän suhteita ympäristöjournalismissa. Teoksessa käydään läpi tiedejournalismia ja ympäristöjournalismia koskevia tutkimuksia, sekä käsitellään ympäristöongelmien esiintymistä julkisuudessa. Tässäkään teoksessa ei käsitellä Persianlahden sodan seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja eikä niiden esiintymistä tiedotusvälineissä. Neljäs ympäristöjournalismia käsittelevä tutkimus on Jari Lyytimäen ja Marika Palosaaren *Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa* (2004). Tämä teos keskittyy tekemään selkoa suomalaisen ympäristöviestinnän tutkimuksen tilasta tutkimuksen julkaisuhetkellä vuonna 2004 sekä antaa yleiskuvan ympäristöasioiden esiinnoususta julkisuuteen 1960-luvulta lähtien ja jatkaa ympäristöjulkisuuden kehityksen kuvaamista aina teoksen julkaisuhetkeen asti. Myöskään tässä teoksessa ei käsitellä Persianlahden sodan ympäristötuhoja eikä niiden käsittelyä tiedotusvälineissä.

Syynä siihen, että Helsingin Sanomien Persianlahden sodan aikana julkaisemaa sodan ympäristötuhoja käsittelevää uutisointia ei ole aikaisemmin tutkittu historian tutkimuksen yhteydessä, voi olla se, että aiheen erikoisuuden vuoksi ei ole ollut täysin selvää, mihin tiettyyn

aluepiiriin tutkimusaiheeni kuuluu. Lähdeaineistonani käyttämäni sanomalehtiaineisto on syntynyt Persianlahden sodan aikana, jolloin sen on voitu tulkita kuuluvan sotajournalismin tutkimuksen alaisuuteen. Mutta jos sota-aikana syntyneestä sanomalehtiaineistosta tutkitaan sitä, miten sanomalehti kuvasi sotatoimien seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja, niin mille taholle kyseisen aihepiirin tutkimus kuuluu? Voi olla, että sotajournalismia tutkivat tahot ovat ajatelleet, että sodan seurauksena syntyvien ympäristötuhojen uutisoinnin tutkiminen ei kuulu heille, vaan se kuuluu ympäristöjournalismin tutkijoille. Ympäristöjournalismia tutkivat tahot taas ovat saattaneet olla tietämättömiä tästä tutkimusta vaille jääneestä ympäristöjournalistisesta lähdeaineistosta, tai he ovat saattaneet ajatella, että sota-aikana syntynyt, sotatoimien seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja käsittelevän sanomalehtiaineiston tutkiminen kuuluu sotajournalismin tutkijoille, eivätkä ympäristöjournalismia tutkivat tahot ole siksi sotatoimien seurauksena syntyneiden ympäristötuhojen uutisointia aikaisemmin tutkineet.

Mikäli asia on näin, ovat ympäristöjournalismin tutkijat jättäneet vaille huomiota heitä mahdollisesti kiinnostavan aiheen. Sanomalehdessä sodan aikana julkaistun, sotatoimien seurauksena syntyneen ympäristötuhojen uutisointia käsittelevän sanomalehtiaineiston voi irrottaa sodan sotilaallisia ja poliittisia osa-alueita koskevasta uutisoinnista ja sitä voi käyttää erillisenä lähdeaineistona ympäristöjournalistisessa tutkimuksessa. Täysin irti sotakontekstista ei sota-aikana syntyneitä, sotatoimien seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja käsittelevää sanomalehtiaineistoa voida kuitenkaan irrottaa. Tällaista ympäristötuhoja koskevaa uutisointia tutkittaessa ja analysoitaessa on kuitenkin perehdyttävä myös sodan sotilaallisiin ja poliittisiin osa-alueisiin otettava huomioon sota-ajan poikkeusolosuhteiden vaikutus lähdeaineistoon, kuten esimerkiksi sotasensuurista johtunut tiedon puute.

Vaikuttaa siis siltä, että tutkimusaiheeni on jäänyt ympäristöjournalismin ja sotajournalismin tutkijoiden väliin eräänlaiselle harmaalle alueelle, koska kummatkin tahot ovat saattaneet ajatella, ettei tutkimusaiheeni kuulu heidän tutkimusalaansa. Koska tutkimusaiheeni on käsitelty historiantutkijoiden toimesta hyvin vähän, jopa olemattomasti, on tarpeellista perehtyä aiheeseen ja tutkia, millä tavalla Persianlahden sodan ympäristötuhoista on uutisoitu. Se, että aihetta ei ole tutkittu aikaisemmin, tekee tutkimusaiheen erityisen mielenkiintoiseksi.

2.2 Tutkimusasetelma, lähteet ja tutkimusmetodi

2.2.1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksessani tarkastelen *Helsingin Sanomien* Persianlahden sodan aikana julkaisemaa uutisointia Persianlahden sodan sotatoimien aikana syntyneistä ympäristötuhoista. Keskityn tässä tutkimuksessa käsittelemään ainoastaan yhden sanomalehden tutkimusaiheeseen liittyvää kirjoittelua. Keskityn *Helsingin Sanomissa* julkaistuihin uutisiin, artikkeleihin, pääkirjoituksiin ja muihin lyhyempiin mainintoihin, jotka käsittelevät Persianlahden sodan aikana syntyneitä ympäristötuhoja. Mielipidekirjoituksia en tutkimuksessani käsittele, koska ne eivät ole sanomalehden itsensä tuottamaa aineistoa, eivätkä siksi kerro mitään sanomalehden omista näkemyksistä tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta.

Tutkimuskysymykseni on se, että millä tavalla *Helsingin Sanomat* uutisoi Persianlahden sodan ympäristötuhoista. Tarkoitukseni on tutkia sitä, onko ympäristötuhoja käsittelevissä teksteissä havaittavissa kirjoittelua yhdistäviä suuntauksia, jotka liittyvät ympäristötuhojen syntymisen syihin ja siihen, millaisena tekijänä sodan ympäristötuhot nähtiin sodan ja sotatoimien yhteydessä. Tutkimuksessani vertailen myös lyhyesti sanomalehden ympäristötuhoja koskevan kirjoittelun määrää itse sotatapahtumia ja sotaan liittyviä poliittisia tapahtumia koskevan kirjoittelun määrään. Tarkoitukseni on tässä yhteydessä antaa konkreettinen kuva siitä, kuinka suuren osan ympäristötuhoja koskeva kirjoittelu muodosti kaikesta Persianlahden sotaan liittyvästä kirjoittelusta. Lisäksi vertaan *Helsingin Sanomissa* tutkimusaikavälillä julkaistuissa sodan ympäristötuhoja käsittelevissä artikkeleissa esitettyjä tietoja ja näkemyksiä sodan jälkeen tehtyihin Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsitteleviin tutkimuksiin. Tarkoitukseni on tällä tavalla vertailla, kuinka hyvin tai huonosti HS arvioi tutkimusaikavälillä julkaisemissaan artikkeleissa sodan ympäristötuhojen eri osa-alueita.

Ajallisesti tutkimukseni ulottuu *Helsingin Sanomissa* joulukuun 27. päivästä 1990 toukokuun 31. päivään 1991. Koska Persianlahden sodan sotatoimet päättyivät 28. helmikuuta 1991, on sodanjälkeinen tutkimusaikaväli pidempi kuin sota edeltävä ja sodanaikainen

tutkimusaikaväli. Sotatoimet eivät kestäneet kuin 1,5 kuukautta, mutta ympäristötuhojen leviäminen ja vaikutus jatkuivat sotatoimien päätyttyä. Koska Kuwaitissa sodan aikana syttyneiden öljypalojen sammuttamiseen meni yhdeksän kuukautta, on tärkeää seurata pitkällä aikavälillä, miten sotatoimien päätyminen vaikutti ympäristötuhojen uutisointiin ja miten uutisointi muuttui sotatoimien päättymisestä, jolloin ympäristötuhojen siivous- ja puhdistustyöt käynnistyivät sotatoimien päätyttyä.

Olen rajannut *Helsingin Sanomista* tutkimusta varten käsiteltävän lähdeaineiston ajallisesti siten, että aikavälin alkupäässä on mukana sanomalehdessä esiintyneitä kirjoituksia sodassa mahdollisesti syntyvistä ympäristötuhoista ennen sotatoimien alkamista. Näin voin vertailla, kuinka sanomalehdessä kirjoitettiin vielä alkamattoman sodan mahdollisista ympäristötuhoista siihen, kuinka sodassa syntyneistä ympäristötuhoista kirjoitettiin sotatoimien kuluessa sekä sotatoimien jälkeen. Näin voin vertailla näitä kolmen eri ajanjakson aikana julkaistuja kirjoituksia keskenään, eli kirjoituksia ennen sotatoimien alkamista, kirjoituksia sotatoimien aikana sekä kirjoituksia sotatoimien päättymisen jälkeen. Tutkimalla kaikki *Helsingin Sanomien* numerot noin viiden kuukauden ajalta, alkaen 27. joulukuuta 1990 ja päättyen 31. toukokuuta 1991, olen saanut kokoon sanomalehtiaineistoa kaikista kolmesta eri ajanjaksosta. Aikavälin ajalliset ääripäät olen valinnut sillä perusteella, että koska Persianlahden sodan sotatoimet alkoivat 17. tammikuuta 1991 ja päättyivät 28. helmikuuta 1991²⁴. Näin jää koko sotatoimien kesto määrittelemäni aikavälin sisäpuolelle ja lisäksi aikavälin alku- ja loppupäässä on käsiteltävää lähdeaineistoa sotatoimien ulkopuolelta. Koska sodassa syntyneet ympäristötuhot syntyivät nimenomaan sotatoimien aikana, on mielestäni loogista liittää koko sotatoimien aikana julkaistu uutisointi ympäristötuhoista omaan tutkimusaikaväliini kokonaisuudessaan. Jatkan lähdeaineiston käsittelyä kolmen kuukauden ajan sotatoimien päättymisen jälkeen, jotta sotatoimien päättymisen jälkeen tapahtunut ympäristötuhojen uutisointi tulisi paremmin esille. Persianlahden sodan ympäristötuhot eivät lakanneet leviämistä ja vaikuttamasta sotatoimien päättymisen jälkeen, joten on loogista jatkaa *Helsingin Sanomien* ympäristötuhoista kertovan uutisoinnin käsittelyä sotatoimien päättymisen jälkeen, ja seurata, miten uutisointi ympäristötuhoista on muuttunut ajan kuluessa sotatoimien päättymisestä.

²⁴ Milton-Edwards & Hinchcliffe 2001, 94, 97; Stanwood & Allen & Peacock 1991, 24, 108.

2.2.2 Lähdeaineisto, sen käyttö ja siihen liittyvät ongelmat

Tutkimuksessani lähdeaineistona oleva sanomalehti on *Helsingin Sanomat*. Valitsin *Helsingin Sanomat* lähdeaineistokseni siksi, koska se on johtava valtakunnallinen sanomalehti, ja siten myös samalla merkittävä mielipidevaikuttaja Suomessa. *Helsingin Sanomat* ilmestyy koko maan alueella. Koska *Helsingin Sanomat* on tutkimusajankohtana ollut levikiltään suuri ja ilmestynyt koko maan alueella, voidaan olettaa, että *Helsingin Sanomien* tutkimusaihetta koskeva käsittelytapa on saanut paljon näkyvyyttä suomalaisessa mediaympäristössä. *Helsingin Sanomien* suuri potentiaali muokata suomalaisten käsityksiä maailman tapahtumista on ollut toinen syy siihen, miksi tutkimuksessani käsittelem juuri *Helsingin Sanomien* tutkimusaihetta koskevaa käsittelyä.

Helsingin Sanomat on perustettu vuonna 1904 edeltäjänsä *Päivälehdin* (1889 – 1904) pohjalta. *Helsingin Sanomat* toimi aluksi Nuorsuomalaisen Puolueen ja myöhemmin Kansallisen Edistyspuolueen äänenkannattajana, mutta vuodesta 1943 lähtien *Helsingin Sanomat* on julistanut olevansa puolueisiin sitoutumaton sanomalehti. Tarkastelemallani aikavälillä *Helsingin Sanomilla* oli kaksi vastaavaa päätoimittajaa, ennen tammikuuta 1991 Heikki Tikkanen ja tammikuun 1991 jälkeen Janne Virkkunen.²⁵

Lehdistöä tutkittaessa täytyy ottaa huomioon se, että lehtikustantamot ovat ennen kaikkea taloudellista voittoa tavoittelevia organisaatioita – niiden voitot syntyvät yleisöjen myymisestä mainostajille: mahdollisimman pienin kustannuksin pyritään tavoittamaan suuri lukijakunta. Jopa ei-kaupallisten organisaatioiden on alistuttava vastaavanlaiselle markkina-ajattelulle, koska ne kilpailevat kaupallisten organisaatioiden kanssa. Myös niiden on vedottava suuriin lukijamääriin pyrkiessään perustelemaan olemassaoloaan.²⁶ Tämä vaikuttaa siihen, millaisista asioista sanomalehdet kirjoittavat. Jotta saavutettaisiin mahdollisimman suuri lukijakunta, täytyy sanomalehdissä käsiteltävien aiheiden olla sellaisia, että ihmisjoukot ovat kiinnostuneet lukemaan niitä. Lisäksi sanomalehdissä käsiteltävissä aiheissa ilmenevän informaation on

²⁵ Henning et. al. 2003, 5 – 10, 15 – 16, 25, 41, 54.

²⁶ Fairclough 1997, 60 – 61.

oltava sellaisessa muodossa, että lukijat pystyvät sen helposti ymmärtämään. Tämä taas voi johtaa uutisissa käsiteltävien tapahtumien ja ilmiöiden esittämiseen yksinkertaistetussa muodossa, jolloin tapahtumien ja ilmiöiden taustoja ei selvitetä tarpeeksi kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta.

On myös otettava huomioon, että valtiolle on eduksi valvoa tiedotusvälineitä tarjontaa. Tiedotusvälineillä on sekä merkittävää liikkeelle panevaa voimaa että myös valtavat ideologiset vaikutusmahdollisuudet. Valtion pyrkimykset valvoa tiedotusvälineitä voivat olla enemmän tai vähemmän ilmeisiä. Vaikka tiedotusvälineet eivät olisikaan suoran sensuurin kohde, valtio kuitenkin tarkkailee tiedotusvälineiden toimintaa ja saattaa esittää kritiikkiä niiden toiminnasta, mikä taas voi johtaa itsesensuuriin. Tämä seikka tulee erityisesti ottaa huomioon oman työni lähdeaineiston yhteydessä, sillä Persianlahden sodan aikana Yhdysvaltojen armeija kontrolloi tiukasti sotatapahtumista uutisoivien tiedotusvälineiden toimintaa.²⁷ Tämä kontrollointi on todennäköisesti vaikuttanut myös siihen, millaisia tietoja *Helsingin Sanomat* on saanut tuona aikana käyttöönsä ympäristötuhoista Persianlahden alueella. Sotatoimien seurauksena syntyneet öljypalot ja öljyvuodot sijaitsivat sotatoimialueella, joten sotatoimien aikana toimittajilla ei ole ollut vapaata pääsyä ympäristötuhojen alkulähteille.

2.2.3 Tutkimusmetodi

Tutkimuksessa käyttämäni tutkimusmetodi on yhdistelmä diskurssianalyysiä ja retorista analyysiä. Diskurssianalyysissä kiinnostus kohdistuu sen pohtimiseen, miten toimijat tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään. Lähtökohtaletuksena on, että samaa ilmiötä on mahdollista tehdä ymmärrettäväksi monin perustelluin tavoin, joten yhden yksiselitteisen totuuden olettamusta pidetään puutteellisena. Tarkastelun keskiöön nostetaan se, millaiset kuvaukset ja selitykset ovat erilaisissa tilanteissa ja keskustelun kohdissa ymmärrettäviä, ja millaisia asiantiloja tai muita seurauksia noilla selityksillä kulloinkin rakennetaan. Diskurssianalyysi tarkastelee siis kaikkea kielenkäyttöä tekemisenä – ei vain sellaiseksi sanallisesti nimettyjä kielenkäytön kohtia. Tästä näkökulmasta ihmisen katsotaan olevan aina kieltä käyttäessään osallisina – uusintamassa tai muuntamassa – sitä kulttuurin virtaa, jonka

²⁷ Fairclough 1997, 65.

tarjoamalla välineillä kunakin aikakautena ilmiöitä tehdään ymmärrettäväksi. Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.²⁸

Retorisessa analyysissä tarkastellaan merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä kuinka kuulijat, lukijat tai keskustelukumppanit saadaan sitoutumaan niihin. Retorista analyysia voi tehdä monenlaisilla aineistoilla. Näistä keskeisiä ovat erilaiset kirjalliset dokumentit: sanomalehtikirjoitukset, kaunokirjallisuus, mainokset, tieteelliset tutkimukset, lakitekstit, komiteamietinnöt, asiakirjat, puolueohjelmat ja niin edelleen. Retorisen analyysin, kuten kaiken diskurssianalyysin, lähtökohtana on todellisuuden tulkinnallisen luonteen korostaminen. Kielenkäytön ei oleteta millään yksiselitteisellä tavalla kertovan meille esimerkiksi puhujan tai kirjoittajan asenteista tai ulkomaailman tosiasioista eli faktoista. Analyysissä ei pyritä tulkitsemaan asian olemusta sellaisenaan vaan sen argumentointia. Argumentointiin kuuluu kaksi, toisiinsa läheisesti liittyvää puolta: yhtäältä argumenttien kehittäminen ja toisaalta argumentointi ihmisten välisenä kommunikaationa. Diskurssianalyysissä nämä molemmat puolet ovat läsnä eli argumentointia ei tutkita vain eritellen puheen/tekstin sisäisiä rakenteita, retorisia keinoja tai merkitysisältöjä, vaan olennainen puoli analyysiä on sen tarkastelussa, mitä kyseisillä argumenteilla tai selonteoilla tehdään tilanteessa, joissa ne tuotetaan.²⁹

Retoriikassa erotetaan yleensä kaksi puolta, argumentaatio ja poetiikka. Poetiikalla tarkoitetaan käytettyjen käsitteiden, erottelujen ja näiden taustalla olevien kielikuvien tutkimusta, kun taas argumentaation tutkimuksella tarkoitetaan niiden strategioiden tutkimista, joilla kuulija tai lukija halutaan vakuuttaa. Argumentaation tutkimisessa on kiinnitetty paljon huomiota yleisökonstruktioon, joka on löydettävissä tekstistä tai puheesta. Jos puhuja esimerkiksi osoittaa sanansa jollekin erityisyleisölle, hän voi vedota sen yksityisintresseihin, kun taas esimerkiksi tieteellisessä argumentaatioissa ja tietyn varauksin myös poliittisessä agitaatioissa täytyy kuulijakunnaksi konstruoida universaaliyleisö. Pyrkimys universaaliyleisön vakuuttamiseen

²⁸ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 18 – 19.

²⁹ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 126 – 127.

merkitsee sitä, että argumenteissa vedotaan kulttuurissa yleisesti totena ja hyväksytyinä pidettyihin perusteisiin. Esimerkiksi tieteellisen argumentoinnin odotetaan olevan sellaista, että kuka tahansa arvostelukykyinen aikuinen päätyisi samoin perustein samoihin johtopäätöksiin. Retoriikan tutkimus on interaktion tutkimisen näkökulmasta kiinnostava ja lupaava tutkimusohjelma sikäli, että siinä voidaan ottaa tutkittavana olevan materiaalin tuotantoehtoihin kuuluva interaktiutilanne tutkimuksen kohteeksi silloinkin, kun aineistona ei ole varsinainen keskustelutilanne. Näin voidaan tutkia vaikkapa hallinnon asiakirjoja tai sanomalehtiartikkeleita. Retoriikan analyysi on yksi keinoista, joilla voidaan tutkia kvalitatiivista aineistoa kiinnittämällä huomio siihen, mitä se paljastaa interaktiutilanteesta. Siinä korostetaan merkityksen tilannesidonnaisuutta, ja samalla tilanteiden ja interaktion merkitystä. Retoriikka on siis tapa eritellä laadullisia aineistoja interaktion näkökulmasta.³⁰ Koska oman tutkimukseni lähdeaineistona ovat sanomalehdet, retoriikan tutkimus ja retorinen analyysi ovat tärkeitä työkaluja sanomalehtikirjoitusten tutkimisessa ja niissä esiintyvien painotusten havaitsemisessa ja tulkitsemisessa.

Omassa tutkimuksessani en voi hyödyntää diskurssianalyysiä sen puhtaimmassa muodossa, sillä sanomalehtiaineistoa tutkimalla en pysty näkemään lehtiartikkelien syntyprosessiin, joten aineisto ei voi vastata siihen, mikä motiivi tai vaikutustarkoitus *Helsingin Sanomilla* oli sanomalehtikirjoitustensa taustalla. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa käytän diskurssianalyysin kevennettyä muotoa, johon on lisätty vaikutteita myös retorisesta analyysistä. Tämän tutkimusmetodin olen nimennyt ”diskursiiviseksi sisällönanalyysiksi”. Tutkimusanalyysini perehtyy siihen, millä tavalla sanomalehtikirjoitukset ovat käsitelleet Persianlahden sodassa syntyneitä ympäristötuhoja, miten sanomalehtikirjoitukset ovat ilmaisseet ympäristötuhoihin liittyviä asioita ja millaisia merkityksiä sanomalehtikirjoitukset antavat ympäristötuhoille ja millaisia kokoavia teemoja eli diskursseja ympäristötuhoja koskevasta uutisoinnista löytyy. Analysoin myös *Helsingin Sanomien* Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa käyttämiä retorisia vaikutuskeinoja, joita käyttämällä *Helsingin Sanomat* pyrki saamaan lukijansa vakuuttuneiksi sanomalehdessä esiintyneiden tietojen ja näkemysten paikkansapitävyydestä. Lisäksi analysoin, miten hyvin tai huonosti sanomalehtikirjoituksissa esitetyt tiedot ja kuvaukset Persianlahden sodan

³⁰ Alasuutari 2011, 157 – 158, 163 – 164.

ympäristötuhoista vastasivat sodan jälkeen tehdyistä Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevista tutkimuksista saatuihin tietoihin ympäristötuhojen laajuudesta ja vakavuudesta.

2.2.4 Esimerkki tutkimusmetodin käytöstä

HS³¹ uutisoi 3. tammikuuta 1991 erilaisista arvioista, joita tutkijat eri puolilla maailmaa olivat esittäneet mahdollisista sodan seurauksena syntyvistä ympäristötuhoista.

”...Lontoossa järjestetyssä ympäristöasiantuntijoiden kokouksessa Jordanian johtava ympäristötutkija varoitti mahdollisen sodan valtavista vaikutuksista lähimaiden luontoon. Kuningas Husseinin³² tieteellisen avustajan Abdullah Toukanin mukaan alueen öljykenttien pommittaminen merkitsisi jättimäistä öljyvuotoa Persianlahteen. Hänen arvionsa mukaan mereen valuisi pari miljoonaa barrelia raakaöljyä... [...] Kuwaitin öljykenttien sytyttäminen tuleen saattaa kokouksen asiantuntijoiden mukaan johtaa vuosikymmenen jatkuvaan öljypaloon, joka johtaa jättimäiseen ympäristökatastrofiin. Pahinta asiantuntijoiden mukaan olisi, että jättimäinen savupilvi ja lämpötilan nousu voi johtaa Aasian monsuunisateiden kuivumiseen. Yli miljardin ihmisen tulevaisuus riippuu vuosittaisista monsuunisateista Aasiassa. Niiden jääminen pois aiheuttaisi valtaisan nälänhädän.”³³

Kaksi päivää myöhemmin 5. tammikuuta 1991 HS uutisoi uudestaan ympäristöasiantuntijoiden arvioista koskien mahdollisen sodan ympäristövaikutuksia.

”Maailman johtavat ympäristöasiantuntijat varoittavat yhä vakavammin, että Persianlahdella mahdollisesti puhkeavan sodan ympäristövaikutukset voivat olla pitkällä aikavälillä itse sodan tuhoja suuremmat. [...] ...öljykenttien sytyttäminen saattaisi johtaa pahimmillaan vuosia kestäväään suurpaloon, joka nopeuttaisi kasvihuoneilmiötä ja

³¹ HS = Helsingin Sanomat. Tästä eteenpäin HS.

³² Kuningas Hussein = Jordanian kuningas

³³ Lontoo, Helsingin Sanomat, Leinonen, Hannu, ”Brittejä kehoitettiin lähtemään Jordaniasta”, HS 3.1.1991.

vaurioittaisi koko maailman ekologista tasapainoa. [...] ...öljykenttien pommittaminen synnyttäisi välittömästi valtavan öljyvuodon Persianlahteen. [...] ...Kuwaitin öljykentillä ehtisi palaa kymmeniä miljoonia tynnyreitä öljyä ennen kuin palo saataisiin sammutettua. Tämä nopeuttaisi ilmaston lämpenemisprosessia 30 vuotta... [...] Suomen ympäristöministeriön ilmansuojelutoimiston päällikön Antti Kulmalan mielestä Kuwaitin öljykenttien syttyminen merkitsisi ympäristökatastrofia. Palo saattaisi kestää kauan, joten se poikkeaisi merkittävästi esimerkiksi tulivuorenpurkauksesta. [...] Kulmala uskoo, että palo saattaisi muodostaa maapalloa kiertävän yhtenäisen pilvivyöhykkeen, joka vaikuttaisi ilmakehän säteilytasapainoon ja laskisi vähitellen vyöhykkeen alapuolisten alueiden lämpötilaa.”³⁴

Ennen sotatoimien alkamista HS:ssa käsiteltiin sodan todennäköisiä ympäristötuhoja erittäin dramaattiseen sävyyn. Molemmissa artikkeleissa on havaittavissa selkeä katastrofaalisia näkymiä kuvaava teema. Tätä diskurssia kutsun ”maailmanloppu”-diskurssiksi. Tämän ”maailmanloppu”-diskurssin yhteydessä HS käytti retorisena vaikutuskeinona ääri-ilmaisuja, jotka ovat havaittavissa HS:n artikkeleissa erittäin voimakkaiden sanavalintojen käyttönä. Ääri-ilmaisujen avulla voidaan korostaa niitä piirteitä, joita kuvauksen kohteena olevaan asiaan halutaan liittää. Ne joko maksimoivat tai minimoivat kuvauksen kohteen joitakin piirteitä. Ääri-ilmaisuilla voidaan tuottaa kuvaa jonkin toiminnan säännönmukaisuudesta, jolloin se on vakavasti otettavampaa kuin satunnainen toiminta.³⁵ Molemmissa artikkeleissa HS käytti suuria laajuutta kuvaavia ääri-ilmaisuja, kuten ”valtavat vaikutukset”, ”jättimäinen öljyvuoto” ja ”valtaisa nälänhätä”, ”suurpalo” ja ”ympäristökatastrofi”, joiden tarkoituksena oli osoittaa, että sodan seurauksena syntyvät ympäristötuhot eivät tulisi olemaan pieniä, vaan ennennäkemättömän laajoja. Tällaisten valtaviin ja jättimäisten ympäristötuhojen vaikutukset tulisivat olemaan HS:n mukaan täysin arvaamattomat, ja ne saattaisivat aiheuttaa peruuttamatonta tuhoa Persianlahden alueen ekosysteemille ja mahdollisesti koko maapallon ekosysteemille.

³⁴ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

³⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 151; Suoninen 2010, 56 – 59.

HS käytti myös erästä toista yleistä retorista vaikutuskeinoa maailmanloppu-diskurssin yhteydessä. Tämä retorinen vaikutuskeino oli määrällistäminen eli kvantifiointi. Kvantifiointi voi olla joko numeerista eli luvuilla, prosenteilla, taulukoilla, osuuksilla yms. vahvistamista tai sanallisesti kuvailevaa määrällistämistä, kuten esimerkiksi sellaisten laatusanojen käyttämistä kuin pieni, suuri, pienempi, suurin, marginaalinen tai valtava. Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa luo helposti mielikuvan selkeästä, mitattavissa olevasta yksiselitteisen ristiriidattomasta tiedosta. Joskus ei-numeeristen laatusanojen yhdistäminen laskemiseen tai niiden käyttäminen yksinäänkin voi olla tehokkaampaa kuin pelkkä numerojen esiintuominen. Esimerkiksi nimeämällä jokin häkellyttävän pieneksi voi olla tehokkaampaa kuin sanoa sama eksaktilla numerolla. Erityisen tehokasta määrällistämistä on ääri-ilmaisujen käyttö: ei yhtään, ei yksikään, kaikki, jokainen.³⁶ HS käytti määrällistämistä puhuessaan miljoonien öljybarrelien valumisesta Persianlahteen ja kymmenien miljoonien öljybarrelien palamisesta öljykentillä ja mahdollisesti miljardin ihmisen ravinnonsaannin vaarantumisesta Aasiassa. Tällä haluttiin havainnollistaa lukumäärällisesti, miten suurien öljymäärien menettämisestä olisi kysymys ja kuinka monen ihmisen elinehdot olivat uhattuina, mikäli sotatoimet aloitettaisiin ja ympäristötuhot syntyisivät. Lisäksi HS käytti määrällistämistä myös ajallisesti suurissa kuvauksissa, kun artikkeleissa puhuttiin jopa vuosikymmenen kestävästä öljypalosta ja että ilmaston lämpenemisprosessi nopeutuisi 30 vuotta. Suuret lukumäärälliset kuvaukset korostivat mahdollisten ympäristötuhojen pitkäaikaisia vaikutuksia: ympäristötuhot eivät lakkaisi vaikuttamasta alueen ympäristöön, vaikka sotatoimet jossain vaiheessa päättyisivätkin.

Käyttämällä voimakkaita ääri-ilmaisuja ja määrällistämistä HS pyrki osoittamaan, että sotatoimien aloittamisesta seuraavat ympäristötuhot olisivat niin laajoja, että koko maapallon ekologinen tasapaino olisi uhattuna. Tämä saattaisi johtaa koko ihmiskunnan olemassaolon uhatuksi. Artikkelissa kuvattu tilanne siitä, että vuosikymmenen kestävä öljypalo nopeuttaisi ilmaston lämpenemisprosessia 30 vuotta, olisi jo itsessään koko maapallon väestöä uhkaava vaara. Mutta HS jatkoi vielä, että mikäli öljypalojen seurauksena Aasian monsuunisateet saattaisivat jäädä tulematta, joka voisi johtaa jopa miljardin ihmisen nälänhätään. Tämä olisi jo niin mittava kriisi, että mikään valtio tai valtioiden yhteisö ei pystyisi ruokkimaan suurta määrää nälänhädästä kärsiviä ihmisiä. Miljardin ihmisen nälänhätä johtaisi myös Aasian valtioissa yhteiskunnallisten olojen romahtamiseen, ja sekasorto saattaisi levitä myös Aasian ulkopuolelle

³⁶ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 146 – 148.

suunnattomien pakolaisvirtojen seurauksena. Tällainen kehitys johtaisi varmasti järjestäytyneen ja rauhanomaisen elämänmuotomme tuhoutumiseen, koska satojen miljoonien ihmisten pakolaisvirtoja ei mikään hallitus tai järjestö kykenisi hallitsemaan.

HS:n molemmissa artikkeleissa käytettiin myös niin sanottua ”konsensuksella tai asiantuntijalausunnolla vahvistamista”. Argumenttia voidaan vahvistaa siten, että esitetään useiden eri tahojen allekirjoittavan jonkin väitteen. Tällöin asia ei enää näyttäyty vain henkilökohtaisena mielipiteenä. Vetoaminen siihen, että joku toinen taho näkee asiat samoin kuin itse on erityisen tehokasta silloin, jos tuota toista tahoja pidetään arvovaltaisena. Väitteitä tuetaan usein tutkimustuloksilla ja asiantuntijalausunnoilla.³⁷ HS:n artikkeleissa viestiä ympäristökatastrofin vaarasta vahvistettiin esittämällä, että joukko maailman johtavia ympäristöasiantuntijoita oli tätä mieltä, joten artikkelin sanoma ei ollut ainoastaan HS:n oma mielipide. Näin ollen artikkelissa esitettävät tiedot ja varoitukset ekokatastrofin laajuudesta ja todennäköisyydestä saattoi ja täytyi ottaa vakavasti huomioon. Piittaamattomuus maailman johtavien ympäristöasiantuntijoiden näkemyksistä saattaisi johtaa maailmanlaajuiseen ekokatastrofiin, jonka aiheuttama sekasorto taas saattaisi johtaa järjestäytyneiden yhteiskuntarakenteiden tuhoutumiseen ja maailmanloppuun.

3. Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän uutisoinnin laajuus *Helsingin Sanomissa*

Aikavälillä 27. joulukuuta 1990 – 17. tammikuuta 1991 ilmestyi 21 kappaletta *Helsingin Sanomia*, ja näissä 21 numerossa esiintyi yhteensä 125 Persianlahden kriisin poliittisia tai sotilaallisia tapahtumia käsittelevää artikkelia tai uutista. Samalla aikavälillä *Helsingin Sanomissa* esiintyi vielä alkamattoman sodan ympäristötuhoja käsitteleviä artikkeleita ja mainintoja viisi kappaletta. Kun lasketaan yhteen sekä itse Persianlahden kriisiä että myös ympäristötuhoja käsittelevät artikkelit ja maininnat, niin kaikista Persianlahden sotaa käsittelevistä 130 artikkelista, uutisesta ja maininnasta ympäristöaiheisia oli 3,8 prosenttia. Ensimmäisellä aikavälillä sodan ympäristötuhoja käsittelevän uutisoinnin määrä oli melko pieni. HS keskittyi arvuuttelemaan vielä alkamattoman sodan mahdollista kulkua sekä

³⁷ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 138 – 139.

konfliktin ratkaisuyrityksiä neuvotteluteitse. Mikäli sota pystyttäisiin välttämään neuvotteluilla, ei syntyisi myöskään ympäristötuhoja, ja vaikka sota syttyisikin, ympäristötuhojen laajuudesta ei ennen sotaa pystytty esittämään selkeitä arvioita, joten HS ei katsonut tarpeelliseksi käsitellä sodan mahdollisia ympäristötuhoja mittavasti.³⁸

Seuraavalla aikavälillä 18. tammikuuta 1991 – 28. helmikuuta 1991, jolloin sotatoimia käytiin, ilmestyi 42 kappaletta *Helsingin Sanomia*, ja niissä esiintyi yhteensä 382 Persianlahden sodan poliittisia tai sotilaallisia tapahtumia käsittelevää artikkelia tai uutista. Samalla aikavälillä HS:ssa esiintyi yhteensä 46 artikkelia, uutista tai mainintaa Persianlahden sodan ympäristötuhoista. HS julkaisi siis keskimäärin kerran päivässä yhden Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän artikkelin. Tällä ajanjaksolla ympäristöaiheisten artikkelien, uutisten ja mainintojen osuus kaikesta tämän ajanjakson Persianlahden sotaa koskevasta uutisoinnista oli 10,7 prosenttia. Sodan alkuvaiheessa ympäristötuhot olivat alkaneet näkyä alueella jonkin verran, joten ympäristötuhoista pystyttiin antamaan konkreettista tietoa. Sodan alkuvaiheessa liittouman joukot keskittyivät pommittamaan Irakia ja sen joukkoja Kuwaitissa, eikä maahyökkäystä aloitettu vasta kuin neljä päivää ennen tulitauon solmimista. Tämän vuoksi sotatoimien uutisointi muuttui ensimmäisten päivien jälkeen kaavamaiseksi, koska jatkuvien ilmapommitusten vuoksi sotatilanteessa ei tapahtunut mitään suurta muutosta. Paikallaan pysyvä rintama ja sotatoimien seurauksena syntyneiden ympäristötuhojen havaittavuus olivat syynä siihen, että HS uutisoi tällä aikavälillä sodan ympäristötuhoista tarkemmin ja lukumäärällisesti laajemmin kuin ensimmäisellä aikavälillä, vaikka pääosa uutisoinnista keskittyikin sotatapahtumiin. Lisäksi pitkittyneet ilmapommitukset johtivat siihen, että HS päätti käsitellä sotatilanteen ohella laajemmin myös muita konfliktiin liittyviä aiheita, kuten alati kasvavia ympäristötuhoja. Sodan loppuvaiheessa alueen mittavat ympäristötuhot olivat selvästi havaittavissa, jonka vuoksi sodan loppuvaiheessa ympäristötuhoista kirjoitettiin koko ajan enemmän.³⁹

Aikavälillä 1. maaliskuuta 1991 – 31. toukokuuta 1991, jolloin sotatoimet olivat päättyneet, ilmestyi yhteensä 88 kappaletta *Helsingin Sanomia*, ja näissä 88 HS:n numerossa esiintyi yhteensä 370 Persianlahden sodan poliittisia ja sotilaallisia puolia käsittelevää artikkelia tai

³⁸ HS 27.12.1990 – 17.1.1991.

³⁹ HS 18.1.1991 – 28.2.1991.

uutista. Samalla aikavälillä HS:ssa esiintyi yhteensä 31 artikkelia, uutista tai mainintaa Persianlahden sodan ympäristötuhoista. Tällä ajanjaksolla ympäristöaiheisten artikkelien, uutisten ja mainintojen osuus kaikesta tämän ajanjakson Persianlahden tilannetta käsittelevästä uutisoinnista oli 7,7 prosenttia. Tällä ajanjaksolla varsinaiset sotatapahtumat olivat jo päättyneet, joten HS keskittyi käsittelemään sodan sotilaallisia ja poliittisia seurauksia. Tällä aikavälillä HS:ssa ei julkaistu niin montaa Persianlahden sotaa koskevaa artikkelia kuin edellisellä aikavälillä. Koska tämä aikaväli on lähes kolme kertaa pidempi kuin edellinen jakso, artikkeleita julkaistiin suhteellisesti vähemmän kuin sotatoimien aikana. Vielä maaliskuussa 1991 HS julkaisi lähes päivittäin yhden Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän artikkelin, mutta huhti- ja toukokuussa 1991 sodan ympäristötuhoja käsitteleviä artikkeleita julkaistiin molempina kuukausina vain muutama artikkeli kuukautta kohden. Uutisten ja artikkelien määrän lasku osoittaa, että HS:n kiinnostus Persianlahden tapahtumiin alkoi laskea heti sodan päätymisen jälkeen. HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevan kirjoittelun määrässä tapahtui samanlaista selkeää lukumäärällistä laskua ja lisäksi myös ympäristötuhoja koskevan kirjoittelun osuus kaikesta Persianlahden tilannetta koskevasta uutisoinnista väheni myös edelliseen aikaväliin verrattuna. Persianlahden sodan sotatoimien päättymisen jälkeen monet muut ulkomaita koskevat uutisaiheet nousivat enemmän esille HS:n ulkomaiden tapahtumien uutisoinnissa. Tällaisia aiheita olivat muun muassa Neuvostoliiton sisäiset ongelmat, Baltian neuvostotasavaltojen itsenäisyyspyrkimykset sekä Jugoslavian tasavaltojen väliset ristiriidat.⁴⁰

4. Mahdolliset ympäristötuhot argumenttina rauhan puolesta

4.1 Pessimistinen ja vähemmän pessimistinen ennakoarvio

Ennen sotatoimien alkamista HS raportoi irakilaiden toimista Kuwaitissa silminnäkijöiden antamien tietojen perusteella. Osa näistä toimista oli sellaisia, jotka olivat ympäristölle vaarallisia, kuten se, että *”Kuwaitilaiset lähteet ovat aiemmin kertoneet irakilaiden miinoittaneen tärkeimmät öljyntuotantolaitokset. [...] ...miehittäjien sijoittaneen miinoja öljykentille...”*⁴¹ Lisäksi HS uutisoi erilaisista arvioista, joita tutkijat eri puolilla maailmaa

⁴⁰ HS 1.3.1991 – 31.5.1991.

⁴¹ Larnaka, Vuorela, Timo, ”Irak valmistelee palavia öljyvallihautoja”, HS 31.12.1990.

olivat esittäneet mahdollisesta sodan seurauksena syntyvistä ympäristötuhoista, ensimmäisen kerran 3. tammikuuta 1991.

”...Lontoossa järjestetyssä ympäristöasiantuntijoiden kokouksessa Jordanian johtava ympäristötutkija varoitti mahdollisen sodan valtavista vaikutuksista lähimaiden luontoon. Kuningas Husseinin⁴² tieteellisen avustajan Abdullah Toukanin mukaan alueen öljykenttien pommittaminen merkitsisi jättimäistä öljyvuotoa Persianlahteen. Hänen arvionsa mukaan mereen valuisi pari miljoonaa barrelia raakaöljyä... [...] Kuwaitin öljykenttien sytyttäminen tuleen saattaa kokouksen asiantuntijoiden mukaan johtaa vuosikymmenen jatkuvaan öljypaloon, joka johtaa jättimäiseen ympäristökatastrofiin. Pahinta asiantuntijoiden mukaan olisi, että jättimäinen savupilvi ja lämpötilan nousu voi johtaa Aasian monsuunisateiden kuivumiseen. Yli miljardin ihmisen tulevaisuus riippuu vuosittaisista monsuunisateista Aasiassa. Niiden jääminen pois aiheuttaisi valtaisan nälänhädän.”⁴³

Kaksi päivää myöhemmin 5. tammikuuta 1991 HS uutisoi uudestaan ympäristöasiantuntijoiden arvioista koskien mahdollisen sodan ympäristövaikutuksia.

”Maailman johtavat ympäristöasiantuntijat varoittavat yhä vakavammin, että Persianlahdella mahdollisesti puhkeavan sodan ympäristövaikutukset voivat olla pitkällä aikavälillä itse sodan tuhoja suuremmat. [...] ...öljykenttien sytyttäminen saattaisi johtaa pahimmillaan vuosia kestävään suurpaloon, joka nopeuttaisi kasvihuoneilmiötä ja vaurioittaisi koko maailman ekologista tasapainoa. [...] ...öljykenttien pommittaminen synnyttäisi välittömästi valtavan öljyvuodon Persianlahteen. [...] ...Kuwaitin öljykentillä ehtisi palaa kymmeniä miljoonia tynnyreitä öljyä ennen kuin palo saataisiin sammutettua. Tämä nopeuttaisi ilmaston lämpenemisprosessia 30 vuotta... [...] Suomen ympäristöministeriön ilmansuojelutoimiston päällikön Antti Kulmalan mielestä Kuwaitin öljykenttien syttyminen merkitsisi ympäristökatastrofia. Palo saattaisi kestää kauan, joten se poikkeaisi merkittävästi esimerkiksi tulivuorenpurkauksesta. [...] Kulmala uskoo, että

⁴² Kuningas Hussein = Jordanian kuningas

⁴³ Lontoo, Helsingin Sanomat, Leinonen, Hannu, ”Brittejä kehoitettiin lähtemään Jordaniasta”, HS 3.1.1991.

*palo saattaisi muodostaa maapalloa kiertävän yhtenäisen pilvivyöhykkeen, joka vaikuttaisi ilmakehän säteilytasapainoon ja laskisi vähitellen vyöhykkeen alapuolisten alueiden lämpötilaa.*⁴⁴

HS kertoi samassa artikkelissa myös, että kuwaitilaiset ovat varautuneet ennalta sotatoimista seuraavien ympäristötuhojen torjumiseen.

*”Kuwaitilaiset ovat ottaneet asian vakavasti. Saudi-Arabiassa toimiva pakolaishallitus otti jo viime lokakuussa yhteyttä öljypalojen sammuttamiseen erikoistuneeseen Red Adair Oil Wells Fires -yhtiöön, jonka johtaja arvioi Lontoossa vaikeankin öljypalon sammuttamiseen menevän nykYTEKNIKALLA korkeintaan kuusi viikkoa. Monet asiantuntijat pitävät arviota ylioptimistisena.*⁴⁵

Samassa artikkelissa HS toi esille myös toisenlaisia näkemyksiä mahdolliseen ympäristökatastrofiin liittyen.

”Britannian energiaministeri John Wakeham sanoi perjantaina, ettei Kuwaitin öljykenttien palo aiheuta maailmanlaajuisia ympäristökatastrofia. [...] ...Irak ei ole miinoittanut kaikkia öljykenttiä ja että Kuwaitin öljy voi palaa vain sitä mukaa kun se tulee lähteistä ulos. [...] ’Kuwaitin maanalaiset öljyvarat eivät voi mitenkään syttyä palamaan...’⁴⁶

Tämän lisäksi yksittäisessä HS:n kolumnissa kolumnin kirjoittaja Olli Kivinen vähätteli 16. tammikuuta 1991 julkaistussa kolumnissa mahdollisten ympäristötuhojen laajuutta.

⁴⁴ Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

⁴⁵ Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

⁴⁶ Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

Artikkelilainauksessa Arial-tekstifontilla kirjoitettu teksti on alun perin ollut alkuperäistekstissä lainausmerkkien sisällä. Tästä eteenpäin kirjoitan aina artikkelilainauksissa lainausmerkeissä olleet tekstit Arial-tekstifontilla. Tutkijan huomautus.

”Myös valtaviin öljypalojen mahdollisuus on rajallinen. Vain itsestään pulppuavat lähteet palavat, ja laajojen palojen sytyttäminen on vaikea tehtävä. Ratkaisevassa asemassa ovat Saudi-Arabian öljykentät, joihin Irak ei liittoutuneiden ilmaylivoiman johdosta pysty kohdistamaan niin laajaa iskuja, että vaara johtaisi ympäristökatastrofiin.”⁴⁷

4.2 Maailmanloppu- ja rauhandiskurssi

Ennen sotatoimien alkamista HS keskittyi uutisoinnissaan kuvaamaan, millaisia vahinkoja Persianlahden ympäristölle tulisi syntymään, mikäli sotatoimet Persianlahdella aloitettaisiin. Ympäristötuhojen yksityiskohtaisella kuvailulla HS pyrki vakuuttamaan lukijat uutisoimansa aiheen suuresta merkityksestä. Lisäksi yksityiskohtaisen käsittelyn toinen tavoite oli vakuuttaa lukijat HS:n omasta asiantuntevuudesta uutisoimansa aiheen suhteen, ja asiantuntevan kuvan antaminen on sanomalehdelle aina tärkeää. Aihe oli tavallisille lukijoille melko tuntematon, joten lukijoilla ei voinut olla paljoakaan tietämystä aiheesta etukäteen. Siksi HS:n oli tärkeää antaa lukijoille sellainen kuva, että HS antoi asianmukaista tietoa uutisoimastaan aiheesta.

Käsittelin aikaisemmin luvussa 2.2.4 sivulta 19 eteenpäin oman tutkimusmetodini käyttöä, ja sen yhteydessä tulkitsin kahta HS:n ennen sotaa julkaisemaa artikkelia sodan mahdollisista ympäristötuhoista omaa diskursiivista sisällönanalyysimenetelmääni käyttäen. Kyseiset artikkelit oli julkaistu ennen Persianlahden sodan sotatoimien alkua. Kaikessa HS:n ennen sotaa julkaisemassa aineistossa, jossa käsitellään Persianlahden sodan mahdollisia ympäristötuhoja, havaitsen kirjoittelusta yhteneväisen diskurssin. Käytän HS:n ympäristötuhoista ennen sotatoimien alkua koskevasta kirjoittelusta nimitystä ”maailmanloppu”-diskurssi. Tämän maailmanloppu-diskurssin retorisisina vaikutuskeinoina HS käytti voimakkaita ääri-ilmaisuja, kuten ”valtavat vaikutukset”, ”jättimäinen öljyvuoto” ja ”valtaisa nälänhätä”, ”suurpalo” ja ”ympäristökatastrofi”.⁴⁸ Lisäksi HS käytti maailmanloppu-diskurssin yhteydessä retorisisena

⁴⁷ Kivinen, Olli, ”Itsemurhasota kaataa Saddamin”, HS 16.1.1991.

⁴⁸ Lontoo, Helsingin Sanomat, Leinonen, Hannu, ”Brittejä kehoitettiin lähtemään Jordaniasta”, HS 3.1.1991; Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

vaikutuskeinona kvantifiointia eli määrällistämistä kuvatessaan mereen mahdollisesti valuvan ja öljypaloissa tuhoutuvan öljyn suurta määrää.⁴⁹ Lisäksi HS käytti retorisenä vaikutuskeinona asiantuntijalausunnoilla vahvistamista osoittaakseen, että artikkeleissa esitetyt näkemykset eivät olleet HS:n itsensä keksimiä. Asiantuntijalausuntojen tarkoituksena oli osoittaa, että sodan seurauksena syntyvät ympäristötuhot eivät tulisi olemaan pieniä, vaan ennennäkemättömän laajoja.⁵⁰ HS:n artikkeleissa esiintyneet asiantuntijatahot olivat Jordanian kuninkaan tieteellinen avustaja Abdullah Toukan, Britannian energiaministeri John Wakeham, Red Adair Oil Wells Fires-yhtiön nimeämätön johtaja, Suomen ympäristöministeriön ilmansuojelutoimiston päällikkö Antti Kulmala sekä kollektiivisena ryhmänä maailman johtavat ympäristöasiantuntijat. Näitä kolmea retorista vaikutuskeinoa käyttämällä HS pyrki vakuuttamaan lukijat siitä, että sota Persianlahdella saisi aikaan massiivisen ympäristökatastrofin, joka saattaisi olla täysin hallitsemattomissa ja saattaisi johtaa miljoonien elinolosuhteiden romahtamiseen. Ympäristökatastrofi Persianlahdella saattaisi jopa käynnistää ketjureaktion, joka johtaisi järjestäytyneiden yhteiskuntien romahtamiseen.

Ennen sotatoimien alkamista HS:ssa esitetyt näkemykset mahdollisen sodan aiheuttamien ympäristötuhojen laajuudesta ja vakavuudesta olivat vaihtelevia, joten niiden vastaavuus tutkimustuloksiin sodan ympäristötuhojen todellisesta laajuudesta ja vakavuudesta, jotka saatiin vasta sodan jälkeen tehdyissä tutkimuksissa, oli myös vaihtelevaa. HS kertoi maailman johtavien ympäristöasiantuntijoiden olevan sitä mieltä, että mikäli sota syttyisi, niin siitä seuraisi varmasti ympäristötuhoja. Uutisoinnin mukaan näkemyseroja oli vain siinä, saisivatko sodan seurauksena syntyvät ympäristötuhot aikaan maailmanlaajuisen ympäristökatastrofin vai jäisivätkö sodan ympäristötuhot ainoastaan paikallisiksi. Ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa on havaittavissa kaksi epävarmuustekijää: syttyykö sota vai ei, ja jos sota syttyy, niin miten vakavia siitä seuraavat ympäristötuhot tulevat olemaan. Uutisoinnin mukaan oli siis selvää, että sodan alkamisesta seuraisi varmasti ympäristötuhoja. Kahden erilaisen näkemyksen esittämisen syynä oli se, että HS myönsi ympäristötuhojen laajuutta arvioivassa artikkelissaan, että ympäristötuhojen laajuuden ennustaminen ei ollut helppoa. *”Katastrofin laajuutta koskevat*

⁴⁹ ⁴⁹ Lontoo, Helsingin Sanomat, Leinonen, Hannu, ”Brittejä kehoitettiin lähtemään Jordaniasta”, HS 3.1.1991; Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

⁵⁰ Lontoo, Helsingin Sanomat, Leinonen, Hannu, ”Brittejä kehoitettiin lähtemään Jordaniasta”, HS 3.1.1991; Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

arviot vaihtelevat kuitenkin jyrkästi. Ennustaminen on vaikeaa, koska mitään vastaavaa ei ole tapahtunut aikaisemmin.”⁵¹

Tämä pitää paikkansa, sillä vaikka lukuisia öljykenttien tulipaloja oli tapahtunut ennenkin, koskaan aikaisemmin ei niin suurta määrää öljylähteitä ollut syttynyt tuleen samanaikaisesti. Lisäksi tiedemiehet olivat sitä mieltä ennen sotaa, ettei satojen öljylähteiden yhtäaikaista tulipaloa voisi edes koskaan tapahtua. Sodan jälkeen Kuwaitissa oli kuitenkin tullessa yhteensä 613 öljylähdettä, mikä oli 60 kertaa enemmän kuin se määrä, mitä koko maailmassa tapahtuu öljylähteiden tulipaloja keskimäärin yhden vuoden aikana.⁵² HS päätti uutisoida lehdessä myös vastakkaisia näkemyksiä suhteessa maailman johtavien ympäristöasiantuntijoiden esittämiin arvioihin, koska lukijoille haluttiin esittää myös varovaisempi arvio mahdollisen sodan seurauksena syntyvistä ympäristötuhoista. Näin ollen oli parempi esittää kaksi erilaista arviota siitä, miten pahoja ympäristövahinkoja Persianlahdella tapahtuisi, mikäli sotatoimet aloitettaisiin. Kaksi erilaista arviota esittämällä HS:n uskottavuus ei myöhemmin kärsisi, mutta yhden, myöhemmin vääräksi osoittautuneen arvion esittämällä näin olisi voinut tapahtua.

HS:n artikkeleissa esitetyt arviot, että palavista öljykentistä nouseva savu leviäisi ympäri maailmaa ja johtaisi maailmanlaajuiseen ympäristökatastrofiin, eivät toteutuneet. Troposfääri on ilmakehän osa, joka sijaitsee lähes 10 kilometrin korkeudessa ja jossa pilvet muodostuvat. Uskottiin, että mikäli öljypaloista noussut noki nousisi troposfääriin asti, se voisi levitä ympäri maailmaa ja estää Auringon säteilyn pääsyyn maapallolle ja muuttaisi näin maapallon ilmasto. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä öljypaloista noussut noki ei noussut troposfääriin asti, ja lisäksi nokea syntyi öljypaloista liian vähän.⁵³ Näin ollen HS:n esittämät arviot öljypalojen muodostamasta uhkasta koko maailmalle osoittautuivat suuresti liioitelluiksi. Tämä on kuitenkin ymmärrettävää huomioiden tilanteen, jossa HS julkaisi maailmanlaajuisia ympäristötuhoja ennustavat artikkelit. Koska vastaavanlaisesta tilanteesta ei ollut kokemusta, Persianlahdella kehittynyt massiivisten ympäristötuhojen riski näytti varmastikin hyvin uhkaavalta, ja HS kertoi näistä uhkakuvista niitä vähättelemättä.

⁵¹ Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

⁵² Hirschmann 2005, 8 – 9, 87 – 88.

⁵³ Hirschmann 2005, 38, 41 – 43.

HS:ssa 16. tammikuuta 1991 julkaistussa kolumnissa vähäteltiin laajojen tulipalojen syttymismahdollisuutta Kuwaitin öljykentillä. Kolumnissa todettiin, että laajojen palojen sytyttäminen olisi vaikea tehtävä.⁵⁴ Tässä tapauksessa HS:ssa esitetty arvio laajojen öljypalojen epätodennäköisyydestä osoittautui vääräksi. Ennen sotaa Kuwait Oil Companylla⁵⁵ oli Kuwaitissa 944 öljylähdettä, ja sodan päätyttyä 788 öljylähdettä oli vahingoittunut, joista 613 oli tulessa. Ne öljylähteet, jotka eivät olleet tulessa, työnsivät öljyä aavikolle.⁵⁶ Lähes kaikkien Kuwaitin öljylähteiden tuleen syttyminen tai vahingoittuminen sodan seurauksena osoitti, että suurimittaisen öljykenttien tulipalon aikaansaaminen oli mahdollista. Britannian energiaministeri John Wakehamin esittämä näkemys, jonka mukaan Kuwaitin öljykenttien palo ei aiheuttaisi maailmanlaajuista ympäristökatastrofia⁵⁷, osui kuitenkin jälkikäteen katsottuna oikeaan. Yhteenvedon voidaan sanoa, että ennen sotaa HS:n esittämät arviot Persianlahden sodan mahdollisista ympäristötuhoista eivät toteutuneet niin tuhoisina eivätkä niin lievinä kuin artikkeleissa oli esitetty.

HS:ssa ennen sotaa julkaistuissa sodan mahdollisia ympäristötuhoja koskevissa artikkeleissa on havaittavissa myös toinen diskurssi, joka liittyy läheisesti maailmanloppu-diskurssiin. Nimitän tätä toista diskurssia ”rauhandiskurssiksi”. HS:n ympäristötuhoja koskevassa kirjoittelussa sotaa edeltävältä ajalta on havaittavissa hyvin negatiivinen asennoituminen todennäköisiin ympäristötuhoihin. Käyttämällä aiheen käsittelyn yhteydessä termejä ”ympäristökatastrofi” ja ”jättimäinen ympäristökatastrofi” ja viittaamalla koko maailman ekologisen tasapainon vaurioitumisen mahdollisuuteen HS pyrki luomaan ympäristötuhoista niin kammottavan kuvan, että se ei saa missään tapauksessa käydä toteen. Rauhandiskurssin tuo konkreettisesti esille HS:ssa ennen sotatoimien alkua julkaisemat pääkirjoitukset, joissa todettiin suoraan, että sotatoimia ei tulisi aloittaa.

⁵⁴ Kivinen, Olli, ”Itsemurhasota kaataa Saddamin”, HS 16.1.1991.

⁵⁵ Kuwaitin kansallinen öljy-yhtiö, joka omisti kaikki Kuwaitin öljylähteet. Kansallistettu vuonna 1975. Kuwait Oil Company, <http://www.kocw.com/sites/EN/Pages/Profile/History/KOC-History.aspx>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

⁵⁶ Hirschmann 2005, 14.

⁵⁷ Helsingin Sanomat, ”Sota Persianlahdella uhkaa maailman ekologista tasapainoa”, HS 5.1.1991.

”Diplomatian täytyy nyt menestyä, koska ainoa vaihtoehto on sota Irakin ajamiseksi Kuwaitista. Sota voi äärimmilleen paisuneena muuttua kemiallisin bakteeriasein käytäväksi, sanoin kuvaamattomaksi tragediaksi alueen väestölle ja öljyteollisuudelle.”⁵⁸

”Ovi rauhaan on edelleen raollaan, eikä vastaiskuun lähdetä heti.”⁵⁹

”On välttämätöntä, ettei rauhallisen ratkaisun mahdollisuutta suljeta pois edes sakkokierroksella.”⁶⁰

Pääkirjoituksissa rauhandiskurssin esittämisessä HS käytti retorisenä vaikutuskeinona niin kutsuttua ”vaihtoehdottomuusstrategiaa”. Vaihtoehdottomuuteen vetoavassa strategiassa vakuutetaan kuulijoita siitä, että asioita on mahdollista ja järkevää hoitaa ja ratkaista vain yhdellä tavalla. Tietyistä asiantiloista ja tapahtumista seuraa itsestään selvästi määrättyjä asioita. Ainoa rationaalinen vaihtoehto on tällöin mahdollista tuoda esille ilman mutkistavia problematisointeja tai sivujuonia. Vaihtoehdottomuuspuhe näyttää olevan käytössä erityisesti tilanteissa, joissa käsitellään yleisesti ongelmaksi määriteltyä asiantilaa, jonka katsotaan vaativan jonkinlaisia toimenpiteitä. Toisenlaisiakin vaihtoehtoja voidaan myöntää olevan olemassa, mutta olennaista on se, että ainoastaan yksi niistä määrittyy ”tosiasiat” huomioiden järkeväksi ja oikeaksi.⁶¹ HS:n uutisoinnissa Persianlahden kriisi nähtiin edellä mainitun kaltaisena ongelmana, joka piti ratkaista jollakin tavalla. Ja ainoana järkevänä ratkaisuna tämän ongelman ratkaisemiseksi esitettiin nimenomaan rauhanomainen ratkaisu, johon eivät kuuluisi sotatoimet Irakia vastaan.

Vaihtoehdottomuusstrategia oli voimakas retorinen keino rauhandiskurssin tukemisessa. HS pyrki antamaan lukijoille sellaisen kuvan, että Persianlahdella syntyvä ympäristökatastrofi oli mahdoton vaihtoehto, ja että sen estämiseksi tulisi tehdä kaikki mahdollinen. Jopa siinä määrin, että sotatoimia Kuwaitia miehittäviä irakilaisia vastaan ei tulisi aloittaa. Sodasta seuraavat

⁵⁸ Pääkirjoitus, ”Rauhan viime tilaisuus”, HS 6.1.1991.

⁵⁹ Pääkirjoitus, ”Maailma pettyi Geneveen”, HS 11.1.1991.

⁶⁰ Pääkirjoitus, ”Hussein valitsi sodan”, HS 17.1.1991.

⁶¹ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 163 – 164, 167.

ympäristötuhot olivat liian suuri riski. Sotatoimien ainoana järkevänä vaihtoehtona esitettiin neuvotteluilla aikaansaatu rauhanomainen ratkaisu, johon ei sisältynyt irakilaiden karkottamista Kuwaitista asevoimin. Mikäli sotatoimia ei aloitettaisi, ei silloin myöskään syntyisi koko maailmaa uhkaavia ympäristötuhoja.

HS ei tosin määritellyt tarkemmin, millainen diplomaattisen ja rauhanomaisen ratkaisun sisällön tulisi olla. Tulisiko irakilaiden vetäytyä Kuwaitista ilman taisteluja vai pitäisikö muiden valtioiden hyväksyä irakilaiden tekemä Kuwaitin miehitys? Pääkirjoituksissa myönnettiin, että irakilaiset voitaisiin ajaa sotilaallista voimaa käyttäen pois Kuwaitista, mutta se ei ollut HS:n mukaan järkevä ratkaisu. Tuhoisa sota ei ole oikea vaihtoehto, vaan sen on tarkoitus osoittaa, että on olemassa vain yksi järkevä ratkaisu ongelmaan. Vaikka ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa ei suoraan esitetty, että sodasta seuraavat ympäristötuhot olisivat peruste neuvotteluratkaisun löytämiseen, HS:n pääkirjoitusten antama rauhansanoma sai voimakkaan vahvistuksen sodan mahdollisia ympäristötuhoja koskevista artikkeleista. Niissä todettiin useaan kertaan sodan mahdollisesti katastrofaaliset ympäristötuhot, joiden painoarvo oli erittäin merkityksellinen Persianlahden kriisin ratkaisemisvaihtoehtoja harkittaessa. Mahdollisten ympäristötuhojen arviointi omissa artikkeleissaan tuki rauhandiskurssia. Näin ollen rauhandiskurssi muodostui sekä sodan mahdollisia ympäristötuhoja koskevista artikkeleista ja niille vaihtoehtoisen ratkaisumallin esittävistä pääkirjoituksista, ja nämä yhdessä muodostivat pohjan rauhandiskurssille.

Yksi selitys rauhandiskurssin esiintymiselle HS:n kirjoituksissa oli todennäköisesti HS:n aito huolestuminen uhkaavassa tilanteessa, jossa koko maailman ekologinen tasapaino näytti olevan vaarassa. Tällaisessa tilanteessa HS pyrki esittämään oman kantansa tämän uhkaavan kriisin väkivaltaiseen ratkaisemiseen. Olihan hyvin todennäköistä, että seurauksena olisi laajoja ympäristötuhoja, jotka eivät välttämättä rajoittuisi ainoastaan Persianlahdelle. Mikäli Persianlahden kriisiä ei ratkaistaisi sotilaallisesti, ei silloin syntyisi ympäristötuhojakaan.

Toinen selitys rauhandiskurssin esiintymiselle on se, että on otettava huomioon Suomen asema kylmän sodan aikana. 1990-luvun alussa Suomi erottautui selvästi Yhdysvalloista ja monista Euroopan maista YK:n roolin ja erilaisten sovittelu- ja välitysyritysten korostamisessa:

aseellista konfliktinratkaisua pidettiin viimeisenä ja huonoimpana vaihtoehtona, jonka ei yleensä uskottu saavan aikaan kestäviä ratkaisuja.⁶² Suomalaiselle tiedonvälitykselle ja julkiselle keskustelulle oli toisen maailmansodan jälkeen tyypillistä eräänlainen pakotettu rauhanomaisuus. Hävityn sodan seurauksena julkisesta elämästä häivytettiin näkyvistä sellaisia järjestöjä, kirjoja, sanoja, mielipiteitä ja historian tapahtumia, joita Neuvostoliitto piti tai olisi saattanut pitää militaristisina tai revanssihenkinä. Mutta kylmän sodan YYA-Suomen kehityksessä oli myös piirteitä, joita voi pitää juhlapuheita aidommin rauhanomaisina. Suomi korosti monenkeskisen kansainvälisen yhteistyön merkitystä konfliktien ratkaisussa – osin tietysti myös ainoana mahdollisena puolustusreaktiona arvaamattoman ja sotilaallisesti aggressiivisen Neuvostoliiton uhkaan, mutta kyse oli myös suurvaltojen voimatasapainon heittelemän pienen maan aidosta kokemuksesta.⁶³ Suomen kylmän sodan aikaisen puolueettomuuspolitiikan harjoittaminen ja puolueettomuuspolitiikan vaikutus tiedotusvälineiden kirjoitteluun selittävät rauhandiskurssin olemassaolon. HS esitti kirjoituksissaan Persianlahden kriisin ratkaisemista rauhanomaisesti, koska se oli Suomessa jo pitkän aikaa vallinneen ulkopoliittisen linjauksen mukaista.

5. Neutraali ja puolueeton uutisointi ympäristötuhoista

5.1 Irakilaisten ydinreaktorien pommittaminen sekä kemialliset ja biologiset aseet

Ensimmäinen Persianlahden sodan sotatoimien aikana julkaistu ympäristölle haitallisia tekijöitä käsittelevä uutinen ilmestyi 22. tammikuuta 1991, jolloin HS uutisoi liittouman Irakin ydinlaitoksia vastaan tekemistä ilmapommituksista.

”Yhdysvaltain johtaman liittouman iskut Irakin ydinlaitoksiin ovat ensimmäinen kerta, kun ydinreaktoreita on pommitettu sota- tai terroristarkoituksissa. Suomalaisiantuntijoiden mukaan iskuista ei voi olla vakavia ympäristöseurauksia, koska laitokset ovat hyvin pieniä. [...] Jaostopäällikkö Leif Blomqvist Säteilyturvakeskuksen valvontaosastolta on vakuuttunut, että tutkimusreaktoreiden

⁶² Luostarinen 2003, 23.

⁶³ Luostarinen 2003, 22 – 23.

pommituksista ei voi seurata merkittäviä ympäristöhaittoja. [...] Tutkimusreaktoreissa on polttoainetta vain muutamia kiloja verrattuna voimalaitoksen tonneihin. Blomqvistin mukaan säteily sairauksia ei synny edes paikallisesti reaktoreiden ympäristössä.”⁶⁴

HS uutisoi Irakin ydinlaitosten pommituksista uudestaan 26. tammikuuta 1991, jolloin HS toisti aikaisemmassa uutisessaan esitetyt näkemykset.

”Suomen säteilyturvakeskuksen mukaan Irakin ydintutkimuslaitosten pommituksissa vapautuneet radioaktiivisuusmäärät jäävät kaikissa olosuhteissa vähäisiksi ja leviämisaalue ulottuu aivan reaktorin lähiympäristöön. Viikolla neljä ei esimerkiksi Suomen säteilytilanteessa ole havaittu mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Irakin ydintutkimuslaitosten reaktoreiden tehot ovat alle sadasosan esimerkiksi Suomessa energiaa tuottavien reaktoreiden tehosta.”⁶⁵

HS käsitteli irakilaisien ydinlaitosten pommituksia uudestaan 2. helmikuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, jossa HS pohti irakilaisien ydinreaktorien pommittamista ja sitä, oliko ydinlaitosten pommittaminen oikeutettua.

”Geneven lisäpöytäkirjan tärkeisiin säännöslajennuksiin kuului kielto sotilaallisesta toiminnasta, joka suuntautuu vaarallisia voimia sisältäviä laitoksia vastaan. Irakin ydinreaktorien pommitukset näyttäisivät kohdistuneen tällaisiin laitoksiin. Niiden roolista voimalaitoksina esiintyy kuitenkin epäilyksiä, joita Husseinin puheet ydinaseen kehittämisestä ovat vahvistaneet. Vähäiset säteilymäärät pommitusten jälkeen antavat syyn epäillä, että kyseessä ovat todellisuudessa tutkimuslaitokset, joissa työskennellään ydinpommin kehittämiseksi, eivätkä varsinaiset ydinvoimalat. Tällöin kyseessä olisi puhdas, jopa tärkeä sotilaskohde.”⁶⁶

⁶⁴ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Ydinlaitosten kohtalosta niukasti tietoja”, HS 22.1.1991.

⁶⁵ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Irakin ydinreaktoreiden tuhoista vähäistä ja paikallista säteilyä”, HS 26.1.1991.

⁶⁶ Nieminen, Esko & Parkkari, Juhani, ”Osoitteeton tuhoaminen heikentää tehoa sodassa”, 2.2.1991.

HS palasi aiheeseen vielä 4. helmikuuta 1991, jolloin HS kertoi Irakin ydinlaitoksista ja lisäksi kuvaili mahdollisen ydinräjähdysten ihmisille ja luonnolle aiheuttamia vaikutuksia.

”Irakilla ei ole yhtään voimalaitosta, vain kaksi pientä ydintutkimusreaktoria. Ihmisen ja luonnon kannalta laajamittainen ydinaseiden käyttö olisi vaikutuksiltaan huomattavasti vaarallisempaa kuin ydinonnettomuudet. [...] Ydinräjähdyksessä syntyvät suuremmat radioaktiiviset hiukkaset laskeutuvat lähialueelle ensimmäisen vuorokauden aikana. Pienet hiukkaset voivat kulkeutua ilmakehässä satojen, jopa tuhansien kilometrien päähän riippuen ydinräjähdysten luonteesta ja vallitsevista sääoloista.”⁶⁷

HS uutisoi myös kemiallisten ja biologisten aseiden käytön mahdollisuudesta Persianlahden sodassa ja niiden käytön mahdollisista seurauksista Persianlahden ympäristölle, ensimmäisen kerran 25. tammikuuta 1991. Koska sotatoimet olivat jo alkaneet tässä vaiheessa, oli aiheellista, että lukijoille tehtiin paremmin tiettäväksi kemiallisten ja biologisten aseiden tuhovoima ja niiden käyttöön liittyvät vaarat, mikäli niitä tultaisiin käyttämään Persianlahden sodassa.

*”Kemiallisten aseiden ohella Irakilla pelätään olevan myös biologisia aseita. Vaikka kemiallisten aseiden tuho nähdään kauhistuttavampana, eivät biologiset aseet ole suinkaan vaarattomampia. Ne luokitellaan salakavaliksi ja ne voivat saastuttaa laajatin maa-alueet vuosikymmeniksi, saksalainen molekyylibiologi **Manuel Kiper**⁶⁸ kertoo *Süddeutsche Zeitung*-lehdessä. [...] Yhdysvaltojen hallituksen julkaisemien tietojen mukaan maailmassa on kymmenen valtiota, jotka omistavat ja kehittävät biologisia aseita. Näiden joukossa lienee myös Irak. [...] Samoin kuin kemiallisen asekäytön kohdalla myös biologisessa hyökkäyksessä pääasiassa siviiliväestö joutuisi kärsimään. Silti sotilaillakaan ei ole täydellistä suoja.”⁶⁹*

⁶⁷ Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁶⁸ Alkuperäisessä artikkelissa henkilön nimi oli lihavoitu. Tästä eteenpäin lihavoin kaikissa lainaamissani artikkeleissa esiintyneet lihavoidut tekstit. Tutkijan huomautus.

⁶⁹ Köln, Erkkilä-Becker, Leena, ”Bioase saastuttaisi laajoja alueita vuosikymmeniksi”, HS 25.1.1991.

HS otti kysymyksen kemiallisten ja biologisten aseiden vaikutuksista uudestaan esille 4. helmikuuta 1991.

*”Persianlahden sodassa saatetaan käyttää myös kemiallisia ja biologisia aseita. Yleensä kemiallisten ja biologisten aineiden leviäminen ilmakehässä rajoittuu lähialueelle tai korkeintaan noin sadan kilometrin etäisyydelle. Kemiallisella sodankäynnillä olisi näin ollen vain paikallisia vaikutuksia. Biologisten aseiden vaikutuksia on vaikeampi arvioida, sillä ne saattavat levitä myös tartuntana henkilöstä toiseen.”*⁷⁰

HS julkaisi 6. helmikuuta 1991 HS uutisen, jonka mukaan Persianlahden ilmasta olisi löydetty hermokaasuja.

*”Ranskalaisen sotilasasiatiedottajan mukaan Persianlahden ilmasta on löydetty pieniä määriä hermokaasuja. Financial Times – lehden haastattelema tiedottaja sanoi, että määrät ovat niin pieniä, ettei niillä ole myrkytysvaikutusta ihmisiin tai luontoon. Lehden mukaan raportit alueelta antavat aiheita pelätä, että kemiallisia aseita sisältävien varastojen pommittaminen voi aiheuttaa myrkykaasuvuotoja ympäristöön.”*⁷¹

5.2 Joukkotuhoase-diskurssi

Nimitän HS:n irakilaisten ydinreaktoreiden pommittamista sekä kemiallisten ja biologisten aseiden mahdollista käyttöä ja vaikutusta koskenutta kirjoittelua ”joukkotuhoase”-diskurssiksi. Diskurssin nimi tulee siitä, kaikki tämän diskurssin yhteydessä käsiteltävät uutisartikkelit liittyvät joukkotuhoaseisiin. Sekä kemialliset-, biologiset- ja ydinaseet ovat joukkotuhoaseita. Joskus niitä kutsutaan myös epäkonventionaaliseksi aseiksi. Konventionaalisen ja

⁷⁰ Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna-Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁷¹ Lontoo, AP, ”Persianlahden ilmasta löydetty hermokaasuja”, HS 6.2.1991.

epäkonventionaalisen aseiden ero on niiden tehossa. Esimerkiksi, konventionaalisilla räjähdysaineilla varustetut ohjukset voivat tuhota pilvenpiirtäjän, mutta ydinräjähteet voivat tuhota kokonaisen kaupungin. Tämä kyky tehdä massiivista tuhoa ihmisille ja ympäristölle on se peruste, mikä tekee aseesta epäkonventionaalisen.⁷² Tämän diskurssin yhteydessä HS siis käsitteli joukkotuhoaseisiin liittyviä kysymyksiä.

Kuten maailmanloppu-diskurssin yhteydessä, myös joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä HS käytti retorisenä vaikutuskeinona asiantuntijalausunnoilla vahvistamista.⁷³ Lähes jokaisessa irakilaisien ydinreaktorien pommituksia sekä joukkotuhoaseiden vaikutuksia käsittelevässä artikkelissa HS joko siteerasi tai haastatteli upseereita, meteorologeja, biologeja tai Säteilyturvakeskuksen henkilökuntaa. Asiantuntijoina HS:n artikkeleissa esiintyivät Säteilyturvakeskuksen valvontaosaston jaostopäällikkö Leif Blomqvist, saksalainen molekyylibiologi Manuel Kiper, eversti Esko Nieminen, hovioikeuden auskultantti Juhani Parkkari, Ilmatieteen laitoksella työskennelleet meteorologi Ilkka Valkama, ylimeteorologi Anna Liisa Savolainen ja erikoistutkija Jaakko Kukkonen sekä kollektiivisena kokonaisuutena Säteilyturvakeskus. Nämä asiantuntijat esittivät omia näkemyksiään aiheesta. Joissakin tapauksissa koko HS:ssa julkaistu artikkeli oli edellä mainittujen asiantuntijoiden kirjoittama.⁷⁴ Asiantuntijalausunnoilla vahvistamista voidaan käyttää silloin, jos sanomalehti syystä tai toisesta ei halua esittää suoraan omaa kantaansa käsiteltävään asiaan. Tällöin sanomalehdessä esitettävällä asiantuntijalausunnolla voidaan lukijalle välittää sanomalehden haluama näkemys. Toisaalta esimerkiksi tieteeseen ja ympäristöön liittyvissä uutisissa asiantuntijalausuntojen käyttö on lähestulkoon välttämätöntä, koska sanomalehden toimittajat eivät itse tiedä uutisoitavasta aiheesta. Asiantuntijoiden käyttäminen uutisoitavan asian selittäjänä säilyttää myös sanomalehden uskottavuuden uutisoitavan aiheen käsittelyn yhteydessä.

⁷² Bloom et. al. 1994, 246.

⁷³ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 138 – 139; Suoninen 2010, 56 – 59.

⁷⁴ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Ydinlaitosten kohtalosta niukasti tietoja”, HS 22.1.1991; Köln, Erkkilä-Becker, Leena, ”Bioase saastuttaisi laajoja alueita vuosikymmeniksi”, HS 25.1.1991; Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Irakin ydinreaktoreiden tuhoista vähäistä ja paikallista säteilyä”, HS 26.1.1991; Nieminen, Esko & Parkkari, Juhani, ”Osoitteeton tuhoaminen heikentää tehoa sodassa”, 2.2.1991; Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

”Puhekategorioilla oikeuttaminen” oli toinen HS:n käyttämä retorinen vaikutuskeino joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä. Puhekategorioilla oikeuttaminen tarkoittaa sitä, että joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetusta kategoriasta lausutte puhe voi siis saada helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu riippumatta puheen varsinaisesta sisällöstä. Esimerkiksi professorin kategoria on varsin yleisesti hyväksytty ”tietäjän kategoria”, josta esitetyt väitteet saavat erityisen painoarvon. Samoin lääkärin kategoriasta lausuttu väite jostakin sairaudesta otetaan helpommin totena kuin ”maallikon” esittämät väitteet. Kategoriat ja niiden arvostukset eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan kulttuurisesti ja tilanteisesti muuttuvia ja usein myös päällekkäisiä siten, että yksi ja sama puhuja voi kategorisoida itseään useilla vaihtoehtoisilla tavoilla, riippuen tilanteesta tai kohdeyleisöstä, jolle viesti suunnataan. Puhuja voi puhua vaikkapa opiskelijana, äitinä, kunnanvaltuutettuna tai kissan omistajana. Tietynlaista yleisöä voidaan pyrkiä vakuuttamaan tai suostuttelemaan sijoittamalla itsensä esimerkiksi professorin kategorian sijasta sellaisiin kategorioihin kuin karjalainen, luonnon ystävä tai perheenisä.⁷⁵ Puhekategorioilla oikeuttaminen on läheinen retorinen vaikutuskeino asiantuntijalausunnoilla vahvistamisen kanssa, mutta ensiksi mainittu eroaa jälkimmäisestä kahdella tavalla.

Ensimmäinen eroavaisuus puhekategorioilla oikeuttamisen ja asiantuntijalausunnoilla vahvistamisen välillä on siinä, että joissakin tapauksissa vaikutusvaltainen tai arvostettu henkilö, kuten esimerkiksi poliitikko tai muu johtaja, voi pyrkiä vakuuttamaan yleisönsä jonkin näkemyksen oikeellisuudesta omalla arvovalloillaan. Vaikka puhuja ei välttämättä olisi asiantuntija siinä asiassa josta hän puhuu, puhujan arvovaltainen asema voi antaa hänen puheelleen uskottavuutta. Toiseksi, puhekategorioilla oikeuttamisessa jonkin näkemyksen tai mielipiteen esittää vain yksi henkilö tai yksittäinen taho, kun taas asiantuntijalausunnoilla vahvistamisessa jonkin tahon näkemystä tai mielipidettä ovat vahvistamassa yksi tai useampi asiantuntija. Puhekategorioilla oikeuttaminen näkyi joukkotuhoase-diskurssissa varsinkin niissä artikkeleissa, joissa artikkelin lopussa mainittiin artikkelin kirjoittajien olevan meteorologeja, upseereita tai lakimiehiä tai muita asiantuntijoita.⁷⁶ Näin HS teki artikkelin

⁷⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135.

⁷⁶ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Ydinlaitosten kohtalosta niukasti tietoja”, HS 22.1.1991; Köln, Erkkilä-Becker, Leena, ”Bioase saastuttaisi laajoja alueita vuosikymmeniksi”, HS 25.1.1991; Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei mainita, ”Irakin ydinreaktoreiden tuhoista vähäistä ja paikallista säteilyä”, HS 26.1.1991; Nieminen, Esko & Parkkari, Juhani, ”Osoitteeton tuhoaminen heikentää tehoa sodassa”, 2.2.1991;

lukijoille selväksi, että kyseisissä artikkeleissa puheenvuoron saivat käsiteltävää asiaa koskevan alan asiantuntijat, ja että asiantuntijoiden antamaan tietoon voisi luottaa. Puhekategoriolla oikeuttaminen näkyi myös artikkelissa, jossa nimeltä mainitsematon ranskalainen sotilasasiaintiedottaja kertoi, että Persianlahden ilmasta oli löydetty pieniä määriä hermokaasuja.⁷⁷ Tämä henkilö ei ollut asiantuntija, mutta hänen korkea asemansa asetti hänet arvostettuun kategoriaan, ja se antoi hänen puheelleen uskottavuutta.

Persianlahden sota oli ensimmäinen sota, jossa joukkotuhoaseita omistavan valtion joukkotuhoasetuotantolaitokset ja joukkotuhoasevarastot joutuivat sota-aikana pommitusten kohteeksi siitäkin huolimatta, että sillä saattaisi olla vakavat seuraukset ympärillä olevaan ympäristöön ja yhteisöihin. Presidentti George H.W. Bushin mukaan Irakin ydinlaitokset ja kemialliset laitokset olivat sodan alkuvaiheessa tärkeitä pommituskohteita. Irak oli käyttänyt suuret määrät taloudellisia ja teknisiä resursseja valmistaakseen ydinaseen, mutta kaikki Irakin ydinaseohjelman merkittävät osat tuhoutuivat Persianlahden sodan aikana. Pommitetuista ydinreaktoreista vapautunut säteily määrä oli mitätön, koska irakilaiset ydinreaktorit olivat hyvin pieniä, ja lisäksi irakilaisten epäillään poistaneen käytetyn ydinpolttoaineen reaktoreista ennen niiden pommittamista. Näin ollen HS:n uutisointi ydinreaktoreiden pommittamisen pienistä riskeistä alueen ympäristölle osoittautui oikeaksi. Myös kemiallisten aseiden käytön mahdollisuuden pohtiminen HS:n uutisoinnissa oli ymmärrettävää, sillä Irak oli aikaisemmin syyllistynyt kemiallisten aseiden käyttöön. Irakin ja Iranin välisen sodan aikana Irak käytti taistelukaasuja iranilaisjoukkoja vastaan sekä Irakissa vähemmistökansallisuutena asuvia kurdeja vastaan vuonna 1988.⁷⁸ Näin ollen HS:lla oli hyvä syy käsitellä uutisoinnissaan Irakin mahdollisuutta käyttää kemiallisia aseita liittouman joukkoja vastaan.

HS käsitteli sodan alkuvaiheessa useita kertoja liittouman suorittamaa irakilaisten ydinreaktorien pommittamista. Lisäksi HS pohdiskeli seurauksia, mikäli Persianlahden sodassa käytettäisiin ydinasetta. Koska Irak oli aikaisemmin käyttänyt kemiallisia aseita sodassa, oli syytä uskoa, että mikäli Irakilla olisi hallussaan myös ydinase, se saattaisi käyttää sitä Persianlahden sodassa. Lisäksi on otettava huomioon se mahdollisuus, että jos liittouman

Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁷⁷ Lontoo, AP, ”Persianlahden ilmasta löydetty hermokaasuja”, HS 6.2.1991.

⁷⁸ Bloom et. al. 1994, 246, 252 – 254, 265; Milton-Edwards & Hinchcliffe 2001, 74, 86.

joukkoja vastaan olisi käytetty kemiallisia tai biologisia aseita, olisi Yhdysvallat voinut vastata tähän ydinaseella. Liittouman komentaja Norman Schwarzkopf esitti jopa virallisen julkilausuman antamista Irakille, jossa ilmoitettaisiin, että mikäli liittouman joukkoja vastaan käytettäisiin kemiallisia aseita, niin Yhdysvallat vastaisi siihen ydinaseilla. Ydinaseiden käytön mahdollisuudesta kuitenkin luovuttiin jo ennen sotaa, koska ydinaseiden käytöllä Irakia vastaan olisi ollut katastrofaaliset poliittiset seuraukset Lähi-idässä.⁷⁹ Samaan tulokseen päätyi myös Olli Kivinen kolumnissaan ennen sotaa, että ”*Yhdysvalloille ydinaseiden käytön poliittinen kynnys on liian korkea.*”⁸⁰ Myös kemiallisten ja biologisten aseiden käytön mahdollisuus Irakin toimesta oli sodan alussa esillä HS:n uutisoinnissa, sekä näiden aseiden mahdollisen käytön vaikutukset ihmisiin ja ympäristöön. Koska tiedettiin Irakin käyttäneen kemiallisia aseita aikaisemmin, oli pelko siitä, että Irak käyttäisi kemiallisia ja biologisia aseita myös liittouman joukkoja vastaan Saudi-Arabiassa ja Kuwaitissa. Lisäksi liittouman Irakin ydinlaitoksia vastaan kohdistamat pommitukset olivat ilmeisen suurta huolestumista aiheuttanut tapahtuma, joten HS seurasi myös tätä asiaa ja vakuutti lukijoille, ettei tuhoutuneista ydinreaktoreista olisi vaaraa.

HS:n 2. helmikuuta 1991 julkaisemassa artikkelissa pohdittiin irakilaiden ydinlaitosten pommittamisen oikeutusta. Artikkelissa todettiin, että Geneven lisäpöytäkirjojen säännöslajennusten mukaan vaarallisia voimia sisältävien laitosten pommittaminen on kiellettyä. Tällä tarkoitetaan ydinvoimalaa tai muuta sellaista kohdetta, jota ei käytetä asetuotantoon tai muun sotilaallisen hyödyn saavuttamiseen, ja jonka tuhoaminen voi aiheuttaa suuren vaaran alueella asuvalle siviiliväestölle. Artikkelissa kuitenkin esitettiin epäily, että ydinlaitoksia olisi käytetty ydinaseen kehittämiseen, jolloin ne olisivat sotilaallisia kohteita. Tällöin niiden pommittaminen olisi oikeutettua. HS:ssa julkaistun artikkelin kirjoittaneet asiantuntijat perustelivat tätä siten, että pommituksista oli seurannut vain vähäisiä säteilymääriä.⁸¹ Tämä osoittautui oikeaksi, sillä kuten jo aikaisemmin totesin, pommitetuista ydinlaitoksista vapautunut säteily määrä oli mitätön, koska kyseessä olivat tutkimusreaktorit, eivät energiantuotantoon käytettävät voimalaitokset. Lisäksi Irakin ydinlaitoksia sodan jälkeen tutkineet IAEA:n tarkastusryhmät totesivat, että kyseessä kyseisiä ydinlaitoksia käytettiin ydinasetutkimukseen. Joka tapauksessa Yhdysvaltojen suorittama irakilaiden ydinreaktoreiden pommitus loi vaarallisen ennakkotapauksen: pommittamalla valmiiksi rakennettuja ja

⁷⁹ Atkinson 1993, 86 – 87.

⁸⁰ Kivinen, Olli, ”Itsemurhasota kaataa Saddamin”, HS 16.1.1991

⁸¹ Nieminen, Esko & Parkkari, Juhani, ”Osoitteeton tuhoaminen heikentää tehoa sodassa”, HS 2.2.1991.

toiminnassa olevia ydinreaktoreita sekä muita ydinlaitoksia Yhdysvallat teki ydinreaktoreista legitiimejä sotilaskohteita.⁸² Ja tämä teon jälkivaikutukset ovat nähtävissä vielä tänä päivänä, kun tiedotusvälineissä keskustellaan Iranin oikeudesta hyödyntää ydinenergiaa ja jopa joidenkin länsimaiden mahdollisuudesta hyökätä iranilaisia ydinlaitoksia vastaan Iranin ydinohjelman pysäyttämiseksi.⁸³

Sodan aikana liittouma pommitti myös Irakissa olleita kemiallisten aseiden tuotantolaitoksia.⁸⁴ Tästä asiasta HS ei uutisoinut suoraan, mutta HS kertoi 6. helmikuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, että Persianlahden ilmasta on löydetty pieniä määriä hermokaasuja. Lisäksi artikkelissa todettiin, että kemiallisia aseita sisältävien varastojen pommittaminen voi aiheuttaa myrkykaasuvuotoja ympäristöön.⁸⁵ Artikkelissa annettiin siis ymmärtää, että koska ilmasta on löydetty hermokaasuja, niin silloin kemiallisten aseiden varastoja olisi pommitettu. Artikkelissa ei mainita, että hermokaasuhavainnot voisivat olla seurausta irakilaisien kemiallisten aseiden käytöstä liittouman joukkoja vastaan.

Uutinen Persianlahdella tehdystä hermokaasuhavainnosta muuttuu mielenkiintoiseksi, kun otetaan huomioon, että sodan jälkeen tuhansilla liittouman sotilailta havaittiin erilaisia terveysongelmia, ja että liittouman sotilaiden altistuminen kemiallisille aseille voi mahdollisesti olla osasyys Persianlahden sodan veteraanien terveysongelmille. Sodan jälkeen julkaistuissa tutkimuksissa on esitetty, että liittouman sotilaat altistuivat sodan aikana irakilaisien kemiallisten aseiden vaikutukselle joko irakilaisien käyttäessä niitä liittouman joukkoja vastaan, tai sitten liittouman sotilaat altistuivat kemiallisille aseille, kun niitä vapautui ilmaan

⁸² Bloom et. al. 1994, 246 – 266.

⁸³ HS, ”Tutkija: Iranilla alkaa olla kova kiire”, <http://www.hs.fi/ulkomaat/Tutkija+Iranilla+alkaa+olla+kova+kiire/a1384915814514>, julkaistu 20.11.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; HS, ”Iranin ydinohjelmasta syntyi historiallinen sopu”, <http://www.hs.fi/ulkomaat/Iranin+ydinohjelmasta+syntyi+historiallinen+sopu/a1385178450096>, julkaistu 24.11.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; YLE, ”Cronberg Iran-sovusta: Ensiaskel, jolla on paljon vastustajia”, http://yle.fi/uutiset/cronberg_iran-sovusta_ensiaskel_jolla_on_paljon_vastustajia/6950642, julkaistu 24.11.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; YLE, ”Tuomioja: Iran-sopimus erittäin hyvä uutinen Lähi-idän alueelle”, http://yle.fi/uutiset/tuomioja_iran-sopimus_erittain_hyva_uutinen_lahi-idan_alueelle/6950732, julkaistu 24.11.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; YLE, ”Israel ärähti Iran-sovusta: Sopimus on huono”, http://yle.fi/uutiset/israel_arahiti_iran-sovusta_sopimus_on_huono/6950578, julkaistu 24.11.2013, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

⁸⁴ Bloom et. al. 1994, 286 – 287.

⁸⁵ Lontoo, AP, ”Persianlahden ilmasta löydetty hermokaasuja”, HS 6.2.1991.

liittouman pommittaessa Irakin kemiallisten aseiden tuotantolaitoksia.⁸⁶ HS:n uutinen ilmassa havaitusta hermokaasusta on erittäin merkityksellinen, kun otetaan huomioon tulevat tapahtumat ja tuhannet sodan jälkeen sairastuneet liittouman sotilaat riippumatta siitä, että artikkelissa tietolähteenä ollut ranskalainen sotilastiedottaja sanoi, ettei ilmassa olevista pienistä määristä hermokaasua ole vaaraa ihmisille tai luonnolle. Yhteenvedon voidaan sanoa, että HS siis seurasi kemiallisiin aseisiin liittyviä asioita Persianlahden sodan aikana aina kun jotain uutisoitavaa asiaan liittyen oli julkaistavissa. HS ei pyrkinyt vähättelemään tai sensuroimaan kemiallisten aseiden käyttöön liittyvien kysymysten pohdintaa omassa uutisoinnissaan.

Mielenkiintoinen yksityiskohta HS:n irakilaisien ydinreaktorien pommittamista koskevassa uutisoinnissa on se, että HS ei tätä aihetta koskevan uutisoinnin yhteydessä maininnut kertaakaan Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta. Vuonna 1986 Neuvostoliitossa tapahtuneen Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden seurauksena tuhannet ihmiset sairastuivat, kymmeniä tuhansia ihmisiä jouduttiin evakuoimaan alueelta ja säteilylaskeuma levisi osaan Eurooppaa.⁸⁷ Ydinreaktorien pommittamisen sotatoimien yhteydessä voisi kuvitella olevan vielä ydinvoimalaonnettomuuttakin suurempi mediahuomion kohde ja sen voisi kuvitella herättävän suurta huolta tiedotusvälineissä. Lisäksi Tshernobylistä oli tullut synonyymi kaikkeen ydinvoimaan liittyviin riskeihin: kun uutisoidaan ydinvoimalaonnettomuudesta tai ydinvoiman käyttöön liittyvistä riskeistä, usein samassa yhteydessä viitataan myös Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuteen. Miksi HS ei kuitenkaan irakilaisien ydinreaktoreiden pommittamisen yhteydessä viitannut lainkaan Tshernobyliin? Voi olla, että HS uskoi vahvasti asiantuntijoiden lausuntoihin, joiden mukaan vakavia ympäristöseurauksia ei ydinreaktorien pommittamisesta voinut seurata. Tässäkin tapauksessa asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen ja puhekategorioiden oikeuttaminen ovat voineet vaikuttaa merkittävästi siihen, että HS ei maininnut Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta. Se ei ollut tarpeellista, koska alan asiantuntijoiden mukaan vaaraa Tshernobylin kaltaisesta laaja-alaisesta ydinlaskeumasta ei olisi. Ja jos asiantuntijoiden mukaan vaaraa ei ollut, ei HS halunnut silloin mainita negatiivisesti latautunutta Tshernobyliä tässä asiayhteydessä ja luoda aiheetonta paniikkia lukijoiden keskuudessa. Puhekategorioiden oikeuttaminen ja asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen olivat siis tärkeitä retorisia vaikutuskeinoja, kun HS

⁸⁶ Bloom et. al. 1994, 286 – 289.

⁸⁷ Bloom et. al. 1994, 264.

pyrki välittämään lukijoilleen näkemystä, ettei irakilaisten ydinreaktoreiden pommittamisesta tulisi olla huolissaan.

5.3 Öljypalot Kuwaitissa

Persianlahden sodan aikana syttyneistä öljypaloista ja niiden aiheuttamista ympäristötuhoista HS uutisoi ensimmäisen kerran 23. tammikuuta 1991, kun Kuwaitissa oli havaittu useiden öljyteollisuuteen liittyvien laitosten tulipaloja.

”Yhdysvaltain sotilasedustajat kertoivat tiistaina, että Irak on sytyttänyt useita öljylähteitä ja –varastoja tuleen Wafran öljykentällä aivan Kuwaitin eteläosassa. Tietonsa amerikkalaiset perustivat satelliittien ottamiin kuviin. Britannian sotilaslähteet suhtautuivat kuitenkin hyvin epäillen amerikkalaisten tietoihin. Heidän mielestään tahallisuudesta sytyttämisestä ei ole varmoja todisteita.”⁸⁸

Seuraavan kerran HS käsitteli Persianlahden öljypaloja 4. helmikuuta 1991 julkaistussa kolumnissa, jossa arvioitiin öljylähteiden ja öljyntuotannossa käytettävien laitosten tulipalojen vaikutuksia Persianlahden ympäristöön.

”Sotatilanteessa saatetaan hyökätä myös teollisuuslaitoksiin... [...] Lähi-idän alueella tällaisia laitoksia ovat erilaiset kemian teollisuuden laitokset, mukaan lukien öljynjalostamot. Paikallisesti hyökkäyksistä saattaa olla erittäin vakaviakin vaikutuksia, mutta Lähi-idän alueen ulkopuolelle ne eivät ulottuisi. [...] Yksinkertaiset arviot mahdollisissa öljypaloissa palavan öljyn määrästä osoittavat, että Kuwaitin öljylähteiden ja –varastojen paloilla olisi vain hyvin pieni vaikutus maailmanlaajuiseen hiilidioksidin pitoisuuteen. Palojen vaikutus kasvihuoneilmiöön on niin ollen pieni verrattuna muuhun fossiilisten polttoaineiden käyttöön. [...] Vaikka täsmällisten numeeristen arvioiden

⁸⁸ Bahrain, Helsingin Sanomat, Vuotila, Jussi, ”Bagdadin radio kertoi suurista ilmahyökkäyksistä Irakiin”, HS 23.1.1991.

antaminen on vaikeaa, voidaan kuitenkin sanoa, että öljypalojen globaalit vaikutukset ilmastoon vaikuttavat sangen epätodennäköisiltä. Paikallisesti vaikutukset saattaisivat olla huomattavia, varsinkin lyhyellä aikavälillä.”⁸⁹

Samassa artikkelissa käsiteltiin laajalti öljypaloista vapautuvien palokaasujen myrkyllisyyttä sekä niiden paloista syntyvien pienhiukkasten mahdollisuutta levitä ympäri maailmaa. Yhteenvetona Ilmatieteen laitoksella työskennelleet asiantuntijat osoittivat artikkelissa, että Kuwaitin öljypalojen ei ole mahdollista saada aikaan globaalia ympäristötuhoa, mutta he totesivat, että paikallisesti palojen haittavaikutukset ihmisille ja ympäristölle saattaisivat olla hyvinkin suuret.⁹⁰

5.4 Öljypalo-diskurssi

Nimitän HS:n Persianlahden sodan alkuvaiheessa julkaisemaa Kuwaitin öljypaloista kertovaa uutisointia ”öljypalo”-diskurssiksi. Diskurssin nimi tulee Kuwaitin öljypaloja koskevien artikkelien sisällöstä sekä siitä, että sodan alkuvaiheessa HS uutisoi Kuwaitissa syttyneistä öljypaloista neutraaliin sävyyn. Uutisoinnin neutraali sävy ilmeni kahdella tavalla. HS ei sodan alkuvaiheessa ryhtynyt esittämään syytöksiä siitä, kumpi sodan osapuolista oli syyppä Kuwaitin öljykenttien tulipaloihin. Lisäksi HS:n öljypaloja käsittelevä uutisointi oli sodan alkuvaiheessa neutraalia myös öljypaloista aiheutuvien ympäristöhaittojen suhteen. Öljypalo-diskurssi esiintyi HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa samanaikaisesti joukkotuhoase-diskurssin kanssa.

Myös öljypalo-diskurssin yhteydessä HS käytti retorisenä vaikutuskeinona asiantuntijalausunnoilla vahvistamista.⁹¹ Asiantuntijoina HS:n öljyvuoto-diskurssin yhteydessä esiintyivät Ilmatieteen laitoksella työskennelleet erikoistutkija Jaakko Kukkonen, ylimeteorologi Anna Liisa Savolainen, meteorologi Ilkka Valkama sekä kollektiivisina ryhminä

⁸⁹ Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna-Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁹⁰ Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna-Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁹¹ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 138 – 139; Suoninen 2010, 56 – 59.

Yhdysvaltojen sotilasedustajat ja Britannian sotilaslähteet. Ensimmäisen Kuwaitin öljypaloja koskevan artikkelinsa HS julkaisi 23. tammikuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kertoi, että Yhdysvaltojen sotilasedustajien mukaan Irak olisi sytyttänyt tahallaan kuwaitilaisia öljylähteitä, tuleen. Samassa artikkelissa kerrottiin myös, että Britannian sotilaslähteiden mukaan tahallisesta sytyttämisestä ei ollut todisteita.⁹² Toinen sodan alkuvaiheessa öljypaloja käsitellyt artikkeli julkaistiin 4. helmikuuta 1991. Tässä artikkelissa kerrottiin, että sotatoimien seurauksena syttyvistä öljypaloista saattaisi seurata paikallisesti hyvinkin vakavia ympäristötuhoja, mutta maailmanlaajuisia ympäristötuhoa Kuwaitin öljypalot eivät pystyisi aiheuttamaan. Tämän artikkelin kirjoittajat työskentelivät Ilmatieteen laitoksella erikoistutkijoina ja meteorologeina, eli koko artikkeli oli asiantuntijoiden kirjoittama.⁹³ Asiantuntijalausunnoilla vahvistamisella HS viestitti lukijoilleen omaa neutraalia suhtautumistaan Kuwaitin öljypaloihin. HS ei ottanut kantaa, kumpi sodan osapuolista oli syyllinen sodan ympäristötuhoihin, ja lisäksi asiantuntijalausunnot rauhoittelivat lukijoita toteamalla, että öljypaloista eivät muodostaneet maailmanlaajuisen ympäristökatastrofin riskiä.

HS ei sodan alkuvaiheessa esittänyt minkäänlaisia lukumäärällisiä arvioita öljypalojen laajuudesta eikä näin ollen käyttänyt retorisenä vaikutuskeinona kvantifiointia eli määrällistämistä.⁹⁴ Tähän saattoi olla syynä se, että Kuwaitin alue oli edelleen irakilaisen hallussa, eikä öljylähteiden paloista saatu tarkkaa tietoa. Lisäksi liittouman sotasensuuri rajoitti öljypaloista saatavaa tietoa.⁹⁵ Vähäisten tietojen ja raporttien perusteella HS ei ryhtynyt esittämään arvioita siitä, kuinka monta öljylähdettä oli tulossa ja kuinka paljon öljyä öljylähteiden paloissa oli tuhoutunut.

Koska sotatoimet olivat alkaneet ja palavia öljylähteitä oli havaittu, eivät sodasta mahdollisesti seuraavat ympäristötuhot voineet enää olla rauhandiskurssin mukaisesti argumentti sotatoimien aloittamista vastaan. Sen sijaan HS keskittyi käsittelemään öljypalojen haitallisuutta ympäristölle viileän analyttisesti asiantuntijalausuntojen välityksellä. Sodan alkuvaiheessa HS

⁹² Bahrain, Helsingin Sanomat, Vuotila, Jussi, ”Bagdadin radio kertoi suurista ilmahyökkäyksistä Irakiin”, HS 23.1.1991.

⁹³ Kukkonen, Jaakko & Savolainen, Anna-Liisa & Valkama, Ilkka, ”Persianlahden sota – uhka ympäristölle?”, HS 4.2.1991.

⁹⁴ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 146 – 148.

⁹⁵ Bloom et. al. 1994, 92 – 102.

ei uutisoinnissaan esittänyt paniikkia lietsovia näkemyksiä öljypaloista ja niiden aiheuttamista paikallisista ja globaaleista ympäristöriskeistä, mutta HS ei myöskään vähätellyt öljypalojen haitallisuutta. Sen sijaan HS keskittyi ainoastaan kuvaamaan, että Kuwaitissa oli havaittu palavia öljylähteitä. HS keskittyi seuraamaan tilannetta ja raportoi tarkemmin sitten, kun aiheesta olisi enemmän tietoa. Yhteenvetona voidaan sanoa, että koska sodan alkuvaiheessa tietoa Kuwaitissa palavista öljylähteistä oli hyvin vähän saatavilla, HS käsitteli asiaa vain vähän eikä ryhtynyt esittämään näkemystä sen suhteen, kumpi sodan osapuolista oli syyppää öljypaloihin.

HS käsitteli sodan alkuvaiheessa Kuwaitin öljypaloja hyvin vähän. Sodan alettua ensimmäiset öljypalot olivat todennäköisesti seurausta liittouman Kuwaitiin tekemistä ilmapommituksista. Kuwaitissa olleet irakilaisjoukot olivat ryhmittyneet eri puolille Kuwaitin öljykenttiä, joten liittouman pommittaessa Kuwaitissa olleita irakilaisjoukkoja oli väistämätöntä, että myös kuwaitilaiset öljylähteet kärsivät vahinkoja pommitusten seurauksena. Noin 50 kuwaitilaista öljylähdettä oli tulossa 15. helmikuuta 1991 mennessä. Vaikka täyttä varmuutta asiasta ei ole, on todennäköistä, että monet näistä öljypaloista saivat alkunsa liittouman pommien räjähtäessä öljylähteiden läheisyydessä.⁹⁶ Lisäksi sodan aikana liittouman joukot pommittivat 28 irakilasta öljynjalostamoita. Näitä asioita ei kuitenkaan HS:n sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa käsitelty. Tärkeä huomioitava seikka öljypaloista uutisoinnissa on se, että sodan alkuvaiheessa Yhdysvaltojen hallinto antoi määräyksen, jonka mukaan yhdysvaltalaisia tiedemiehiä kiellettiin antamasta lausuntoja sotaan liittyvistä ympäristötuhoista tiedotusvälineille. Samalla Yhdysvaltojen hallinto rajoitti sodan aikana ja myös sen jälkeen joidenkin Persianlahden aluetta kuvaavien satelliittikuvien julkaisua.⁹⁷ HS käytti kuitenkin tietolähteinään suomalaisia asiantuntijoita, joiden arvioita eivät rajoittaneet Yhdysvaltojen hallinnon kieltomääräykset. Mutta Yhdysvaltojen kieltomääräys todennäköisesti vaikutti siihen, mitä tietoja öljypaloista HS sai ulkomaisilta uutistoimistoilta sekä tiedemiehiltä.

⁹⁶ Hirschmann 2005, 12.

⁹⁷ Bloom et. al. 1994, 82 – 83, 92 – 102.

5.5 Öljyvuoto Persianlahteen

Persianlahden sodan sotatoimien alettua HS uutisoi myös Persianlahdella havaitusta suuresta öljyvuodosta, joka levisi ympäri merialuetta. HS uutisoi 25. tammikuuta 1991 ensimmäistä kertaa siitä, että Persianlahteen oli valunut öljyä.

”Persianlahden pohjukassa oli torstaina myös kaksi välikohtausta merellä, joiden yhteydessä liittouman laivasto tuhosi tai vaurioitti viittä irakilaista alusta. Yhtenä hyökkäyskohteena oli säiliöalus, jota irakilaiset käyttivät amerikkalaisten mukaan lentotoiminnan seuraamiseen. Vaurioituneesta aluksesta on alkanut valua öljyä mereen.”⁹⁸

HS:n ensimmäinen Persianlahden öljyvuodosta kertova artikkeli ei ollut muuta kuin toteamus siitä, että öljyn valumisesta mereen oli tehty havaintoja. Mutta seuraavan päivänä, 26. tammikuuta 1991, HS uutisoi Persianlahden öljyvuodosta hyvin kielteiseen ja uhkaavaan sävyyn.

”Mahdollisesti maailman suurimpiin kuuluva öljytuho on syntymässä Persianlahdella, jossa Irakin sanotaan valuttavan kymmeniä tuhansia tonneja kuwaitilaista raakaöljyä mereen. Valkoisen talon edustaja Marlin Fitzwater sanoi perjantaina, että Irak laskee öljyä mereen todennäköisesti häiritäkseen Persianlahdella olevan monikansallisen laivaston toimintaa. [...] Saudi-Arabian sotilasedustaja, kommodori Abdul al-Amadi sanoi, että öljylautta oli 14 kilometriä pitkä ja kolme kilometriä leveä ja että öljyn valutus mereen oli alkanut kolme päivää sitten.”⁹⁹

⁹⁸ Bahrain, Helsingin Sanomat, Vuotila, Jussi, ”Irakin lentokoneet hyökkäsivät ensi kertaa liittoumaa vastaan”, HS 25.1.1991.

⁹⁹ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea”, HS 26.1.1991.

HS:n öljyvuotoa koskevassa uutisoinnissa tuotiin 27. tammikuuta 1991 esille suuri öljyvuodon aiheuttama suuri vaara Saudi-Arabian merivedenpuhdistuslaitoksille, joissa valmistettiin juomavettä Saudi-Arabian tarpeisiin. HS esitti tässä vaiheessa myös lukumäärällisiä arvioita öljyvuodon laajuudesta. Lisäksi HS toi esille, että sodan eri osapuolet syyttivät toisiaan öljyvuodon aiheuttamisesta.

”Valtaisa öljymatto levisi viikonvaihteessa yhä laajemmalle alueelle ja uhkasi saastuttaa satojen tuhansien ihmisten juomavesivarat. Yhdysvallat ja Irak syyttelivät toisiaan öljyvuodon aiheuttamisesta. Arviot mereen jo vuotaneen öljyn määrästä vaihtelivat 0,5 miljoonasta kuuteen miljoonaan barreliin... [...] Kuwaitin pakolaishallituksen ministeri Abdulrahman al-Awadi sanoi, että öljyä vuotaa joka päivä 100000 – 200000 barreliä lisää. [...] Jos suolanpoistolaitteisiin imeytyy meriveden mukana öljyä, herkät laitteet saattavat vaurioitua ja vedenpuhdistamot on väliaikaisesti suljettava.”¹⁰⁰

Uutisoidessaan öljyvuodosta Persianlahdella 28. tammikuuta 1991 HS toi tarkemmin esille liittouman ja Irakin näkemyserot siitä, miten öljyvuoto oli saanut alkunsa.

”Liittouman sodanjohdon mukaan Irak laskee tahallaan öljyä Persianlahteen Kuwaitin edustalla olevasta varastosta. Liittouman mukaan öljyä valuu edelleen mereen. [...] Arviot mereen valuneen öljyn määrästä vaihtelevat yhdestä kahdeksaan miljoonaan barreliin. Kahdeksan miljoonaa barreliä vastaa kolmen supertankkerin lastia, ja siinä tapauksessa vuoto olisi yksi kaikkien aikojen suurimmista. [...] Irak sanoo öljylautan vuotaneen kahdesta säiliöaluksesta, joita liittouman koneet ovat pommittaneet. [...] Öljylautta aiheuttaa suuria tuhoja alueen merieläimistöille, kaloille ja linnuille.”¹⁰¹

¹⁰⁰ Lontoo/Dhahran, Reuter-AP, ”Öljyvuoto laajeni Persianlahdella ja osa lautasta sytytettiin palamaan”, HS 27.1.1991.

¹⁰¹ Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991.

Seuraavana päivänä HS uutisoi, kuinka vakavia seurauksia Persianlahden öljyvuodolla oli koko alueen ekosysteemille.

”Persianlahden öljyvuoto vaurioittaa ympäristöä tavalla, joka uhkaa miljoonien siitä riippuvaisten ihmisten elämää. [...] ...välillisesti väestö kärsii myös uhkaavan ympäristökatastrofin seurauksena. Maailman luonnon säätiö (WWF) vetosi maanantaina asianomaisiin kansakuntiin vuodon lopettamiseksi. WWF puhui ’ympäristömurhasta’, johon sisältyy lintujen, kalojen ja meri-imettävääisten joukkokuolema. Pitkän tähtäimen seuraukset ovat kuitenkin vielä arveluttavampia, sillä koko ekosysteemi voi vaurioitua pysyvästi...”¹⁰²

HS seurasi edelleen 1. helmikuuta 1991 öljyvuodon laajenemista sekä sodan eri osapuolten syytelyä öljyvuodon aiheuttamisesta.

”Lautassa oli torstaina öljyä neljän supertankkerin lastin verran eli noin 11 miljoonaa barreliä, asiantuntijat arvioivat. Barrelissa on 159 litraa. [...] Liittouman mukaan Irak on tahallaan laskenut öljyä mereen Mina al-Ahmadista. Irakin mukaan öljyä virtaa mereen, koska liittouma on pommittanut tankkereita ja öljyputkia.”¹⁰³

HS 5. helmikuuta 1991 kertoi ulkomaalaiseen uutistoimistoon ja brittiläiseen sanomalehteen vedoten, että Saddam Hussein olisi suunnitellut öljyvuotoa Persianlahteen pidemmän aikaa. Tässä artikkelissa HS poikkesi öljyvuodolle tyypillisestä uutisoinnistaan, jossa HS pääasiallisesti korosti sitä, että sodan eri osapuolet syyttivät toisiaan öljyvuodosta.

”Irakin presidentti Saddam Hussein sai viime vuonna käsiinsä ympäristötutkimuksen, jossa sanottiin mahdollisen öljyvuodon aiheuttavan pahimmat tuhot Persianlahdella joulukuussa tai tammikuussa, Lontoossa julkaistava Lloyd’s List –sanomalehti kirjoitti

¹⁰² Vahtera, Antti, ”Öljyvuodosta uhkaa tulla ’ympäristömurha’”, HS 29.1.1991.

¹⁰³ Lontoo, Reuter, ”Öljylautta lähestymässä Jubailin vedenottamo”, HS 1.2.1991.

maanantaina. Lehden mukaan tutkimuksen teki kahdeksasta alueen maasta koostuva ympäristöjärjestö. Tutkimuksessa sanottiin, että pohjoiselta Persianlahdelta alkava öljyvuoto aiheuttaisi pahimmat vahingot. Lloyd's List totesi Saddamin tietoisesti valinneen kaikkein pahimman ajankohdan, kun hän päästi öljyä Kuwaitista mereen.”¹⁰⁴

5.6 Öljyvuoto-diskurssi

Persianlahden öljyvuodosta kertovissa artikkeleissa esiintyi diskurssi, jota nimitän ”öljyvuoto”-diskurssiksi. Nimitys tulee siitä, että suurimmassa osassa öljyvuodosta kertovissa artikkeleissa HS uutisoi aiheesta neutraalisti ottamatta kantaa siihen, kumpi sodan osapuolista oli syyllinen Persianlahdella syntyneeseen öljyvuotoon. Tämän vuoksi myös diskurssille antamani nimi on neutraali eikä kohdistaa syytöksiä kumpaankaan sodan osapuoleen öljyvuodon aiheuttamisesta. Sotatoimien alkamisen jälkeen HS ei voinut enää esittää ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan sodan seurauksena mahdollisesti syntyviä ympäristötuhoja syynä sille, että sotatoimia ei tulisi aloittaa. Sen sijaan HS keskittyi sodan alkamisen jälkeen uutisoimaan ympäristötuhoista analyttisesti ja puolueettomasti. HS ei esittänyt itse omaa näkemystään sen suhteen, kumpi sodan osapuoli oli syyppää Persianlahden alueella ympäristölle vahingollisiin öljypaloihin ja öljyvuotoihin, vaan uutisoi lehdessä aiheesta siten, että ympäristötuhoista annettua tietoa ei pidettäisi HS:n omana näkemyksenä. HS mainitsi lähes aina ympäristötuhoja käsittelevien uutisten yhteydessä, että kyseessä oli joko liittouman tai Irakin näkemys asiasta. Öljyvuoto-diskurssi esiintyi HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa samaan aikaan kuin joukkotuhoase- ja öljypalo-diskurssit.

HS:n retoriset vaikutuskeinot öljyvuoto-diskurssin yhteydessä olivat puhekategorioidella oikeuttaminen, kvantifiointi eli määrällistäminen, ääri-ilmaisujen käyttö sekä uutena retorisena vaikutuskeinona liittoutumisasteen säätely.¹⁰⁵ Kerroin jo joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä puhekategorioidella oikeuttamisen tarkoittavan sitä, että joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen.¹⁰⁶ HS:n artikkeleissa tietoja Persianlahden öljyvuodosta esittivät Valkoisen talon edustaja Marlin Fitzwater, Saudi-Arabian sotilasedustaja kommodori

¹⁰⁴ Lontoo, AP, ”Brittilehti arveli tutkimuksen yllyttäneen Saddamia öljypäästöön”, HS 5.2.1991.

¹⁰⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135 – 138, 146 – 148, 150 – 152; Suoninen 2010, 56 – 59.

¹⁰⁶ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135.

Abdul al-Amadi, Kuwaitin pakolaishallituksen ministeri Abdulrahman al-Awadi sekä kollektiivisina tahoina liittouman sodanjohto, Irak, sanomalehti Lloyd's List sekä Maailman luonnonsäätiö WWF. Kaikkien näiden tahojen puheiden painoarvo oli arvostetummissa kategoriassa Persianlahden öljyvuodon kommentoinnissa kuin tavallisten ihmisten näkemykset asiasta. Erikoista oli kuitenkin se, että puhekategoriolla oikeuttamisen yhteydessä esiintyneet tahot olivat eri mieltä siitä, kumpi sodan osapuolista oli syyppää öljyvuotoon. Irakia öljyvuodosta syyllistävällä puolella olivat Valkoisen talon edustaja Marlin Fitzwater, Saudi-Arabian sotilasedustaja kommodori Abdul al-Amadi, Kuwaitin pakolaishallituksen ministeri Abdulrahman al-Awadi, liittouman sodanjohto ja Lloyd's List-sanomalehti. Liittoumaa öljyvuodosta syyllisti vain Irak yksin. Maailman luonnonsäätiö WWF esiintyi HS:n uutisoinnissa puolueettomana vaatien Persianlahden sotaan asianosaisia kansakuntia toimiin öljyvuodon lopettamiseksi.¹⁰⁷ Tärkeää öljyvuotoa käsittelevässä uutisoinnissa oli se, että tämän retorisen keinon käytön yhteydessä HS:n ei tarvinnut itse ottaa kantaa kysymykseen Persianlahden öljyvuodon syyllisistä.

Kvantifiointi eli lukumäärällistäminen taas esiintyi retorisena vaikutuskeinona öljyvuoto-diskurssin yhteydessä, kun HS:n uutisoinnissa esitettiin erilaisia lukumäärällisiä arvioita Persianlahteen valuneen öljyn määrästä. Aluksi HS uutisoi, että Persianlahteen olisi valunut kymmeniä tuhansia tonneja öljyä. Myöhemmin mereen valuneen öljyn määrän esitettiin olevan puolesta miljoonasta barrelista kahdeksaan miljoonaan barreliin, ja lopulta mereen valuneen öljyn määräksi esitettiin 11 miljoonaa barreliä. Lisäksi öljylautan kuvattiin olevan 14 kilometriä pitkä ja 3 kilometriä leveä.¹⁰⁸ Koska öljyvuoto oli monille lukijoille abstrakti asia, josta heillä ei ollut aikaisempaa omakohtaista kokemusta tai tietämystä, HS:lle oli tärkeää selventää öljyvuodon laajuutta lukijoille esittämällä öljyvuodon laajuutta lukumäärällisillä arvioilla. Lukijoille tehtiin selväksi, paljonko yhteen öljybarreliin mahtui öljyä, ja kuinka monta barreliä öljyä Persianlahteen oli valunut.

Ääri-ilmaisujen käyttö taas näkyi HS:n öljyvuoto-diskurssissa siten, että HS:n uutisartikkeleissa öljyvuotoa kuvattiin monilla voimakkailla kielteisillä sanankäänneillä. HS

¹⁰⁷ Vahtera, Antti, ”Öljyvuodosta uhkaa tulla ’ympäristömurha’”, HS 29.1.1991.

¹⁰⁸ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea”, HS 26.1.1991; Lontoo/Dhahran, Reuter-AP, ”Öljyvuoto laajeni Persianlahdella ja osa lautasta sytytettiin palamaan”, HS 27.1.1991; Lontoo, Reuter, ”Öljylautta lähestymässä Jubailin vedenottamo”, HS 1.2.1991.

kertoi öljyvuotoa koskevassa uutisoinnissaan, että öljyvuodon kuvattiin olevan mahdollisesti maailman suurimpiin kuuluva öljytuho, ja että öljyvuodon kuvattiin olevan valtaisa, joka levisi yhä laajemmalle alueelle ja uhkasi saastuttaa satojen tuhansien Saudi-Arabian asukkaiden juomavesivarat. Lisäksi HS:n uutisoinnissa esitettiin, että mikäli arviot öljyvuodon laajuudesta pitivät paikkansa, öljyvuoto olisi yksi kaikkien aikojen suurimmista.¹⁰⁹ Lisäksi HS uutisoi brittiläisen Lloyd's List-sanomalehden todenneen, että Saddam olisi tietoisesti valinnut kaikkein pahimman ajankohdan, kun hän päästi öljyä Kuwaitista mereen.¹¹⁰ Lloyd's List-sanomalehden mukaan Saddam Hussein olisi siis syyllinen Persianlahden öljyvuotoon, ei liittouma. HS uutisoi myös Maailman luonnonsäätiön WWF:n kutsuvan Persianlahden öljyvuotoa ympäristömurhaksi, johon sisältyi lintujen, kalojen ja meri-imettäväisten joukkokuolema.¹¹¹ Murha on erittäin voimakas kielteinen ääri-ilmaisu. Puhumalla ympäristömurhasta WWF tarkoitti sitä, että öljyvuoto riistäisi elämän suurelta joukolta Persianlahden eläimistöä. HS uutisoi myös, että WWF:n mukaan öljyvuodosta saattaisi seurata pitkällä tähtäimellä koko ekosysteemin pysyvä vaurioituminen. Tällöin alueen ekosysteemi ei enää koskaan palaisi ennalleen, vaikka mereen valunut öljy keräyttäisiin talteen tai se haihtuisi pois. Tämä tarkoitti elämän riistämistä koko Persianlahden ekosysteemiltä kaikkine eläin- ja kasvilajeineen. Tämä taas vaikuttaisi alueella asuviin ihmisiin ja heidän elinkeinoihinsa ja lopulta siihen, olisiko ihmisasutus alueella enää mahdollista. Tällaista kehitystä voitaisiin kuvata ekokatastrofiksi.

Ekokatastrofi oli kuitenkin lievempi näkemys verrattuna Persianlahden sotaa edeltävään uutisoinnissa esiintyneeseen maailmanloppu-diskurssiin, jossa ennustettiin, että sotatoimien alkamisesta syntyvä ekokatastrofi voisi johtaa maailmanloppuun, eli ihmisten luomien sivilisaatioiden romahtamiseen, jopa kaiken inhimillisen elämän häviämiseen maapallolta. Sodan aikana, öljyvuoto-diskurssin yhteydessä, HS aikaisempi näkemys Persianlahden sodan ympäristötuhojen vaikutuksista oli näin ollen hieman lieventynyt, mutta HS oli edelleen sitä mieltä, että Persianlahden sodan ympäristötuhojen uhka tuli ottaa vakavasti. Uutisoimalla WWF:n näkemyksen, jossa öljyvuotoa kuvattiin ympäristömurhaksi, HS toi samalla esille

¹⁰⁹ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea”, HS 26.1.1991; Lontoo/Dhahran, Reuter-AP, ”Öljyvuoto laajeni Persianlahdella ja osa lautasta sytytettiin palamaan”, HS 27.1.1991; Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991.

¹¹⁰ Lontoo, AP, ”Brittilehti arveli tutkimuksen yllyttäneen Saddamia öljypäästöön”, HS 5.2.1991.

¹¹¹ Vahtera, Antti, ”Öljyvuodosta uhkaa tulla ’ympäristömurha’”, HS 29.1.1991.

myös sen, miten voimakkaan kielteisesti öljyvuotoon suhtauduttiin ympäristöasiantuntijoiden piirissä ja että öljyvuoto tulisi ottaa vakavasti ja ympäristövahinkojen torjuminen vaati välittömiä toimenpiteitä.

HS ei esittänyt ääri-ilmaisuja omissa nimissään, vaan esitti muiden tahojen esittämiä ääri-ilmaisuja, joista HS sitten raportoi omissa uutisoinnissaan. Tämä oli osa sitä öljyvuodon neutraalia käsittelyä, jota HS harjoitti käsitellessään öljyvuotoa omissa uutisoinnissaan. Kyseessä oli uusi retorinen keino, jota kutsutaan ”liittoutumisasteen säätelyksi”. Liittoutumisasteen säätelyssä olennaista on se, mikä on puhujan (tai kenen tahansa väitteen esittäjän, tässä tapauksessa sanomalehden)¹¹² liittoutumisen aste suhteessa esittämäänsä kuvaukseen eli väitteeseen. Sitoutuuko puhuja väitteeseen vai etäännyttääkö hän itsensä siitä? Se, että väitettä ei esitetä ’omissa nimissä’ vaan puhuja toimii ainoastaan argumentin välittäjänä – ikään kuin raportoi vain jonkun toisen sanomaa – on tapa tuottaa neutraalisuutta ja välttää joutumista selityksenantovelvolliseksi.¹¹³ Ääri-ilmaisuja omissa uutisartikkeleissaan esittäessään HS etäännytti itsensä Persianlahden öljyvuotoa kommentoivista ääri-ilmaisuista. Sen sijaan HS omissa öljyvuotoa koskevassa uutisoinnissaan vain välitti muiden tahojen esittämiä ääri-ilmaisuja lukijoille öljyvuodon suuresta mittakaavasta.

HS uutisoi Persianlahden öljyvuodosta lähes päivittäin alkaen 25. tammikuuta 1991 aina helmikuun 1991 puoliväliin asti. Öljyvuodosta kertovat uutisartikkelit olivat sisällöllisesti pitkälti samaa tietoa toistavia ja tilanteen kehittymisen seuraamiseen keskittyviä, muutokset artikkelien sisällöissä koskivat lähinnä mereen valuneen öljyn määrän kasvamisessa ajan kuluessa. Sodan alkuvaiheessa julkaistuissa öljyvuodosta kertovissa artikkeleissa HS ei itse ottanut kantaa siihen, kumpi sodan osapuolista oli syyppää Persianlahden öljyvuotoon. Neutraalius ilmeni artikkeleissa siten, että artikkeleissa esitettiin sodan eri osapuolien syyttävän toisiaan öljyvuodon aiheuttamisesta. ”Valkoisen talon edustaja Marlin Fitzwater sanoi perjantaina, että Irak laskee öljyä mereen...”¹¹⁴; ”Liittouman sodanjohdon mukaan Irak laskee

¹¹² Tutkijan huomautus.

¹¹³ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 136 – 137.

¹¹⁴ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea”, HS 26.1.1991.

tahallaan öljyä Persianlahteen... ”¹¹⁵; ”Irakin mukaan öljyä virtaa mereen, koska liittouma on pommittanut tankkereita ja öljyputkia.”¹¹⁶; ”Irak sanoo öljylautan vuotaneen kahdesta säiliöaluksesta, joita liittouman koneet ovat pommittaneet.”¹¹⁷ Tällainen kirjoitustyyli esiintyi sekä HS:n omien toimittajien kirjoittamissa artikkeleissa kuin myös niissä artikkeleissa, joissa artikkelissa esitetyn tiedon lähteeksi oli merkitty ulkomainen uutistoimisto. Tällä tavalla HS pystyi julkaisemaan öljyvuodosta kertovia artikkeleita ja samalla HS:n ei tarvinnut itse ottaa suoraan kantaa siihen, kumpi sodan osapuolista oli syypää öljyvuotoon.

HS:n Persianlahden öljyvuodosta kertovassa uutisoinnissa esiintynyt neutraaliksi kysymyksissä öljyvuodon syyllisestä kuvasi HS:n pyrkimyksiä uutisoida ympäristötuhoista puolueettomasti syyllistämättä kumpaakaan osapuolta. Sodan aikana HS ei pystynyt saamaan alueelta tarkkaa tietoa, koska Persianlahti oli sotatoimialuetta, eikä sotatoimialueella voinut liikkua vapaasti. Lisäksi HS itse mainitsi, että tiedonsaantia alueelta vaikeutti voimakkaasti liittouman sotasensuuri.¹¹⁸ Sodan jälkeen Persianlahden öljyvuodon syntymisestä on saatu tarkempi kuva, ja sodan jälkeen tehdyissä tutkimuksissa osoitettiin, että sekä Irak että liittouma olivat osallisina öljyvuodon syntymiseen, liittouma pommittamalla irakilaisista öljytankkeria ja irakilaisista satamaa, ja Irak räjäyttämällä viisi öljytankkeria sekä laskemalla öljyä mereen kolmesta öljysatamasta.¹¹⁹ Toisaalta liittouman pommitukset öljytankkereita vastaan rikkoivat liittouman komentajan Norman Schwarzkopfin käskyjä. Ennen sotaa Schwarzkopf oli antanut käskyn, että mikäli sotatoimet irakilaisia vastaan Persianlahdella alkaisivat, niin Yhdysvaltojen merivoimat upottaisivat jokaisen irakilaisaluksen Persianlahdella. Mutta muutamia tunteja ennen sotatoimien alkamista hän antoi uuden käskyn, jossa hän kielsi pommittamasta öljytankkereita sekä kaupallisia satamia. Tässä hän toimi Washingtonista kirjallisina saamiensa ohjeiden mukaisesti, joiden mukaan Persianlahden saastuttamista tulisi välttää. Jostakin syystä tämä uusi käsky ei saavuttanut ilmaiskuja toteuttavia tahoja. Liittouman ilmaiskujen vuoksi Persianlahteen valui noin 1,6 miljoonaa barreliä öljyä. Koska irakilaisen öljytankkerin ja irakilaisen sataman pommittamisen toteuttaneet liittouman upseerit olivat toimineet vastoin

¹¹⁵ Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991.

¹¹⁶ Lontoo, Reuter, ”Öljylautta lähestymässä Jubailin vedenottamo”, HS 1.2.1991.

¹¹⁷ Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991.

¹¹⁸ Dhahran, Saudi-Arabia, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Öljylauttaa yritetään torjua monikansallisin keinoin”, HS 7.2.1991. Artikkelin alalaidassa oleva maininta sotasensuurista.

¹¹⁹ Bloom, et. al. 1994, 46.

Schwarzkopfin antamaa käskyä, Schwarzkopf uhkasi viedä ilmaiskut toteuttaneet upseerit sota-oikeuteen, mutta loppujen lopuksi yhtäkään liittouman upseeria ei viety sota-oikeuteen.¹²⁰ Sotasensuurin ja Persianlahdella käynnissä olleiden sotatoimien vuoksi HS:n oli sodan aikana mahdotonta saada varmistettua sitä, olivatko HS:n saamat tiedot Persianlahden ympäristötuhoista ja niiden syyllisestä paikkansapitäviä. Tämän vuoksi HS ei ryhtynyt esittämään liian rohkeita kannanottoja eikä syyllistänyt öljyvuodosta kumpaakaan sodan osapuolista.

Öljyvuodon laajuudesta esitetyt arviot HS:n öljyvuotoa koskevassa uutisoinnissa vaihtelivat suuresti. HS uutisoi eri tahojen esittämiä arvioita, jotka vaihtelivat 0,5 miljoonasta barrelista 11 miljoonaan barreliin. Sodan jälkeen tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että Persianlahteen valuneen öljyn määrä oli noin 4 – 10 miljoonaa barrelia. Sodan päättyttyä Persianlahden alueesta otetut satelliittikuvat osoittivat, että öljy oli saastuttanut yli 600 kilometriä Saudi-Arabialle kuuluvaa Persianlahden rannikkoa.¹²¹ Koska edes sodan jälkeen ei ole ollut yksimielisyyttä öljyvuodon laajuudesta, on mahdotonta odottaa, että HS olisi voinut sodan aikana uutisoida tarkasti öljyvuodon laajuudesta. Kuten kysymykseen öljyvuodon aiheuttajasta, myös kysymykseen öljyvuodon laajuudesta ei HS voinut sodan aikana saada tarkkaa tietoa, koska käynnissä oleva sota sekä sotasensuuri rajoittivat tiedon kulkua.

5.7 Liittouman toiminta öljyvuodon torjumiseksi

Persianlahden öljyvuodosta uutisoimisen yhteydessä HS kertoi uutisoinnissaan myös liittouman toiminnasta öljyvuodon torjumiseksi. HS uutisoi öljyvuodon torjumisesta ensimmäistä kertaa 26. tammikuuta 1991.

”Fitzwater sanoi, että öljystä ei ole haittaa liittouman sotatoimille, mutta lisäsi että sen torjuminen tai tuhoaminen saattaa olla mahdotonta nykyisin hyväksytyillä keinoilla. [...]

¹²⁰ Atkinson 1993, 148 – 150; Bloom et. al. 1994, 46.

¹²¹ Bloom et. al. 1994, 46; Counterspill, “Gulf War Oil Disaster”, <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Hirschmann 2005, 14; McManus 2006, 419.

Fitzwater sanoi, että Yhdysvallat saattaa mahdollisesti yrittää sotavoimiensa avulla yrittää¹²² torjua öljyvahingon. 'Tuli tai räjäytys on varmasti hyväksyttävä keino vuodon torjumiseksi', Fitzwater sanoi, mutta hän ei ollut varma syttykö öljy tuleen."¹²³

HS jatkoi öljyvuodon torjuntaan liittyvien asioiden käsittelyä seuraavana päivänä. HS kertoi, että Saudi-Arabian viranomaiset ovat ryhtyneet suojaamaan muovipuomeilla saudiarabialaisia vedenpuhdistuslaitoksia, jotka ovat tärkeitä Saudi-Arabian juomaveden saannin kannalta.

"Saudi-Arabian viranomaiset ryhtyivät öljyasteen varalta suojaamaan muovipuomeilla Jubailin vedenkäsittelylaitoksia, joista Saudi-Arabian pääkaupunki, 1,3 miljoonan asukkaan Riad, saa kolme neljäsosaa juomavedestään. [...] Teknillinen tarkastaja Kalervo Jolma Suomen vesihallituksesta epäilee, että Persianlahteen vuotavan öljyn torjunta ei onnistu sotatoimialueella. 'Ympäristön kannalta paras vaihtoehto olisi öljyn kerääminen talteen. Se ei kuitenkaan näytä todennäköiseltä vaihtoehdolta sodan ja öljyn suuren määrän takia'. Jolman mukaan suunnilleen puolet raakaöljystä haihtuu ilmaan heti öljyvahingon tapahduttua. Loppuosa sekoittuu veteen pieninä pisaroina ja osa painuu pohjaan. Ympäröiville merialueille öljy ei leviä, koska se ehtii haihtua ja hajota aiemmin. Alueen lämmin ilmasto edistää öljyn haihtumista."¹²⁴

HS jatkoi öljyvuodon torjumiseen liittyvien tapahtumien uutisointia 28. tammikuuta 1991 uutisoimalla, että Yhdysvaltojen ilmavoimat oli tehnyt ilmaiskun kuwaitilaisia öljylaitteita vastaan tyrehdyttääkseen öljyvuodon Persianlahteen.

"Yhdysvaltain ilmavoimat on ilmaiskulla tuhonnut Irakin hallussa olevia öljylaitteita Kuwaitin edustalla pysäyttääkseen raakaöljyn valumisen Persianlahteen, liittouman asevoimien komentaja kenraali Norman Schwarzkopf sanoi sunnuntaina. Schwarzkopfin

¹²² Kirjoitusvirhe artikkelissa.

¹²³ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, "Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea", HS 26.1.1991.

¹²⁴ Lontoo/Dhahran, Reuter-AP, "Öljyvuoto laajeni Persianlahdella ja osa lautasta sytytettiin palamaan", HS 27.1.1991.

mukaan 'aika näyttää', miten isku tehoisi. [...] Ilmaisku tehtiin Schwarzkopfin mukaan öljyalan asiantuntijoiden suosituksesta. Yhdysvaltain puolustusministeri Richard Cheney sanoi aiemmin sunnuntaina, että öljyvuotoa oli aiemmin ryhdytty torjumaan sotilastoimin. [...] Saudi-Arabian ympäristönsuojeluviraston johtaja Abdulrahman al-Gain vakuutti myös sunnuntaina, ettei öljylautta keskeytä juomaveden eikä sähköntuotantoa. [...] Teollisuus- ja vedenkäsittelylaitosten vedenottamoiden sisääntulot on suojattu Saudi-Arabian koko rannikon pituudelta."¹²⁵

HS uutisoi 30. tammikuuta 1991 hälyttävästi, että Saudi-Arabian juomavettä tuottavia vedenpuhdistuslaitoksia ei voitaisi suojata tarpeeksi tehokkaasti öljylautoilta.

"Kansainväliset asiantuntijat pelkäävät, ettei Saudi-Arabian vedenkäsittelylaitoksia pystytä riittävästi suojelemaan Persianlahdella ajelehtivilta öljylautoilta. Saudi-Arabiaan kymmeniä suolanpoistolaitoksia rakentaneen japanilaisyhtiön edustaja sanoi tiistaina, että öljylautat 'vaikuttavat väistämättä' laitoksiin. [...] Saudi-Arabia vakuuttaa, että mereen asetetut puomit suojaavat sen kaikkia tärkeimpiä vedenkäsittelylaitoksia. Laitteita ja avustusryhmiä eri puolilta maailmaa saapui tiistaina Dhahraniin... [...] Ympäristöasiantuntijat kuitenkin pelkäävät, etteivät puomit riitä, koska öljylautat ovat niin valtavan kokoisia."¹²⁶

HS jatkoi öljyvuodon torjuntaan liittyvien asioiden käsittelyä 1. helmikuuta 1991 kertomalla, öljylautta laajenee edelleen liittouman vastatoimista huolimatta ja että Suomelta on tiedusteltu öljyvuomeja lähetettäväksi Saudi-Arabiaan.

"Ilmakuvien perusteella öljylautta laajenee yhä, vaikka liittouma kertoi viikonloppuna pysäyttäneensä öljyn virtaamisen yhdestä lähteestä pommittamalla. [...] Suomen öljyntorjuntaviranomaisilta on pyydetty alustavaa tietoa mahdollisuudesta lähettää

¹²⁵ Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, "Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla", HS 28.1.1991.

¹²⁶ Manama/Dhahran, AP-Reuter, "Öljylautat lähenevät vesilaitoksia", HS 30.1.1991.

öljyntorjuntapuomeja Persianlahdelle. Tanskalainen puominvalmistaja Wilcoat on kysynyt asiaa vesi- ja ympäristöhallitukselta. [...] 'Periaatteessa suhtaudumme asiaan myönteisesti', kertoi pääjohtaja Jarmo Ratia torstaina. 'Jos tarvetta ilmenee, olemme kyllä valmiita antamaan puomeja vaarantamatta omaa öljyntorjuntavalmiuttamme', Ratia sanoi."¹²⁷

HS jatkoi samasta aiheesta 5. helmikuuta 1991 uutisoimalla, että pyyntöön saada öljypuomeja Suomesta Persianlahdelle oli suostuttu.

"Kansainvälinen öljyntorjuntavälineiden valmistaja on pyytänyt suomalaisilta apua öljypuomien saamiseksi Persianlahden kriisialueelle. Vesi- ja ympäristöhallitus on vastannut myöntävästi avunpyyntöön. Lopullinen avustuspyyntö tuli Saudi-Arabian ympäristöviranomaisilta maanantaina, kerrottiin puomien keräämistä organisoivasta suomalaisyrityksestä."¹²⁸

HS kertoi 7. helmikuuta 1991, kuinka Persianlahdella leviävän öljylautan torjuminen oli monikansallinen hanke ja kuinka uutta öljyntorjuntaan tarkoitettua kalustoa saapui Persianlahdelle.

"Saudi-Arabiaan virtaa joka päivä asiantuntijoita ja kalustoa ympäri maailmaa torjumaan maailman suurinta öljykatastrofia., Persianlahden sodan aikana ilmeisesti Irakin tahallaan Persianlahteen valuttamaa öljylauttaa. Kun Irakia vastassa on monikansallinen armeija, niin voidaan sanoa, että öljyä vastaan on kasaantunut monikansallinen armeija öljyntorjuria, ympäristöasiantuntijoita ja lintutieteilijöitä. [...] Vertaus öljylautan vieressä olevaan sotanäyttämöön on oikea toisellakin tapaa: öljy on asiantuntijoiden mielestä vastustajana Persianlahden oloissa yhtä arvaamaton kuin Irakin presidentti Saddam Hussein. [...] Norjalaiset toivat konelastillisen öljypuomeja ja keräyskoneen, jolla öljyä voidaan kuoria veden pinnalta. Alueella on jo yksi norjalainen öljynkuorintaan erikoistunut alus. [...] ...kuorinta voi olla ainoa tapa poistaa öljy

¹²⁷ Lontoo, Reuter, "Öljylautta lähestymässä vedenottamo", HS 1.2.1991.

¹²⁸ Helsingin Sanomat, artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu, "Suomesta öljypuomia Persianlahdelle", HS 5.2.1991.

vedestä, sillä Persianlahden öljy on senlaatuista, että sitä on vaikea hajottaa kemiallisesti.”¹²⁹

HS jatkoi öljyvuodon torjuntaan ja Persianlahdella olevien vedenpuhdistuslaitosten suojaamiseen liittyvää uutisointiaan 9. helmikuuta 1991, jolloin HS kertoi tarkemmin Jubailin vedenpuhdistuslaitoksesta.

”Jubailin maailman suurin merivedestä juomavettä puhdistava laitos on kuin erämaalinnake. Se on yksin Persianlahden rannikolla tasaisin välein armeijan konekivääreihin varustettujen partioautojen viitoittaman tien päässä. [...] Varotoimet ymmärtää, kun kyseessä on Saudi-Arabian erämaan keskellä sijaitsevan pääkaupungin Riadin tärkein juomaveden tuottaja. [...] Nyt laitosta uhkaa kuitenkin uusi vaara meren suunnalta: Irakin Persianlahteen vuodattama maailman suurin öljylautta voi pahimmassa tapauksessa sulkea laitoksen. [...] Jos varotoimet Jubailin suolanpoistolaitosten maanpuolella ovat tiukat, niin laitoksen vedenottoalue alkaa muistuttaa myös linnoitusta. Öljypuomeja on asennettu vedenottoalueen sisälle muodostamaan taskuja, josta öljy voidaan kuoria. [...] Puomit ovat tuontitavaraa ja lahjoituksia. [...] ...Saudi-Arabian valmistautumattomuus ihmetyttää. Öljyyn perustuvia maan rikkauksia ei ole ilmeisesti juurikaan välitetty sijoittaa ympäristöhaittojen torjuntaan ja öljypuomeihin.”¹³⁰

Viimeisen kerran Persianlahden sodan sotatoimien aikana HS uutisoi öljyvuodon torjuntatoimista 12. helmikuuta 1991, jolloin HS kertoi Saudi-Arabian menestyksestä öljyntorjunnassa.

”Saudi-Arabia on toistaiseksi onnistunut suojaamaan vedenpuhdistuslaitoksensa ja muut tärkeät teolliset kohteensa Persianlahdella leviävältä öljylautalta. Näin kertoi Saudi-

¹²⁹ Dhahran, Saudi-Arabia, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Öljylauttaa yritetään torjua monikansallisin yhteisvoimin”, HS 7.2.1991.

¹³⁰ Jubail, Saudi-Arabia, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Maailman suurin suolanpoistolaitos kuin erämaalinnake”, HS 9.2.1991.

*Arabian öljyministeri Hisham Nazer sunnuntaina CNN-televisioyhtiön haastattelussa.*¹³¹

5.8 Öljytaistelu-diskurssi

HS:n Persianlahden öljyvuodon torjumisesta kertovassa uutisoinnissa on havaittavissa diskurssi, jota nimitän ”öljytaistelu”-diskurssiksi. Nimensä diskurssi saa siitä, että HS:n öljyvuodon torjumisesta kertovassa uutisoinnissa liittouman öljyvuodon torjumiseksi tekemät toimet kuvataan eräänlaisena taistelu- tai sotatoimena. HS totesi 7. helmikuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, että Persianlahden sodassa oli käynnissä kaksi yhtäaikaista kamppailua: taistelutoimet Kuwaitin miehittäneitä irakilaisia vastaan, sekä taistelu Persianlahden öljyvuodon torjumiseksi ja Persianlahden ympäristön suojelemiseksi. Samassa artikkelissa Persianlahden valunutta öljyä kuvattiin vastustajana yhtä arvaamattomaksi kuin Saddam Husseinia.¹³² Öljyvuoto nähtiin uutisissa eräänlaisena vihollisena, jota vastaan liittouma kävi taisteluun. Tässä taistelussa puolustuksellisia aseina olivat öljyvuodot, joilla Saudi-Arabian vedenpuhdistamoita pyrittiin suojelemaan mereen valuneen öljyn hyökkäykseltä, ja hyökkäysaseina öljyvuotoa vastaan olivat öljynkeräyskoneet ja öljynkeräysalukset. Öljyvuotoa vastaan käytettiin myös sotavoimien aseistusta, kun liittouman ilmavoimat pommittivat kuwaitilaisia öljyasemia pyrkimyksenään saada öljyvuoto loppumaan.¹³³ Sotaretorikkaa öljyntorjuntaa käsittelevässä artikkelin yhteydessä esiintyi myös 9. helmikuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, jossa saudiarabialainen Jubailin suolanpoistolaitoksen kuvattiin muistuttavan erämaalinnaketta, jota uhkasi vaara mereltä käsin etenevän öljylautan muodossa.¹³⁴ Kaikista näistä esimerkeistä voidaan todeta, että HS käytti öljyvuodon torjuntatoimista uutisoidessaan runsaasti sotaan viittaavaa retoriikkaa. Öljytaistelu-diskurssi esiintyi HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa samaan aikaan kuin joukkotuhoase-, öljypalo- ja öljyvuoto-diskurssit.

¹³¹ Nikosia, Reuter, ”Saudi-Arabia kertoi menestyksestä öljyntorjunnassa”, HS 12.2.1991.

¹³² Dhahran, Saudi-Arabia, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Öljylauttaa yritetään torjua monikansallisin keinoin”, HS 7.2.1991.

¹³³ Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991.

¹³⁴ Jubail, Saudi-Arabia, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Maailman suurin suolanpoistolaitos kuin erämaalinnake”, HS 9.2.1991.

HS:n öljytaistelu-diskurssin yhteydessä käyttämät retoriset vaikutuskeinot olivat puhekategorioidella oikeuttaminen sekä asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen.¹³⁵ Puhekategorioidella oikeuttaminen näkyi öljyvuodon torjumisesta kertovassa uutisoinnissa siten, että näkemyksiä öljyvuodon vaikutuksista ja sen torjumiseksi tehdyistä toimenpiteistä esittivät lukuisat tahot, jotka eivät olleet ympäristöasiantuntijoita tai öljyalan asiantuntijoita, mutta jotka siitä huolimatta esittivät lausuntoja asian suhteen.¹³⁶ Tällaisia tahoja olivat Valkoisen talon edustaja Fitzwater, liittouman komentaja Norman Schwarzkopf, Yhdysvaltojen puolustusministeri Richard Cheney sekä kollektiivisina ryhminä Saudi-Arabia ja liittouma. Näiden tahojen esittämien näkemysten painoarvoa vahvisti heidän arvovaltainen asemansa, vaikka nämä tahot eivät olleet ympäristöasiantuntijoita.

Asiantuntijoilla vahvistaminen näkyi HS:n uutisoinnissa siten, että HS uutisoi useiden asiantuntijatahojen näkemyksiä öljyvuodon torjumisesta.¹³⁷ Asiantuntijoina uutisoinnissa esiintyivät Saudi-Arabian viranomaiset, Teknillinen tarkastaja Kalervo Jolma Suomen vesihallituksesta, Saudi-Arabian ympäristönsuojeluviraston johtaja Abdulrahman al-Gain, Suomen vesi- ja ympäristöhallituksen pääjohtaja Jarmo Ratia, Saudi-Arabian öljyministeri Hisham Nazer, Saudi-Arabiaan suolanpoistolaitoksia rakentaneen japanilaisyhtiön edustaja sekä kollektiivisina ryhminä öljyalan asiantuntijat, kansainväliset asiantuntijat sekä ympäristöasiantuntijat. Kaikki nämä tahot, joiden lausuntoja HS esitti omassa uutisoinnissaan, olivat joko ympäristöasiantuntijoita tai öljyalan asiantuntijoita, tai osasivat esittää asiantuntevia arvioita Persianlahden valuneen öljyn vaikutuksista.

HS:n Persianlahden öljyvuotoa koskeva uutisointi oli yhteneväistä alueen todellisen tilanteen kanssa. Öljyvuodon torjuntaa käsittelevässä uutisoinnissaan HS kertoi, että ainoastaan liittouman joukot osallistuivat öljyvuodon torjuntaan. HS ei maininnut kertaakaan, että

¹³⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135 – 136, 139 – 140; Suoninen 2010, 56 – 59.

¹³⁶ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Valtava ekokatastrofi uhkaa Persianlahtea”, HS 26.1.1991; Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991; Manama/Dhahran, AP-Reuter, ”Öljylautat lähenevät vesilaitoksia”, HS 30.1.1991; Lontoo, Reuter, ”Öljylautta lähestymässä vedenottamo”, HS 1.2.1991.

¹³⁷ Lontoo/Dhahran, Reuter-AP, ”Öljyvuoto laajeni Persianlahdella ja osa lautasta sytytettiin palamaan”, HS 27.1.1991; Riad/Washington, Dhahran/Lontoo, AP, Reuter, AFP, ”Liittouma kertoi tuhonneensa öljylaitteita Kuwaitin edustalla”, HS 28.1.1991; Manama/Dhahran, AP-Reuter, ”Öljylautat lähenevät vesilaitoksia”, HS 30.1.1991; Lontoo, Reuter, ”Öljylautta lähestymässä vedenottamo”, HS 1.2.1991; Nikosia, Reuter, ”Saudi-Arabia kertoi menestyksestä öljyntorjunnassa”, HS 12.2.1991.

irakilaiset olisivat tehneet jotakin öljyvuodon torjumiseksi. Tätä voidaan pitää uskottavana tosiasiana, sillä Persianlahden öljyvuodosta kertovissa tutkimuksissa ei mainita, että irakilaiset olisivat tehneet mitään öljyvuodon torjumiseksi tai mereen valuneen öljyn keräämiseksi. Sen sijaan tutkimuskirjallisuudessa kerrotaan, että Saudi-Arabian viranomaiset suojasivat sodan aikana itselleen tärkeitä suolanpoistolaitoksia ja sodan jälkeen myös keräsivät öljyä merestä. Lisäksi Saudi-Arabian viranomaiset saivat apua ulkomaisilta yhtiöiltä. Suolanpoistolaitokset olivat saudiarabialaisten tärkein suojelukohde, sillä näistä laitoksista saatavaa puhdasta vettä käytettiin Saudi-Arabiassa sekä juoma- että kasteluvetenä. Sen sijaan Saudi-Arabian viranomaiset eivät suojanneet omaa pitkää Persianlahden rannikkoaan, koska siihen ei yksinkertaisesti ollut tarvittavia resursseja. Tässä tapauksessa suolanpoistolaitosten toiminnan ylläpitäminen oli ympäristön suojelua tärkeämpää. Kuten jo aikaisemmassa luvussa mainitsin, Persianlahden öljyvuoto saastutti yli 600 kilometriä Saudi-Arabian rannikkoa. Persianlahden merialueen ja rannikoiden puhdistamiseen öljystä voitiin ryhtyä kunnolla vasta sotatoimien päättymisen jälkeen.¹³⁸ HS:n uutisoinnissaan antama kuva öljyvuodon torjumisesta vastasi siis pääasiallisesti todellisia tapahtumia.

6. Irakin syyllistäminen Persianlahden sodan ympäristötuhoista

6.1 Irakin toimeenpanema Kuwaitin öljylähteiden tuhoaminen

Sodan loppuvaiheessa HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa tapahtui muutoksia HS:n aikaisempaan neutraaliin linjaan nähden. Aikaisemmin HS:n uutisoinnissa kysymystä sodan ympäristötuhojen aiheuttajasta oli käsitelty siten, että HS ei itse ottanut uutisoinnissaan kantaa siihen, kumpi sodan osapuolista oli syyllinen Persianlahden alueen ympäristötuhoihin. Sen sijaan HS oli tuonut uutisoinnissaan esille, että sodan eri osapuolet syyttivät toisiaan ympäristötuhojen aiheuttamisesta, eikä HS ollut itse ottanut kantaa tähän kysymykseen. Sodan loppuvaiheessa HS ryhtyi tuomaan uutisoinnissaan esille yksityiskohtaisempaa tietoa Kuwaitin öljypaloista, ja lisäksi HS:n uutisartikkeleissa ryhdyttiin esittämään lähes yksinomaan sodan toisen osapuolen näkemyksiä siitä, kumpi osapuolista oli omilla toimillaan aiheuttamassa massiivista tuhoa alueen ympäristölle.

¹³⁸ Bloom et. al. 1994, 46; Hirschmann 2005, 18, 33.

HS julkaisi ensimmäisen uutta linjaansa edustavan artikkelin 23. helmikuuta 1991. Tässä artikkelissa HS uutisoi, kuinka Yhdysvaltojen presidentti George H.W. Bush syytti Saddam Husseinia henkilökohtaisesti Kuwaitin öljyteollisuuden tuhoamisesta.

”Presidentti [George H.W. Bush¹³⁹] antoi ymmärtää, että hänen vaatimuksensa teki aikaisempaa tärkeämmäksi ja kiireellisemmäksi se, että Saddam Hussein ’oli aloittanut poltetun maan taktiikan Kuwaitia vastaan’. ’Hän on tahallaan sytyttämässä tuleen ja tuhoamassa öljylähteitä, öljysäiliöitä, vientiterminaaleja ja muita laitteita tässä pienessä maassa’, Bush sanoi.”¹⁴⁰

HS käsitteli samana päivänä Irakin aloittamaa Kuwaitin öljykenttien tuhoamista myös toisessa artikkelissa.

”Irakin armeija on aloittanut Kuwaitin öljykenttien järjestelmällisen tuhoamisen, Yhdysvaltain sotilasedustaja sanoi perjantaina Riadissa. Amerikkalaisten laskelmien mukaan yli 140 öljylähdettä on tullessa. ’Enemmän kuin 140 lähdettä on tuhottu 24 viime tunnin aikana – ne kaikki palavat’, sanoi prikaatinkenraali Richard Neal perjantai-iltana. [...] ’Kuwaitin öljykenttien yläpuolella on paksu musta savu. Muiden laitosten järjestelmällinen tuhoaminen on meneillään. Poltetun maan taktiikka näyttää alkaneen ... Hän (Saddam Hussein) toteuttaa politiikkaansa Kuwaitin tuhoamiseksi.’ Neal sanoi Kuwaitissa olevan 950 öljylähdettä. ’Olemme nähneet jotain toimintaa meneillään kaikilla öljykentillä.’”¹⁴¹

Sama liittouman näkemys toistettiin uudestaan 24. helmikuuta 1991. ”Bush sanoi perjantaina esittäessään uhkavaatimuksensa, että Irakille asetettua määräaikaa oli tiukentanut tieto, jonka

¹³⁹ George H.W. Bush = Yhdysvaltojen silloinen presidentti

¹⁴⁰ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Vetäytymiselle takaraja”, HS 23.2.1991.

¹⁴¹ Larnaka, Vuorela, Timo, ”USA sanoi Irakin ryhtyneen tuhoamaan Kuwaitin öljykenttiä”, HS 23.2.1991.

mukaan irakilaiset sotilaat olivat ryhtyneet järjestelmällisesti tuhoamaan Kuwaitin öljylähteitä ja –teollisuutta.”¹⁴²

Samana päivänä HS toisti saman näkemyksen toisessa artikkelissa.

”Irak puolestaan on sytyttänyt yhä useampia öljykenttiä palamaan Kuwaitissa. Amerikkalaisten mukaan ainakin 179 öljylähdettä palaa. Sankka savu kätkee monet irakilaiset yksiköt, ja Saudi-Arabiassakin se pakottaa helikopterit lentämään sähköpylväiden korkeudella kymmenien kilometrien päässä rajasta.”¹⁴³

HS jatkoi 25. helmikuuta 1991 Irakin toimeenpaneman öljykenttien tuhoamisen kuvaamista uutisoinnissaan ja esitti samalla paikalla olleen toimittajan kuvauksen siitä, miltä Kuwaitin öljypalojen ja savun peittämä taistelukenttä näytti.

”Paksu musta savu peitti sunnuntaina laajoja alueita Persianlahden pohjoisosassa. Kuwaitin öljylähteiden laajoista tulipaloista syntyvä savu ulottui pohjoisessa Khorramshahrin kaupunkiin Iranissa ja etelässä lähelle Bahrainin saarta. Liittouman sodanjohdon mukaan irakilaiset ovat sytyttäneet tahallaan tuleen yli 200 öljylähdettä. Irakilaiset väittävät palojen syttyneen liittouman ilmapommituksista.”¹⁴⁴

Sodan viimeisenä päivänä 28. helmikuuta 1991 HS kuvasi irakilaisten Kuwaitissa tuhoamien öljylähteiden aikaansaamaa vaikutusta ympäristölle. *”Pahin järkytys paikalle saapuneille joukoille olivat kuitenkin irakilaisten tahallaan tuleen sytyttämät öljylähteet. Niistä nouseva savu peitti taivaan kuin valtava katos, jonka liekit värjäisivät aavemaisen oranssinväriseksi.*”¹⁴⁵

¹⁴² Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bushin asettama määräaika ei saanut Irakia vetäytymään”, HS 24.2.1991.

¹⁴³ Nikosia, Vuorela, Timo, ”Liittouma iski rajusti Bagdadiin”, HS 24.2.1991.

¹⁴⁴ Riad/ Nikosia/Bagdad, Reuter-AP, ”Liittouma iski syvälle Kuwaitiin”, HS 25.2.1991.

¹⁴⁵ Kuwait/Lontoo, Reuter-AP, ”Kuwaitin armeija riemusaatossa kotiin”, HS 28.2.1991.

Samana päivänä HS julkaisi myös toisen artikkelin, jossa arvioitiin sodan seurauksena syntyneiden ympäristötuhojen laajuutta ja esitettiin arvioita siitä, miten öljypalot saattaisivat vaikuttaa Persianlahden ja koko maailman ympäristöön.

”Kuwaitin öljypalojen vaikutuksista ilmastoon ja luontoon on jyrkästikin poikkeavia käsityksiä. Alkuperäisten hälyttävien tietojen sijaan jotkut asiantuntijat ovat nyt tuoneet esiin huomattavasti maltillisempia arvioita. Varmaa on ainakin, että Kuwaitin yli tuhannesta öljylähteestä noin puolet eli 517 on tulella. [...] Savu tulee kuljettamaan mukanaan ilmaan suuria määriä saasteita, mikä johtaa noen laskeutumiseen, happosateiden muodostumiseen, kemialliseen saastumiseen ja auringon säteilyn vähenemiseen. Pahimmillaan näillä ilmiöillä olisi merkittävä vaikutus maatalouteen, maan ja meren ekojärjestelmien tuottavuuteen ja jopa ihmisten terveyteen. [...] Jyrkempien arvioiden mukaan joutuisi viidennes maapallon pinta-alasta, mukana Intia ja Kaakkois-Aasia, jo kuukauden kuluttua öljypaloista ilmakehän yläkerrokseen kertyneen mustan pilven varjoon. Se muodostuisi valtaosin noesta, jolla on kyky imeä itseensä auringon lämpöenergiaa. Se voisi muuttaa jyrkästi alueen säätä, erityisesti elintärkeät monsuunisateet voisivat jäädä pois. [...] Nytemmin jotkut muut tutkijat ovat esittäneet kokonaan toisenlaisia, suhteellisen rauhoittavia tutkimustuloksia. Esimerkiksi Michael McCracken, amerikkalainen ilmakehän tutkija ja geofyysikko, ei usko että Kuwaitin öljypalot vaikuttaisivat sanottavasti ilmastoon. [...] Suomalaisen ilmiantutkijan professori Antti Kulmalan mukaan jo nyt on ilmeistä, etteivät öljypaloista lähtöisin olevat savupilvet nouse stratosfääriin vaan jäävät alempiin ilmakerrokseen. Tämä seikka viittaa siihen, ettei ympäristöriski ole kovin suuri.”¹⁴⁶

6.2 Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssi

HS:ssa sodan loppuvaiheessa uutisoiduissa artikkeleissa, jotka käsittelivät Kuwaitin öljypaloja, on havaittavissa diskurssi, jota nimitän ”Irakin poltetun maan taktiikka”-diskurssiksi. Nimensä

¹⁴⁶ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulella”, HS 28.2.1991.

diskurssi saa HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa tapahtuneesta muutoksesta. HS ei enää sodan loppuvaiheessa ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan pysynyt aikaisemmassa puolueettomassa ja neutraalissa asennoitumisessaan, jossa HS esitti sodan molempien osapuolten näkemyksiä ympäristötuhojen aiheuttajista ottamatta itse kantaa asiaan. Sen sijaan sodan loppuvaiheessa HS:n uutisoinnissa esiintyivät useaan kertaan liittouman näkemykset, joiden mukaan Irak harjoitti ”poltetun maan taktiikkaa”¹⁴⁷ Kuwaitissa tai että Irak oli aloittanut Kuwaitin öljykenttien järjestelmällisen tuhoamisen.¹⁴⁸ Tärkeä huomio uutisartikkeleissa oli, että Irakin toiminnan kerrottiin olevan tahallista ja järjestelmällistä. Vain yhdessä artikkelissa HS esitti myös irakilaisen näkemyksen, jonka mukaan öljykentät olivat syttyneet palamaan liittouman ilmapommitusten seurauksena. Tosin tässäkin artikkelissa HS esitti ensin liittouman sodanjohdon näkemyksen, jonka mukaan irakilaiset olisivat sytyttäneet tahallaan tuleen yli 200 öljylähdettä.¹⁴⁹

Uutisartikkeleissa esiintyvien tekstien perusteella voidaan siis todeta, että sodan loppuvaiheessa HS:n ympäristötuhoja koskeva uutisointi ei enää ollut tiukan puolueetonta ja neutraalia siinä kysymyksessä, kumpi sodan osapuolista oli syyllinen Kuwaitissa syttyneisiin öljypaloihin. Sen sijaan HS:n uutisoinnissa toistettiin jatkuvasti näkemystä, jonka mukaan irakilaiset ja Saddam Hussein olivat syyllisiä Kuwaitin öljykenttien tulipaloihin, ja että kysymyksessä oli tahallinen ja tietoinen toiminta. Uutisoinnissa tapahtunut muutos oli melko hienovarainen, sillä sodan loppuvaiheessa HS:n omat toimittajat eivät uutisartikkeleissaan syyttäneet suoraan Saddam Husseinia tai irakilaisia Kuwaitin öljylähteiden tuhoamisesta. Sen sijaan HS:n artikkeleissa esitettiin pääasiassa liittouman edustajien lausuntoja, jotka syyttivät irakilaisia Kuwaitin öljykenttien tulipaloista.

HS:n käyttämät retoriset vaikutuskeinot Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssin yhteydessä olivat puhekategoriolla oikeuttaminen, asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen, liittoutumisasteen säätely, määrällistäminen sekä uutena retorisenä keinon toisto ja tautologia.¹⁵⁰ Puhekategoriolla oikeuttamisen yhteydessä HS:n ympäristötuhoja koskevassa

¹⁴⁷ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Vetäytymiselle takaraja”, HS 23.2.1991.

¹⁴⁸ Larnaka, Vuorela, Timo, ”USA sanoi Irakin ryhtyneen tuhoamaan Kuwaitin öljykenttiä”, HS 23.2.1991.

¹⁴⁹ Riad/Nikosia/Bagdad, Reuter-AP, ”Liittouma iski syvälle Kuwaitiin”, HS 25.2.1991.

¹⁵⁰ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135 – 136, 136 – 138, 138 – 139, 146 – 148, 154 – 155; Suoninen 2010, 56 – 59.

uutisoinnissa pääsivät ääneen Yhdysvaltojen silloinen presidentti George H.W. Bush, Yhdysvaltojen sotilasedustaja prikaatinkenraali Richard Neal sekä kollektiivisina ryhminä amerikkalaiset, liittouma ja irakilaiset. Nämä tahot esiintyivät HS:n uutisoinnissa useita kertoja sodan loppuvaiheessa esittämässä näkemyksiä Kuwaitin öljypalojen laajuudesta osoittaen samalla myös syyllisen öljypalojen syttymiselle.¹⁵¹ Nämä tahot eivät olleet ympäristöasiantuntijoita, mutta heidän arvovaltansa öljypaloista uutisoinnin yhteydessä kumpusi heidän vaikutusvaltaisista virkatehtävistään. George H.W. Bush oli Yhdysvaltojen presidentti ja Yhdysvaltojen sotilasedustaja prikaatinkenraali Richard Neal oli sotilas, joka kertoi sotatapahtumista tiedostusvälineissä. Sotilasedustajan esittämien näkemysten uskottavuutta vahvisti se, että hänen voitiin olettaa saavan tietoa rintamalla olevilta liittouman joukoilta, eli öljypalojen tapahtumapaikalla olevilta silminnäkijöiltä, ja näitä silminnäkijähavaintoja hän välitti eteenpäin omissa lausunnoissaan. Sekä Yhdysvaltojen presidentti että liittouman sotilasedustaja puhuivat siis arvostetusta asemasta, vaikka eivät olleetkaan ympäristöasiantuntijoita. Käsittelin puhujakategorioilla oikeuttamista retorisenä keinona aikaisemmin joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä, ja tällöin totesin, että arvostetusta kategoriasta lausutte puhe voi saada helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu riippumatta puheen varsinaisesta sisällöstä.¹⁵² HS:n uutisoinnissa öljypalojen laajuudesta sekä kysymyksessä öljypalojen syyttäjistä tapahtui juuri näin: uutisoinnissa esitettyjen näkemysten uskottavuuden vahvistajana toimi näkemysten esittäjien arvostettu asema.

Asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen näkyi HS:n uutisoinnin yhteydessä ainoastaan sodan viimeisenä päivänä julkaistussa artikkelissa, jossa pohdittiin Kuwaitin öljypalojen vaikutuksia Persianlahden ja koko maailman ympäristöön. Tässä artikkelissa todettiin, että aikaisemmin oli esitetty erittäin huolestuneita ennustuksia Kuwaitin öljypalojen tuhoisista ympäristövaikutuksista sekä Persianlahden että myös koko maailman ympäristöön. Samalla HS kuitenkin totesi, että jotkut asiantuntijat ovat tuoneet maltillisempia arvioita öljypalojen vaikutuksista ilmastoon ja luontoon. Tällaisia rauhoittavia arvioita artikkelissa esittivät

¹⁵¹ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Vetäytymiselle takaraja”, HS 23.2.1991; Larnaka, Vuorela, Timo, ”USA sanoi Irakin ryhtyneen tuhoamaan Kuwaitin öljykenttiä”, HS 23.2.1991; Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bushin asettama määräaika ei saanut Irakia vetäytymään”, HS 24.2.1991; Nikosia, Vuorela, Timo, ”Liittouma iski rajusti Bagdadiin”, HS 24.2.1991; Riad/ Nikosia/Bagdad, Reuter-AP, ”Liittouma iski syvälle Kuwaitiin”, HS 25.2.1991.

¹⁵² Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 135.

amerikkalainen ilmakehän tutkija Michael McCracken sekä suomalainen ilmantutkija professori Antti Kulmala. Molemmat ympäristöasiantuntijat arvioivat, etteivät öljypaloista lähtöisin olevat savupilvet nousisi stratosfääriin asti, jolloin riski globaalista ympäristöhaitasta ei olisi kovin suuri. Tällöin ympäristövahingot jäisivät paikallisiksi.¹⁵³ Tässä artikkelissa HS käytti retorisena vaikutuskeinona asiantuntijalausunnoilla vahvistamista vakuuttaakseen lukijoilleen, että Kuwaitin öljypalot eivät vaikuttaisi Suomen ympäristöön, eikä globaalin ympäristökatastrofin vaaraa ollut.

Liittoutumisasteen säätely retorisena vaikutuskeinona näkyi tämän diskurssin yhteydessä siten, että uutisoidessaan Kuwaitin öljypalojen laajuudesta, Kuwaitin öljypalojen syyllisestä että myös artikkelissa Kuwaitin öljypalojen vaikutuksista ympäristöön HS etäännytti itsensä artikkeleissa esitetyistä väitteistä eikä sitoutunut itse niihin. Uutisartikkeleissa HS ainoastaan esitti muiden tahojen väitteitä ja näkemyksiä Kuwaitin öljypalojen laajuudesta sekä öljypalojen syyllisestä sekä öljypaloista syntyvien ympäristötuhojen laajuudesta.¹⁵⁴ Tällä tapaa HS tuotti neutraalisuutta artikkeleissa esiintyneisiin näkemyksiin. Mutta kuten jo aikaisemmin mainitsin, HS teki hienovaraisen muutoksen aikaisempaan uutisointiinsa verrattuna siinä, että HS:n uutisartikkeleissa esiintyi lähes pelkästään Irakia ja irakilaisia öljypaloista syyllistävien tahojen lausuntoja. Mikäli sanomalehti julkaisee omassa uutisoinnissaan paljon enemmän sodan toisen osapuolen näkemyksiä jostakin asiasta, on sekin jo kannanotto, tosin lievä sellainen.

Kvantifiointi eli määrällistäminen näkyi tämän diskurssin yhteydessä HS:n esittäminä lukumäärällisinä arvioina Kuwaitissa tuleen sytytettyjen öljylähteiden lukumäärästä. HS:n sodan loppuvaiheessa julkaisemissa artikkeleissa tulella olevien öljylähteiden määrä kasvoi artikkeleissa päivä päivältä. HS uutisoi 23. helmikuuta 1991, että amerikkalaisten tietojen mukaan 140 öljylähdettä oli tulella, kun taas sodan viimeisenä päivänä 28. helmikuuta 1991 HS uutisoi varmana tietona, että ainakin 517 öljylähdettä Kuwaitin yli tuhannesta öljylähteestä

¹⁵³ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulella”, HS 28.2.1991.

¹⁵⁴ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Vetäytymiselle takaraja”, HS 23.2.1991; Larnaka, Vuorela, Timo, ”USA sanoi Irakin ryhtyneen tuhoamaan Kuwaitin öljykenttiä”, HS 23.2.1991; Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bushin asettama määräaika ei saanut Irakia vetäytymään”, HS 24.2.1991; Nikosia, Vuorela, Timo, ”Liittouma iski rajusti Bagdadiin”, HS 24.2.1991; Riad/ Nikosia/Bagdad, Reuter-AP, ”Liittouma iski syvälle Kuwaitiin”, HS 25.2.1991; Kuwait/Lontoo, Reuter-AP, ”Kuwaitin armeija riemusaatossa kotiin”, HS 28.2.1991; Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulella”, HS 28.2.1991.

oli tulossa.¹⁵⁵ Kvantifiointi voi olla palvelemassa monia funktioita, esimerkiksi oikeuttamista, syyttämistä tai kehumista. Numeerisella ja ei-numeerisella määrällistämällä on suuri merkitys hyvin monenlaisissa tilanteissa, ehkä erityisesti tiedotusvälineissä, tieteellisessä sekä poliittisessa argumentaatiossa.¹⁵⁶ Tässä tapauksessa HS kvantifioi tulossa olevien öljylähteiden määrää. Koska suurimmassa osassa HS:n artikkeleista öljylähteiden palamisesta syytettiin Irakia ja irakilaisia, määrällistäminen vahvisti sitä hienovaraista muutosta, joka HS:n uutisoinnissa painotti irakilaisten syyllisyyttä poltetun maan taktiikan käytöstä heidän joutuessaan vetäytymään Kuwaitista.

Uutena retorisenä vaikutuskeinona tämän diskurssin yhteydessä esiintyi toisto ja tautologia. Toisto ja tautologia ovat erityisesti mainoksissa paljon käytetty vaikuttamisen keino. Tutkimuksessa toistoa voi tarkastella esimerkiksi siitä näkökulmasta, kuinka jonkun toisen henkilön esittämiä argumentteja sidotaan omaan argumentaation osaksi. Tällöin toisto ei ole puhdasta toistoa, vaan pikemminkin uudelleen kontekstualisoinnin kautta uuden luomista.¹⁵⁷ HS käytti Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssin yhteydessä juuri edellä mainittua keinoa: HS toisti kerta toisensa jälkeen liittouman edustajien näkemyksiä, joiden mukaan Irak oli syyllinen Kuwaitin öljypaloihin. Tämän tarkoituksena oli painottaa lukijoille liittouman näkemystä irakilaisten syyllisyydestä Kuwaitin öljypaloihin.

HS:n uutisoinnissa esiintyneet liittouman edustajien esittämät syytökset Irakin suorittamasta Kuwaitin öljykenttien tahallisesta ja järjestelmällisestä tuhoamisesta pitivät paikkansa. Miehitettyään Kuwaitin elokuussa 1990 irakilaiset ryhtyivät asentamaan räjähteitä suurimpaan osaan Kuwaitin yli tuhannesta öljylähteestä. Varmistaakseen öljylähteiden laajan mittakaavan tuhoamisen irakilaiset olivat kaivaneet suuria kaivantoja suojaamaan öljylähteisiin asennettujen räjähteiden räjäytyskaapeleita, jotta liittouman ilmaiskut eivät katkaisisi niitä. Näiden valmistelujen tarkoituksena oli varmistaa Kuwaitin öljylähteiden tuhoaminen, mikäli irakilaiset joutuisivat vetäytymään Kuwaitista. Helmikuun 15. päivänä 1991 irakilaiset ryhtyivät

¹⁵⁵ Larnaka, Vuorela, Timo, ”USA sanoi Irakin ryhtyneen tuhoamaan Kuwaitin öljykenttiä”, HS 23.2.1991; Nikosia, Vuorela, Timo, ”Liittouma iski rajusti Bagdadiin”, HS 24.2.1991; Riad/ Nikosia/Bagdad, Reuter-AP, ”Liittouma iski syvälle Kuwaitiin”, HS 25.2.1991; Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulossa”, HS 28.2.1991.

¹⁵⁶ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 147 – 148.

¹⁵⁷ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 154.

tahallisesti ja järjestelmällisesti tuhoamaan satoja öljylähteitä Kuwaitissa. Irakin johtaja Saddam Hussein oli uhannut toimia näin jo aikaisemmin.¹⁵⁸ Lyhyessä ajassa irakilaiset onnistuivat tuhoamaan suuren osan Kuwaitin öljylähteistä. Korostaessaan uutisoinnissaan liittouman näkemystä irakilaisten syyllisyydestä Kuwaitin öljypaloihin HS:n uutisointi oli oikeassa, vaikka HS ei uutisoinnissaan itse suoraan väittänyt olevansa varma siitä, että irakilaiset olivat syyllisiä Kuwaitin öljypaloihin.

6.3 Saddam Husseinin ja irakilaisten syyllistäminen sodan ympäristötuhoista

Sotatoimien päätyttyä HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskeva uutisointi muuttui jälleen. Aikaisemmin HS:n uutisoinnissa Irakia ja irakilaisia syyllistävät näkemykset Kuwaitin öljylähteiden tuhoamisesta ja öljyvudosta Persianlahteen oli esitetty epäsuorasti uutisoimalla irakilaisia syyllistäviä liittouman edustajien lausuntoja. Sodan loppuvaiheessa esiintyneestä lievästi liittouman näkemyksiä myötäilevästä linjasta HS:n uutisoinnissa siirryttiin sotatoimien päätyttyä entistä voimakkaammin kannattamaan liittouman näkemyksiä. HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa ei esiintynyt enää epäilyksiä sen suhteen, kuka tai ketkä olivat syyllisiä Persianlahden ympäristökatastrofiin. Sotatoimien päätyttyä HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa syyllisiksi ympäristötuhoihin nimettiin suoraan Saddam Hussein ja irakilaiset.

Heti sotatoimien päättymisen jälkeen 1. maaliskuuta 1991 HS:n oma toimittaja nimesi Saddam Husseinin suoraan syylliseksi Kuwaitin ympäristötuhoihin. Tärkeä huomio tässä artikkelissa on se, että se on HS:n oman toimittajan omissa nimissään julkaisema, eikä siinä viitata muihin tietolähteisiin.

”Hetä rajalta alkoi hahmottua myös Saddam Husseinin hirvittävä ympäristöterrorismi: koko taivaanranta tien vasemmalla ja oikealla puolella paloi syvän punaisena. Näky oli niin järkyttävä, että minä ja mukamani olleet kollegat Rauli Virtanen MTV:stä ja espanjalainen Pablo Herrera El Periodico –lehdessä emme hetkeen saattaneet uskoa

¹⁵⁸ Atkinson 1993, 184; Bloom et. al. 1994, 82; Hirschmann 2005, 12 – 13.

näkemäämme. Liekeissä olevat 590 kuwaitilaista öljylähdettä roihuavat mahtavana horisontin täyttävänä kulona ja työntävät ilmaan kaiken kattavan sysimustan savukaton. Vaikka palavia öljylähteitä ajaa lähemmäksi ja liekit näkyvät jo korkeina patsaina, niin ne eivät kuitenkaan valaise tienoota, sillä savunmusta taivas ei heijasta valoa lainkaan.”¹⁵⁹

Sotatoimien päättymisen jälkeen HS:n uutisoinnissa alkoi esiintyä tarkempia kuvauksia Irakin aiheuttamista vahingoista Kuwaitin öljyteollisuudelle. HS:n uutisoinnissa tuotiin 2. maaliskuuta 1991 esille, kuinka Irak oli suunnitellut öljylähteiden tuhoamista jo pitkään. Mutta lisäksi artikkelissa mainittiin myös se, että myös liittouman ilmaiskut tuhosivat Kuwaitin öljyteollisuutta.

”Kaikki Kuwaitin öljyntuotantoon osallistuneet 950 öljylähdettä ovat syttyneet tuleen tai muuten vaurioituneet. Osan [öljylähteistä]¹⁶⁰ sytyttivät irakilaiset, osa tuhoutui liittouman pommituksissa, Kuwaitin öljy-yhtiön edustaja sanoi perjantaina. [...] Irakin sotilaat asensivat räjähteitä kaikkiin tuottaviin öljylähteisiin heti Kuwaitin valtauksen jälkeen viime elokuussa. Laukaisimet asennettiin paljon myöhemmin. Ainakin 34 öljylähdettä syttyi tuleen liittouman pommitusten vuoksi, öljy-yhtiön edustajat kertoivat. Samoin liittouman iskuissa vaurioitui kaikkiaan 13 öljynkeruulaitosta. Ennen sotaa niitä oli 18.”¹⁶¹

Seuraavana päivänä HS kuvasi Kuwaitin öljylähteiden palojen massiivisuutta sekä niiden sammuttamisen vaikeutta.

”Sodan takia sytytetyt tai syttyneet Kuwaitin 950 öljylähdettä ovat yhä tulossa, ja öljypaloissa kuluu öljyä noin 3 miljoonaa barrelia vuorokaudessa eli enemmän kuin Kuwaitin koko öljyntuotanto oli ennen miehityksen alkua 2. elokuuta, asiantuntijat

¹⁵⁹ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991.

¹⁶⁰ Tutkijan huomautus.

¹⁶¹ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991.

*arvioivat. [...] Öljypalot saattavat jatkua kuukausia tai jopa vuosia. Asiantuntijoiden mukaan palojen sammuttamista vaikeuttaa pelkästään se, että niitä on yhtä aikaa niin paljon.*¹⁶²

HS kertoi myös samana päivänä kolumnissaan, kuinka lähes kaikki ennen sotaa tehdyt sotaan liittyvät ennustukset ja arviot, ympäristötuhot mukaan lukien, osoittautuivat rajusti liioitelluiksi.

*”Persianlahden sodan aikana tehtiin julkisessa keskustelussa niin paljon väärää johtopäätöksiä ja esitettiin niin tolkuttomia ennustuksia, että kysymyksessä on mestariluokan suoritus. Monet nykyiset ja entiset ammattisotilaat, poliitikot, tutkijat, diplomaatit ja lehtimiehet voivat vain häpeillä muistaessaan, mitä tuli sanotuksi ja kirjoitetuksi. [...] Eräät ehtivätkin käydä sodan aikana kuvaannollisesti ainakin mielisairaalan poliklinikalla ennustettuaan Persianlahden sodan olevan liki suora tie kolmanteen maailmansotaan ja varmuuden vuoksi vielä maailmanloppuun. [...] Jos vielä öljypalojen aiheuttama tuho ja Persianlahden saastuminen on luultua paljon vähäisempää, Persianlahden sota oli kaikkien väärrien ennustusten äiti.*¹⁶³

Öljypalojen lisäksi HS uutisoi 4. maaliskuuta 1991, että Persianlahden öljyvuodosta oli saatu tarkempaa tietoa.

”Noin kaksi miljoonaa tynnyrillistä raakaöljyä pääsi Persianlahteen sodan aikana, öljyasiantuntijat sanoivat sunnuntaina Bahrainissa. Määrä on vähemmän kuin viidennes siitä minkä alun perin pelättiin valuneen mereen Persianlahdella. [...] Alun perin saudilähteet arvioivat, että Persianlahteen saattaa sodan seurauksena valua 11 miljoonaa tynnyrillistä raakaöljyä. Sodan päättymisen jälkeen savua on nyt hälvennyt

¹⁶² Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991.

¹⁶³ Klemola, Matti, ”Kaikkien väärrien ennustusten äiti”, HS 3.3.1991.

ainakin ajoittain niin paljon Persianlahden yltä, että veteen joutuneen öljyn määrä on kyetty arvioimaan suhteellisen tarkasti.”¹⁶⁴

HS julkaisi 5. maaliskuuta 1991 artikkelin, jossa HS kuvasi ympäristötuhojen vaurioittaman luonnon tilaa, josta oli sotatoimien päättymisen jälkeen mahdollista saada selkeämpi kuva. Myös tässä artikkelissa HS:n oma toimittaja nimitti Kuwaitin ympäristötuhoja uudestaan Saddamin ympäristöterrorismiksi, ja toimittaja teki myös ivallisen ennustuksen ympäristötuhojen vaikutusajasta Persianlahdella.

”Päivä on ehtinyt Kuwaitin pääkaupungissa vasta puoleen, mutta autoissa on pakko käyttää ajovaloja – päivä on yötä pimeämpi. Auringon kajon peittää musta savupilvi, joka on peräisin noin 590:stä palavasta kuwaitilaisesta öljylähteestä. [...] Irakin presidentin Saddam Husseinin ympäristöterrorismi on osoittautuva kiusallisen pitkäikäiseksi – pidemmäksi kuin hänen oma hallintokautensa.”¹⁶⁵

HS jatkoi Kuwaitin öljypalojen kuvaamista 9. maaliskuuta 1991 julkaisemalla suuren artikkelin Kuwaitin öljypaloista sekä niiden vaikutuksista alueen ympäristöön. Myös tämä artikkeli oli HS:n oman toimittajan omissa nimissään julkaisema.

”Useimmat Kuwaitin öljypaloista ovat todennäköisesti lyhytaikaisia ja sammuvat itsestään päivien tai viikkojen kuluessa. Osa on kuitenkin pitkäaikaisia tulipaloja, joiden sammuttaminen on erittäin vaikea tehtävä. Ne saattavat palaa kuukausikaupalla ja tuottaa suuren määrän ympäristölle haitallisia aineita. Viimeiset tulipalot voivat kestää joulun tienoille asti. Johtopäätökset perustuvat WCMC:n, Englannissa toimivan Maailman ympäristövalvontakeskuksen Saudi-Arabian viranomaisilta ja paikalle matkustaneilta ympäristönsuojelijoilta keräämiin tietoihin. Niiden mukaan Kuwaitin öljypaloilla tulee olemaan tuntuva vaikutus meren ja maan ekosysteemeihin,

¹⁶⁴ Bahrain, Reuter, ”Öljyä mereen vähemmän kuin pelättiin”, HS 4.3.1991.

¹⁶⁵ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

*maatalouteen, makean veden ja ruoan saantiin sekä ihmisten terveydentilaan pitkälti sen jälkeen kun sotilaallinen selkkaus on ohitse.*¹⁶⁶

HS julkaisi 19. maaliskuuta 1991 Yhdysvaltojen presidentin George H.W. Bushin lausunnon, jossa hän nimitti Irakin suorittamaa Kuwaitin öljylähteiden tuhoamista ympäristöterrorismiksi. Myös tämä artikkeli oli julkaistu HS:n toimittajan omilla nimillä.

*”Presidentti George Bush sanoi maanantaina kiirehtivänsä Israelin ja arabien välisen kiistan ratkaisua samalla kun hän vaati, että suurta ympäristötuhoa Kuwaitissa aikaansaaneen Irakin on maksettava sotakorvauksia. [...] ’Ja mitä enemmän katsotaan heidän aiheuttamaansa ympäristöterrorismia, sitä paremmin maailma ymmärtää että heidän [irakilaisten]¹⁶⁷ on tehtävä jotakin sen suhteen’, hän lisäsi.*¹⁶⁸

HS käsitteli Irakin vastuuta Persianlahden sodan ympäristötuhoihin vielä 23. maaliskuuta 1991, jolloin HS:n oma toimittaja kertoi pohjoismaiden suunnitelmista auttaa Kuwaitin jälleenrakentamisessa. *”Pohjoismaat ovat ulkoministerien mukaan valmiit auttamaan Persianlahden sodan aikana tuhoutuneen infrastruktuurin jälleenrakentamisessa ja Irakin ympäristölle aiheuttamien ’mielettömien’ vahinkojen korjaamisessa.*¹⁶⁹

6.4 Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssi

HS:ssa sotatoimien päättymisen jälkeen julkaistussa uutisoinnissa, joka käsitteli Persianlahden sodan ympäristötuhoja, on havaittavissa diskurssi, jota nimitän ”Saddamin ympäristöterrorismi”-diskurssiksi. Nimensä diskurssi saa heti sodan päättymisen jälkeen 1. maaliskuuta 1991 HS:ssa julkaistussa uutisartikkelissa esiintyneen lauseen mukaan, jossa

¹⁶⁶ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljypaloista laajat ympäristötuhot”, HS 9.3.1991.

¹⁶⁷ Tutkijan huomautus.

¹⁶⁸ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bush kiirehti ratkaisua lähi-itään”, HS 19.3.1991.

¹⁶⁹ Karlshamn, Helsingin Sanomat, Tahkolahti, Jaakko, ”Ministerikokous toivoo YK:n purkavan elintarvikepakotteet”, HS 23.3.1991.

Irakin suorittamaa Kuwaitin öljylähteiden tuhoamista nimitettiin ”Saddamin ympäristöterrorismiksi”.¹⁷⁰ Tämä lause kuvaa mielestäni hyvin koko sotatoimien päättymisen jälkeen julkaistun ympäristötuhoja koskevan uutisoinnin linjaa. Samassa artikkelissa esiintyi myös alaotsikko ”*Uskomatonta ympäristöterrorismia*”¹⁷¹, josta tämä tutkimus on saanut nimensä. Koska HS:n oma toimittaja nimitti artikkelissaan heti sodan päätyttyä irakilaisen Kuwaitissa suorittamaa öljyteollisuuden tuhoamista Saddamin ympäristöterrorismiksi, niin siitä eteenpäin kaikki HS:ssa julkaistu Kuwaitin öljyteollisuuden tuhoamista ja Persianlahden öljyvuotoa kuvaava uutisointi asettui Saddamia henkilökohtaisesti ympäristötuhoista syyllistävän diskurssin alaiseksi. Syntyi miellelyhtymä, että kun Saddam Husseinin oli ensimmäisen kerran 1. maaliskuuta 1991 esitetty olevan syyllinen ympäristöterrorismin harjoittamiseen¹⁷², niin tämän jälkeen HS:n uutisointi Persianlahden sodan ympäristötuhoista oli ainoastaan Saddamin ympäristöterrorismin aiheuttamien tuhojen tarkastelua. Nimeämällä jokin toiminta ympäristöterrorismiksi lukijalle syntyy ajatus tietoisesta ja tahallisesta toiminnasta, jonka tarkoituksena on tuottaa ympäristölle mahdollisimman paljon vahinkoa, josta ympäristöterrorismin harjoittaja ei joudu itse kärsimään. Ympäristöterrorismi on voimakkaan kielteisesti latautunut termi, ja jonkun tahon syyttäminen ympäristöterrorismista siirtää kaiken syyllisyyden ympäristötuhoista syytöksen kohteena olevan tahon harteille.

Muutos HS:n sodan jälkeen julkaiseman ympäristötuhoja koskevan uutisoinnin ja HS:n sodan loppuvaiheessa julkaiseman ympäristötuhoja koskevan uutisoinnin välillä oli suuri, sillä sodan loppuvaiheessa ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan HS käytti retorisen vaikutuskeinonaan liittoutumisasteen säätelyä, eli HS etäännytti itsensä sanomalehden uutisartikkeleissa esitetyistä liittouman edustajien syytöksistä, joiden mukaan irakilaiset olisivat ryhtyneet tahallaan syyttämään Kuwaitin öljylähteitä tuleen. HS siis vain kertoi uutisoinnissaan liittouman edustajien esittämistä syytöksistä Saddam Husseinia ja irakilaisia vastaan, mutta ei ottanut niihin itse kantaa. Mutta sodan jälkeen HS ei enää ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan toiminut näin. Sen sijaan suurin osa HS:ssa sodan jälkeen julkaistuista Saddam Husseinia ja irakilaisia öljypaloista syyllistävistä artikkeleista julkaistiin HS:n toimittajien omista nimissä, ja näissä artikkeleissa HS:n toimittajat täysin suoraan ja viittaamatta liittouman edustajien näkemyksiin syyttivät Saddam Husseinia ja irakilaisia

¹⁷⁰ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuivat estottomasti”, HS 1.3.1991.

¹⁷¹ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuivat estottomasti”, HS 1.3.1991.

¹⁷² Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuivat estottomasti”, HS 1.3.1991.

ympäristöterrorismista. Sellaisissakin artikkeleissa, joissa tietolähteeksi oli merkitty jokin muu taho kuin HS:n oma toimittaja tai joissa HS siteerasi liittouman edustajia, irakilaisten ja Saddam Husseinin syyllisyys Kuwaitin öljylähteiden tuhoamiseen esitettiin itsestään selvänä asiana.¹⁷³ Vain yhdessä artikkelissa tuotiin esille myös se näkemys, että osa Kuwaitin öljyteollisuudesta oli tuhoutunut liittouman pommitusten seurauksena, mutta tähän asiaan HS ei kiinnittänyt sodan jälkeen juuri lainkaan huomiota.¹⁷⁴

Sodan jälkeen julkaistussa ympäristötuhoista kertovassa uutisoinnissa tapahtunut muutos oli suuri myös silloin, kun sitä vertaa ennen sotaa julkaistuihin sodan mahdollisia ympäristötuhoja arvioiviin artikkeleihin. Aikaisemmin tässä tutkimuksessa totesin, että ennen sotaa mahdollisia ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa esiintyneiden maailmanloppu- ja rauhandiskurssien mukaan sota Persianlahdella saattaisi johtaa maailmanlaajuiseen ekokatastrofiin, ja että maailmanlaajuisen ekokatastrofin riski oli syy olla aloittamatta sotaa ja ratkaista Persianlahden kriisi neuvottelemalla. Sodan jälkeen HS julkaisi kolumnin, jossa HS:n toimittaja Matti Klemola totesi, että ennen sotaa oli esitetty, että sota Persianlahdella johtaisi kolmanteen maailmansotaan ja mahdollisesti jopa maailmanloppuun. Mutta kuten Klemola kolumnissaan totesi, nämä ennustukset menivät täysin pieleen, ja lisäsi vielä, että mikäli sodasta seuranneet ympäristötuhot eivät osoittautuisi niin pahoiksi kuin oli luultu, niin Persianlahden sota olisi silloin kaikkien väärin ennustusten äiti.¹⁷⁵ Tässä Klemola viittasi Saddam Husseinin lausuntoon, jonka mukaan Persianlahden sota olisi ”kaikkien sotien äiti”.¹⁷⁶

Klemolan kolumnin perusteella voidaan todeta, että sodan jälkeen HS tiedosti ennen sotatoimien alkua esitettyjen sotaa ja sodan ympäristötuhoja koskevien arvioiden menneen pahasti pieleen. Ennen sotaa esitettyjen ympäristötuhoja koskevien arvioiden paikkansapitävyyttä ei kuitenkaan pystytty heti sodan jälkeen arvioimaan tarkasti, koska Kuwaitin öljypalot ja Persianlahden öljyvuoto vaikuttivat edelleen alueella. Mutta sodan päättyttyä alkoi näyttää siitä, ettei sodan ympäristötuhoista syntyisi maailmanlaajuista

¹⁷³ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991; Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bush kiirehti ratkaisua lähi-itään”, HS 19.3.1991; Karlshamn, Helsingin Sanomat, Tahkolahti, Jaakko, ”Ministerikokous toivoo YK:n purkavan elintarvikepakotteet”, HS 23.3.1991.

¹⁷⁴ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991.

¹⁷⁵ Klemola, Matti, ”Kaikkien väärin ennustusten äiti”, HS 3.3.1991.

¹⁷⁶ Milton-Edwards & Hinchcliffe 2001, 97.

ekokatastrofia. Huomionarvoista on myös se, että sodan jälkeen HS ei ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan viitannut sotaa edeltäneeseen rauhandiskurssin mukaiseen näkökulmaansa, esimerkiksi siten, että diplomaattisella neuvotteluratkaisulla sota olisi vältetty eikä sodan ympäristötuhoja olisi koskaan syntynyt. Sen sijaan HS keskittyi ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissaan ainoastaan syyllistämään Saddam Husseinia ja irakilaisia ympäristöterrorismista. Myös tällä tavalla katsottuna muutos sotaa edeltäneeseen ympäristötuhoja koskevaan uutisointiin verrattuna oli myös suuri.

HS:n käyttämät retoriset keinot Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin yhteydessä olivat puhekategoriolla oikeuttaminen, asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen, ääri-ilmaisujen käyttö, kvantifiointi eli määrällistäminen sekä uutena retorisena keinona faktuaalistaminen.¹⁷⁷ Puhekategoriolla oikeuttaminen näkyi Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssissa 19. maaliskuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, jossa HS siteerasi Yhdysvaltojen presidenttiä George. H.W. Bushia, joka totesi, että Irakin olisi maksettava sotakorvauksia aiheuttamastaan ympäristöterrorismista.¹⁷⁸ Toisen kerran puhekategoriolla oikeuttaminen näkyi 23. maaliskuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, jossa kerrottiin Pohjoismaiden ulkoministerien sanoneen, että pohjoismaat ovat valmiita auttamaan Kuwaitia Irakin Kuwaitin ympäristölle aiheuttamien mielettömien vahinkojen korjaamisessa.¹⁷⁹ Nämä olivat ainoat tapaukset Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin yhteydessä, jolloin HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa ympäristötuhoja kommentoivat arvostetussa asemassa olevat henkilöt, jotka eivät kuitenkaan olleet ympäristöasiantuntijoita.

Asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen sekä kvantifiointi eli määrällistäminen näkyivät Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin yhteydessä useassa uutisartikkelissa asiantuntijoiden esittäminä lausuntoina ja arvioina, joihin HS viittasi uutisoidessaan sodan jälkeen Kuwaitin öljypaloista sekä Persianlahden öljyvuodosta. Asiantuntijoina artikkeleissa esiintyivät nimeämätön Kuwaitin öljy-yhtiön edustaja ja kollektiivisina ryhminä asiantuntijat, öljyasiantuntijat, Saudi-Arabian viranomaiset sekä Kuwaitiin matkustaneet

¹⁷⁷ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 151 – 152, 158; Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 129, 135 – 136, 138 – 139, 146 – 148, 150 – 152; Suoninen 2010, 56 – 59.

¹⁷⁸ Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bush kiirehti ratkaisua lähi-itään”, HS 19.3.1991.

¹⁷⁹ Karlshamn, Helsingin Sanomat, Tahkolahti, Jaakko, ”Ministerikokous toivoo YK:n purkavan elintarvikepakotteet”, HS 23.3.1991.

ympäristönsuojelijat. Asiantuntijat keskittyivät lausunnoillaan arvioimaan sodassa palamaan syttyneiden ja sytytettyjen öljylähteiden määrää, öljypaloista seuraavien ympäristöhaittojen laajuutta ja vaarallisuutta sekä Persianlahteen valuneen öljyn määrää.¹⁸⁰ Määrällistäminen taas näkyi Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssissa niissä artikkeleissa, joissa HS kertoi Kuwaitissa palavien ja vaurioituneiden öljylähteiden määrästä sekä Persianlahteen valuneen öljyn määrästä. Erityisen merkittävää määrällistämistä HS:lta oli kertoa lukijoille 3. maaliskuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, että artikkelin julkaisuhetkellä Kuwaitin öljypaloissa öljyä paloi päivässä enemmän kuin mitä Kuwait tuotti päivässä ennen sotaa.¹⁸¹ Koska heti sodan päätyttyä HS:n oma toimittaja oli artikkelissaan nimennyt Saddam Husseinin syylliseksi ympäristöterrorismiin, niin Kuwaitin öljypalojen lukumäärällistä laajuutta sekä Persianlahden öljyvuodon laajuutta kuvailevat asiantuntijalausunnat vahvistivat lukijoille esitettyä näkemystä Saddam Husseinin ja irakilaiden syyllisyydestä Kuwaitin öljypalojen syyttämässä.

Myös ääri-ilmaisujen käyttö retorisenä vaikutuskeinona oli nähtävissä Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin yhteydessä jo ensimmäisessä HS:ssa sodan jälkeen julkaistuissa artikkeleissa 1. maaliskuuta 1991 sekä 5. maaliskuuta 1991 julkaistussa artikkelissa, joissa HS:n toimittaja kuvasi irakilaiden suorittamaa Kuwaitin öljylähteiden tuhoamista Saddamin hirvittäväksi ympäristöterrorismiksi. HS uutisoi 19. maaliskuuta 1991, että myös Yhdysvaltojen presidentti Bush oli nimittänyt irakilaiden suorittamaa Kuwaitin öljylähteiden tuhoamista ympäristöterrorismiksi. Lisäksi HS:ssa 23. maaliskuuta 1991 julkaistussa artikkelissa Irakin Kuwaitin ympäristölle aiheuttamia vahinkoja kuvattiin ”mielettömiksi”.¹⁸² Nämä olivat erittäin voimakkaita negatiivisia ääri-ilmaisuja, jolla HS:n toimittaja halusi osoittaa lukijoille, että Saddam ja irakilaiset olivat vastuussa Kuwaitin öljypaloista ja niiden ympäristölle aiheuttamista massiivisista vahingoista.

¹⁸⁰ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991; Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Bahrain, Reuter, ”Öljyä mereen vähemmän kuin pelättiin”, HS 4.3.1991; Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljypaloista laajat ympäristötuhot”, HS 9.3.1991.

¹⁸¹ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991; Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Bahrain, Reuter, ”Öljyä mereen vähemmän kuin pelättiin”, HS 4.3.1991; Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

¹⁸² Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991; Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991; Washington, Helsingin Sanomat, Suominen, Pentti, ”Bush kiirehti ratkaisua lähi-itään”, HS 19.3.1991; Karlshamn, Helsingin Sanomat, Tahkolahti, Jaakko, ”Ministerikokous toivoo YK:n purkavan elintarvikepakotteet”, HS 23.3.1991.

Myös uusi retorinen vaikutuskeino nimeltä faktuaalistaminen näkyi Saddamin ympäristöterrorismin-diskurssin yhteydessä HS:n sodanjälkeisessä ympäristöuutisoinnissa. Arkiajattelussamme ja –toiminnassamme nojaudumme monesti käsitykseen siitä, että erilaiset tapahtumat ja asiantilat ovat sinällään olemassa tietynlaisina ja vain niistä kertovat kuvaukset vaihtelevat. Faktuaalinen kuvaus on vakuuttavan retoriikan eräänlainen äärimuoto, joka pyrkii tuottamaan itsensä puhtaana kuvauksena, raporttina, joka kertoo kuinka asiat todella ovat. Faktuaalistamiseen kuuluu useita faktuaalistamisstrategioita, jotka ovat sellaisia vakuuttelun muotoja, joita käyttämällä jonkun tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikuttaa itsestään selvältä ja ainoalta oikealta. Eräs faktuaalistamisstrategia on itse todettuun vetoava strategia, jossa olennaista on vetoaminen puhujan itsensä läsnäoloon. Puheessa (tässä tapauksessa lehtikirjoituksessa)¹⁸³ kuvataan tietyssä ajassa ja paikassa tapahtuneita asiantiloja ja tapahtumia, jotka puhuja on autenttisesti havainnoiden nähnyt ja kuullut. Vakuuttavuus perustuu siihen, ettei ulkopuoliseksi luokiteltu kuulija (tässä tapauksessa lukija)¹⁸⁴ voi epäillä esitettyjen tietojen totuusarvoa, kun hän ei ole itse ollut paikalla niitä toteamassa. Mitä faktuaalisempaa kielen käyttö on, sitä helpompi on saada kuulijat vakuuttuneiksi kuvatus asiantilan tai tapahtuman todenperäisyydestä.¹⁸⁵

Faktuaalistaminen retorisenä vaikutuskeinona näkyi HS:n artikkeleissa 1. maaliskuuta 1991 sekä 5. maaliskuuta 1991, kun HS:n toimittaja kuvaili öljypalojen valaisemaa maisemaa: HS:n toimittaja kuvaili horisontin olevan täynnä palavia öljylähteitä ja että taivasta peitti musta savukatto. Lisäksi HS:n toimittaja kuvaili, että ajaessaan autolla Kuwaitissa päiväsaikaan hänen täytyi käyttää ajovaloja, koska päivällä oli hyvin pimeää, koska öljypaloista syntyvä savu peitti auringonvalon. HS:n toimittaja totesi näyn olevan niin järkyttävä, ettei sitä voinut uskoa todeksi.¹⁸⁶ Nämä asiat toteamalla HS:n toimittaja pyrki vakuuttamaan lukijat siitä, että Kuwaitissa todella paloi samanaikaisesti satoja öljylähteitä ja että niiden aiheuttamat ympäristövahingot olivat selvästi nähtävissä paikan päällä olevalle toimittajalle. HS:n artikkeleissa esiintynyt ympäristön kuvaus vahvisti Saddamin ympäristöterrorismin-diskurssia

¹⁸³ Tutkijan huomautus.

¹⁸⁴ Tutkijan huomautus.

¹⁸⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 151 – 152, 158; Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 129.

¹⁸⁶ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991; Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

siinä mielessä, että HS:n toimittajan esittämän ympäristön tilan kuvailun tarkoituksena oli tehdä lukijoille ymmärrettäväksi, miten huonoon tilaan Kuwaitin ympäristön Saddam Hussein ja irakilaiset olivat ympäristöterrorismillaan saattaneet. Esitetyn kuvauksen uskottavuutta vahvisti taas se, että HS:n oman toimittajan esittämänä kuvaus Kuwaitin ympäristötuhoista oli uskottavampi kuin jonkun muun tahon esittämänä tai toisen käden tietoon viittaamalla, koska HS:n toimittaja oli itse tapahtumapaikalla.

HS:ssa sotatoimien päättymisen jälkeen julkaistu ympäristötuhoista kertova uutisointi oli pääosin yhteneväistä Kuwaitin ympäristötuhojen todellisen tilanteen kanssa. Tosiasia on, että irakilaiset sytyttivät satoja Kuwaitin öljylähteitä palamaan. HS:n uutisoinnissaan esittämä lukumäärä Kuwaitissa palavista öljylähteistä vaihteli: ensin uutisoitiin, että Kuwaitissa palaisi 590 öljylähdettä. Myöhemmin HS taas uutisoi, että palavia ja vaurioituneita öljylähteitä olisi yhteensä 950, ja myöhemmin HS kertoi, että pelkästään palavia öljylähteitä olevan yhteensä 950. Todellisuudessa palavia ja vaurioituneita öljylähteitä oli yhteensä hieman alle 800, joista palavia öljylähteitä oli 613.¹⁸⁷ HS esitti myös, että joka päivä 3 miljoonaa barrelia öljyä tuhoutui öljypaloissa. Sodan jälkeen tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että öljypaloissa menetettiin joka päivä jopa 6 miljoonaa barrelia öljyä. Myös Persianlahteen valui öljyä HS:n esittämän 2 miljoonan sijasta 4 – 10 miljoonaa barrelia.¹⁸⁸ HS:ssa esiintynyt epätarkkuus palavien öljylähteiden sekä Persianlahteen valuneen öljyn määrässä on ymmärrettävää, kun ottaa huomioon Kuwaitin sekasortoisen tilan sotatoimien päättymisen jälkeen. Ulkomaiset toimittajat olivat juuri saapuneet Kuwaitiin, eikä heillä voinut olla kaiken sekasorron keskellä tarkkaa tietoa palavien öljylähteiden määrästä. Se ero sodan loppuvaiheen ja sodanjälkeisen ympäristötuhoja koskevan uutisoinnin välillä oli, että HS totesi sodanjälkeisessä ympäristötuhoista kertovassa uutisoinnissaan, että myös liittouman pommitukset olivat sytyttäneet öljylähteitä tuleen ja tuhonneet kuwaitilaisia öljyteollisuuteen liittyviä laitoksia.¹⁸⁹ HS:n uutisoinnissa ei siis esitetty, että liittoumalla ei olisi ollut mitään osaa Kuwaitin öljypaloihin ja että kaikki syy öljypaloista olisi irakilaisten ja Saddamin harteilla. Mutta tämä

¹⁸⁷ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991; Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991; Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Hirschmann 2005, 1, 21.

¹⁸⁸ Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Bahrain, Reuter, ”Öljyä mereen vähemmän kuin pelättiin”, HS 4.3.1991; Bloom et. al. 1994, 46; Counterspill, ”Gulf War Oil Disaster”, <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Hirschmann 2005, 14 – 15; McManus 2006, 419.

¹⁸⁹ Kuwait City, Reuter, ”Kaikki Kuwaitin öljylähteet vaurioituivat”, HS 2.3.1991.

yksittäinen artikkeli oli vain yksittäinen poikkeus verrattuna siihen suureen määrään HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoista kertovia uutisartikkeleita, joissa ympäristötuhoista syytettiin yksinomaan irakilaisia ja Saddamia.

6.5 Kuwaitin saastunut ympäristö

Persianlahden sodan sotatoimien päättymisen jälkeen HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa ilmeni uusi aihekokonaisuus. Tässä aihekokonaisuudessa HS keskittyi kuvaamaan Kuwaitin saastunutta ympäristöä ja aavikkoalueita, jotka kärsivät erittäin pahoja vahinkoja tuhotuista öljylähteistä purkautuneiden öljypalojen ja öljyvuotojen seurauksena.

Sodan päättymisen jälkeen 1. maaliskuuta 1991 HS julkaisi Kuwaitin saastunutta ympäristöä kuvailevan artikkelin, jossa HS:n oma toimittaja havainnoi Kuwaitin ympäristön tilaa.

”...koko taivaanranta tien vasemmalla ja oikealla puolella paloi syvän punaisena. [...] Liekeissä olevat 590 kuwaitilaista öljylähdettä roihuavat mahtavana horisontin täyttävänä kulona ja työntävät ilmaan kaiken kattavan sysimustan savukaton. Vaikka palavia öljylähteitä ajaa lähemmäksi ja liekit näkyvät jo korkeina patsaina, niin ne eivät kuitenkaan valaise tienoota, sillä savunmusta taivas ei heijasta valoa lainkaan.”¹⁹⁰

HS jatkoi Kuwaitin öljypalojen saastuttaman Kuwaitin ympäristön kuvaamista 5. maaliskuuta 1991.

”Päivä on ehtinyt Kuwaitin pääkaupungissa vasta puoleen, mutta autoissa on pakko käyttää ajovaloja – päivä on yötä pimeämpi. Auringon kajon peittää musta savupilvi... [...] Se on kuin harvinainen auringonpimennys, sillä erotuksella, että se kestää kauemmin ja haisee kauas tunkeutuen hengitykseen ja silmiin satojen kilometrien päässä. [...] Tällä hetkellä savupilvet peittävät Kuwaitin alueen sekä Saudi-Arabian itärannikon Dhahraniin asti, ja savun katku tuntuu satojen kilometrien päässä Saudi-Arabiassa. Kun

¹⁹⁰ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991.

ajoin nelivetoisella jeepillä Kuwaitin puolelle, alkoivat silmäni vuotaa vettä ja hengitys ahdistaa sankasta savusta. Yhtäkkiä savu oli niin sankkaa, että tietä ei pystynyt näkemään. Säkkipimeässä suunnistaminen onnistui vain palavien öljylähteiden perusteella. Yskiminen ei auta, sillä savupilvi on kaikkiialla.”¹⁹¹

Kuwaitin saastuneen ympäristön kuvaaminen jatkui HS:ssa 13. maaliskuuta 1991, jolloin HS:n artikkelissa kuvattiin Kuwaitin pääkaupungin yllä leijuvaa savupilveä.

”Kuwaitin pääkaupungin läheisyydessä palavat öljylähteet ovat aiheuttaneet vakavan ympäristökatastrofin. Tyynellä säällä kaupungin yllä lojuu kymmenien kilometrien laajuinen savuvaippa, ja päivälläkin on pimeää kuin yöllä. Myös lämpötila laskee tuolloin 10 – 15 astetta tavallista alhaisemmaksi. Juuri Kuwaitista Bahrainiin palannut Suomen Punaisen Ristin kenttäsairaalan johtaja Hannu Savolainen kuvaa tilannetta kaupungissa kauheaksi. Alueella toimiminen alkaa olla vaarallista ja tilanne pahenee päivä päivältä. Savolaisen mukaan jopa ihmisten evakuoiminen saattaa olla edessä. [...] ’Odotettavissa on hyvin paha tilanne vielä vuosienkin jälkeen.”¹⁹²

HS julkaisi Kuwaitin saastuneen ympäristön tilaa kuvaavan artikkelin jälleen 24. maaliskuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kuvasi Kuwaitin yllä leijuvan savun muodostavan vakavan terveystilanteen alueen asukkaille.

*”Kuukausi sitten Persianlahden kriisialueelle matkustanut lääkintäryhmä teki matkansa aikana selvityksiä Kuwaitin terveydenhuollon tilasta. [...] Ruokapulan ja puutteellisen hygienian lisäksi Kuwaitin terveystilannetta huonontaa maan yllä leijuva musta savu. Sairaanhoidtaja **Marianne Olanderin** mukaan savusta on tulossa vakava terveystilanne. ’Hengityselimet ovat todella kovilla. Savu pistää yskimään koko ajan.’ [...]*

¹⁹¹ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palvien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

¹⁹² Helsinki, STT, ”SPR:n kenttäsairaalan johtaja: Ympäristötilanne Kuwaitissa on kauhea”, HS 13.3.1991.

Olanderin mukaan aurinko näkyy Kuwaitissa ainoastaan silloin kun tuuli ajaa pilvet meren suuntaan.”¹⁹³

HS jatkoi Kuwaitin saastuneen ympäristön kuvaamista jälleen 29. maaliskuuta 1991. Tässä artikkelissa HS esitti asiantuntijoiden näkemyksiä Kuwaitin öljypalojen vaikutuksista.

*”Satojen palavien öljylähteiden ympäristövaikutukset Kuwaitissa voivat olla yhtä laajoja ja arvaamattomia kuin Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden seuraukset, YK:n asiantuntijat arvelivat torstaina. Sekä Kuwaitin että YK:n viranomaiset painottavat kuitenkin sitä, että paloista ei ole olemassa tarkkoja tietoja¹⁹⁴, mikä vaikeuttaa seurausten arviointia. Palavia öljylähteitä on noin 500. **’Tämä on maailman historiassa ainutlaatuinen tilanne,’** YK:n ympäristöohjelma UNEP:in edustaja Michael Gwyne sanoi. Kuwaitin viranomaiset ovat kehottaneet sydän- tai hengityselinten sairauksista kärsiviä ihmisiä pysyttelemään sisätiloissa päivinä, jolloin savu leviää suoraan asutusalueilla.*”¹⁹⁵

Seuraavan kerran HS uutisoi Kuwaitin saastuneen ympäristön tilaa kuvaavan artikkelin vasta 25. huhtikuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kuvaili yksityiskohtaisesti öljypalojen saastuttaman Kuwaitin ympäristöä ja maisemaa.

”Tulipalot heittävät varjonsa yli valtaosan Kuwaitia ja lähettävät tuhkaa aina Himalajalle asti. [...] ...yhä suuremmat aavikkoalueet peittyvät öljystä, joka joissakin tapauksissa on kahden metrin paksuinen. Se syövyttää teitä ja estää pääsyn vuodon lähteille. Työntekijät ovat kaivaneet oja teiden suojaamiseksi. Uusia öljylauttoja ilmaantuu salaperäisesti rannikolle, ja ympäristönsuojelijat epäilevät, että niiden lähteenä saattavat olla maanpäälliset vuodot. [...] Ja niin kauan kuin vuoto jatkuu,

¹⁹³ Artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu, ”Persianlahdelta palannut SPR:n ryhmä: Kuwaitin terveystilanne saattaa heiketä nopeasti”, HS 24.3.1991.

¹⁹⁴ Kirjoitusvirhe artikkelissa. Tutkijan huomautus.

¹⁹⁵ Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloilla laajat seuraukset”, HS 29.3.1991.

*maisemat muistuttavat yhä vähemmän maata. Öljykentän keskuksessa ja sen ympärillä hiekka on sysimustaa.*¹⁹⁶

Viimeinen tutkimusaikavälillä HS:ssa julkaistu Kuwaitin saastuneen ympäristön tilaa kuvaava artikkeli julkaistiin 4. toukokuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kertoi YK:n julkaisemasta raportista, jonka mukaan Persianlahden sodan seurauksena syntyneet ympäristötuhot tulisivat näkymään alueella vielä pitkään.

*”Yhdistyneet kansakunnat julkisti torstaina raportin, jonka mukaan Persianlahden sota vaurioitti Kuwaitia niin pahoin, että tuhojen jäljet näkyvät sukupolvien ajan. Raportin mukaan tuhot tuntuvat pitkään kaikilla aloilla terveydenhuollosta kulttuuriin ja ympäristöön. Raportin laati YK:n erikoislähettiläs **Abdulrahim Farah**. Hän johti YK:n työryhmää, jonka tehtävänä oli selvittää miehityksen ja sodan vaikutuksia Kuwaitissa. Ryhmä aloitti selvityksensä 16. maaliskuuta ja päätti sen huhtikuun alussa. Raportin tietoja tarvitaan, kun kansainvälinen yhteisö määrittelee Irakin hallitukselle asetettavat vahingonkorvausvaatimukset. [...] Raportti kutsui Kuwaitin tuhoja lähes mittaamattomiksi: ’Öllyteollisuus on sekasorrossa, ja muita yhteiskuntarakenteen kantavia sektoreita on järjestelmällisesti tuhottu’, Farahin työryhmä kirjoitti.”*¹⁹⁷

6.6 Saastunut autiomaadiskurssi

Nimitän tätä HS:ssa sodan jälkeen esiintynyttä Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa esiintynyttä linjaa, joka keskittyi kuvailemaan Kuwaitin saastunutta ympäristöä, ”saastunut autiomaadiskurssi”. Nimensä diskurssi saa HS:n sodan jälkeen julkaisemista Kuwaitin saastunutta ympäristöä kuvailevien artikkeleiden sisällöstä. Tämä diskurssi alkoi HS:ssa sotatoimien päättymisen jälkeen ja se esiintyi HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoista kertovan uutisoinnin yhteydessä samanaikaisesti Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin kanssa. Sotatoimien päättymisen jälkeen toimittajat ja

¹⁹⁶ Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öllyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991.

¹⁹⁷ New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

asiantuntijat pääsivät Kuwaitiin näkemään itse, miten pahasti kuwaitilaiset öljylähteet olivat tuhoutuneet sodassa ja miten suuria ympäristötuhoja palavat öljylähteet olivat saaneet aikaan. Saastunutta ympäristöä kuvailevien artikkelien sisällöstä voidaan päätellä, että koska Kuwaitin ympäristötuhojen mittakaava oli ennennäkemättömän suuri, saattoi HS:n mielestä olla tarpeen esittää lukijoille silminnäköiden konkreettisia kuvauksia Kuwaitista ja siellä tapahtuneista ympäristötuhoista. Pelkät lukumäärälliset kuvaukset palavien öljylähteiden ja niissä tuhoutuneen öljyn määrästä eivät antaneet tarpeeksi tietoa siitä, miten voimakkaan vahingollisella tavalla palavista öljylähteistä leviävä savu ja öljylähteistä aavikolle leviävä öljy vaikuttivat alueen ympäristöön ja alueella asuvien ihmisten elämään. Alueen saastunutta ympäristöä koskevien kuvausten tarkoituksena oli antaa lukijoille tietoa siitä, miten öljypalot ja niistä leviävä savu sekä aavikon öljyvuodot saastuttivat Kuwaitin ympäristöä ja millaisissa olosuhteissa kuwaitilaiset joutuivat elämään ja selviytymään.

HS:n saastunut autiomaa-diskurssin yhteydessä käyttämät retoriset vaikutuskeinot olivat faktuaalistaminen, puhekategoriolla oikeuttaminen, asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen sekä ääri-ilmaisujen käyttö.¹⁹⁸ Faktuaalistamisella ja puhekategoriolla oikeuttamisella oli retorisisina vaikutuskeinoina kaikkein suurin merkitys saastunut autiomaa-diskurssin muodostumisessa, sillä tässä diskurssissa HS keskittyi artikkeleissaan kuvailemaan Kuwaitin saastunutta ympäristöä. Faktuaalistaminen esiintyi retorisisena vaikutuskeinona saastunut autiomaa-diskurssin yhteydessä niissä artikkeleissa, joissa HS:n oma toimittaja Jari Strömberg raportoi paikan päällä Kuwaitissa itse näkemiään havaintoja Kuwaitin öljypaloista ja niiden aiheuttamista ympäristötuhoista. Näissä artikkeleissa Strömberg kuvaili, että koko Kuwaitin horisontti oli täynnä palavia öljylähteitä. Lisäksi Jari Strömberg kuvaili, että kaikkialle levinneen savun vuoksi edes aurinko ei paistanut Kuwaitiin kunnolla, ja että savu vaikeutti myös liikkumista Kuwaitissa ja aiheutti hengitysvaikeuksia.¹⁹⁹ Sodan aikana ei ollut mahdollista saada tarkkaa tietoa Kuwaitissa palavista öljylähteistä ja niiden aiheuttamista ympäristötuhoista, mutta sodan päätyttyä HS:n oli mahdollista antaa lukijoille tarkempaa tietoa Kuwaitin ympäristön tilasta. HS:n oman toimittajan esittämät silminnäköhavainnot antoivat lukijoille konkreettisia kuvauksia Kuwaitin öljypalojen aiheuttamista suurista

¹⁹⁸ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 151 – 152, 158; Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 129, 135 – 136, 138 – 139, 150 – 152; Suoninen et. al. 2010, 56 – 59.

¹⁹⁹ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitilaiset riemuitsivat estottomasti”, HS 1.3.1991; Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

ympäristötuhoista. Koska ympäristökatastrofin mittakaavaa oli vaikea ymmärtää käyttämällä pelkästään lukumäärällisiä arvioita palavien öljylähteiden sekä öljypaloissa tuhoutuvan öljyn määrästä, HS:n toimittaja pyrki kuvailemalla Kuwaitin ympäristön tilaa visualisoimaan lukijoille, miten pahasti öljypalot saastuttivat ympäristöä ja vaaransivat alueen ihmisten elämää.

Puhekategorioilla oikeuttaminen esiintyi retorisena vaikutuskeinona niissä artikkeleissa, joissa Kuwaitissa olleet henkilöt, jotka eivät olleet HS:n toimittajia eivätkä ympäristöasiantuntijoita, esittivät omia silminnäkijähavaintojaan Kuwaitin ympäristön tilasta. Saastunut autiomaa-diskurssin yhteydessä nämä henkilöt kategorisoituivat silminnäkijä-kategoriaan, joka antoi heidän Kuwaitin ympäristötuhoista esittämilleen lausunnoille vakuuttavan puheen statuksen: he olivat itse olleet Kuwaitissa ja itse nähneet, millaista tuhoa palavista öljylähteistä seurasi Kuwaitin ympäristölle. Tällaisia silminnäkijä-kategoriaan sijoituvia tahoja HS:n artikkeleissa olivat Suomen Punaisen Ristin kenttäsairaalan johtaja Hannu Savolainen, Kuwaitiin matkustaneen lääkintäryhmän sairaanhoitaja Marianne Olander sekä New York Timesin Kuwaitissa ollut toimittaja Matthew L Wald. Hannu Savolaisen mukaan alueella toimiminen alkoi olla ympäristötuhojen vuoksi vaarallista ja että ympäristötuhojen vuoksi alueen väestö saatettaisiin joutua evakuoimaan. Marianne Olander taas kertoi, että öljypaloista syntyvästä savusta oli tulossa vakava terveystarve, ja että aurinko näkyi Kuwaitissa vain silloin kun tuuli puhalsi savupilvet pois alueelta. Matthew L Wald taas kuvaili artikkelissaan, että palavat öljylähteet varjostivat suurta osaa Kuwaitista, ja että suuret aavikkoalueet olivat peittyneet öljylähteistä vuotavasta öljystä. Wald totesi myös, että öljyvuodon jatkuessa alueen maisema muistutti yhä vähemmän maapalloa.²⁰⁰ Esittämällä ympäristötuhoista kertovissa artikkeleissaan oman toimittajansa lisäksi myös muiden alueilla olleiden ihmisten silminnäkijähavaintoja HS vahvisti näkemystä, että Kuwaitin alue kärsi parhailaan öljypalojen aiheuttamasta ympäristökatastrofista.

Asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen näkyi saastunut autiomaa-diskurssin yhteydessä niissä artikkeleissa, joissa asiantuntijoiksi nimetyt tai sellaisina esiintyneet tahot esittivät HS:n artikkeleissa omia näkemyksiään Kuwaitin ympäristötuhoista ja niiden vaikutuksista alueen

²⁰⁰ Helsinki, STT, ”SPR:n kenttäsairaalan johtaja: Ympäristötilanne Kuwaitissa on kauhea”, HS 13.3.1991; Artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu, ”Persianlahdelta palannut SPR:n ryhmä: Kuwaitin terveystilanne saattaa heiketä nopeasti”, HS 24.3.1991; Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991.

ympäristöön. Artikkeleissa asiantuntijoina esiintyivät YK:n ympäristöohjelma UNEP:in edustaja Michael Gwyne, YK:n erikoislähettiläs Abdulrahim Farah ja kollektiivisina ryhminä ympäristönsuojelijat, YK:n asiantuntijat sekä YK:n ja Kuwaitin viranomaiset. Asiantuntijoina artikkeleissa esiintyneet tahot esittivät, että koska Kuwaitissa palavien öljylähteiden ja niiden aiheuttamien ympäristötuhojen kaltaista tilannetta ei ollut aikaisemmin tapahtunut, eivät asiantuntijat voineet olla varmoja siitä, miten laajoja ympäristötuhoja Kuwaitin öljypalot tulisivat saamaan aikaan. Eräästä asiasta asiantuntijat olivat kuitenkin vakuuttuneita, nimittäin siitä, että sodan seurauksena syntyneet ympäristötuhot tulisivat näkymään alueella vielä pitkään.²⁰¹ HS:n saastunut autiomaadiskurssiin liittyneissä artikkeleissa julkaistuilla asiantuntijalausunnoilla oli tarkoituksena vakuuttaa lukijat siitä, että myös asiantuntijat vahvistivat silminnäkiälausunnoissa esitetyt näkemykset Kuwaitin ympäristön kärsimistä suunnattomista vahingoista. Mikäli sekä silminnäkiähavainnot että myös asiantuntijoiden esittämät lausunnot olivat yhtä mieltä siitä, että Kuwait todella kärsi parhailaan öljypalojen aiheuttamasta ympäristökatastrofista, niin silloin asian täytyi todella olla niin.

Ääri-ilmaisujen käyttö retorisenä vaikutuskeinona näkyi useassa HS:n saastunut autiomaadiskurssin yhteydessä julkaistussa artikkelissa. Tämän diskurssin yhteydessä ääri-ilmaisut vahvistivat sanomaa siitä, että Kuwaitin öljypalot olivat saastuttaneet Kuwaitin ympäristön pahasti. Artikkeleissa kerrottiin, kuinka Kuwaitissa palavat öljylähteet olivat aiheuttaneet ”vakavan ympäristökatastrofin”, ympäristötilannetta Kuwaitin pääkaupungissa kuvattiin ”kauheaksi”, Kuwaitin yllä leijunutta savua kuvattiin ”vakavaksi terveysriskiksi”, Kuwaitin öljypalojen aiheuttaman ympäristökatastrofin todettiin olevan ”ainutlaatuinen tilanne maailman historiassa”, Kuwaitin tuhoja kuvattiin ”mittaamattomiksi” ja että tuhojen jäljet tulisivat näkymään alueella ”sukupolvien ajan”.²⁰² Nämä olivat voimakkaita ääri-ilmaisuja, joiden tarkoituksena oli korostaa lukijoille Kuwaitin ympäristötuhojen massiivista mittakaavaa ja vakavuutta sekä ympäristötuhojen alueen asukkaille muodostamaa suurta vaaraa. Huomionarvoinen seikka HS:n saastunut autiomaadiskurssin yhteydessä esiintyneiden ääri-ilmaisujen osalta on se, että monessa tapauksessa ääri-ilmaisut esiintyivät HS:n artikkeleissa

²⁰¹ Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloilla laajat seuraukset”, HS 29.3.1991; Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991; New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

²⁰² Helsinki, STT, ”SPR:n kenttäsairaalan johtaja: Ympäristötilanne Kuwaitissa on kauhea”, HS 13.3.1991; Artikkelin kirjoittajaa ei ole mainittu, ”Persianlahdelta palannut SPR:n ryhmä: Kuwaitin terveystilanne saattaa heiketä nopeasti”, HS 24.3.1991; Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloilla laajat seuraukset”, HS 29.3.1991; New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

silminnäkijöiden tai asiantuntijatahojen esittäminä tai osana sellaisia artikkeleita, joissa esitettiin silminnäkijöiden tai asiantuntijoiden näkemyksiä Kuwaitin ympäristötuhoista. Tässä tapauksessa faktuaalistaminen, puhekategoriolla oikeuttaminen, asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen ja ääri-ilmaisujen käyttö retorisinä vaikutuskeinoina esiintyivät rinnakkain ja tukivat toisiaan: HS:n lukijoille välittyi viesti, että mikäli sekä silminnäkijät että myös asiantuntijatahot käyttivät jyrkkiä ääri-ilmaisuja kertoessaan Kuwaitin ympäristötuhoista, niin silloin Kuwaitin öljypaloihin ja niistä seuranneisiin ympäristötuhoihin tulisi suhtautua erittäin vakavasti.

HS:n artikkeleissa esitetyt kuvaukset Kuwaitin saastuneesta ympäristöstä vastasivat Kuwaitin ympäristön todellista tilannetta. Palavista kuwaitilaisista öljylähteistä syntynyttä savua, tuhkaa, hiili- ja rikkidioksidia sekä palavista öljylähteistä peräisin olevaa öljyn sekaista sadetta levisi koko Kuwaitin alueelle, ja Kuwaitin asukkaat joutuivat hengittämään savun sekaista ilmaa. Öljypalot muuttivat koko Kuwaitin maiseman. Öljypaloista nousseet mustat, harmaat ja valkoiset pilvet peittivät auringonvalon jopa vuorokauden valoisimpina aikoina. Koska auringonvalo ei läpäissyt savuverhoa, Kuwaitin pääkaupungissa lämpötila oli kaikkein savuisimpina päivinä jopa 11 celsiusastetta tavallista viileämpi. Kuwaitin öljypaloista syntyneitä savupilviä ajeltiin Iraniin, Irakiin, Saudi-Arabiaan ja jopa Jemeniin asti. Näkyvyys Kuwaitissa oli paikoin todella huono ilmassa leijuvan tuhkan vuoksi. Myös vaurioituneista öljylähteistä aavikolle vuotanut öljy aiheutti pahoja ympäristötuhoja, kuten Matthew L Waldin kuvaili artikkelissaan 25. huhtikuuta 1991. Vaurioituneista öljylähteistä vuotaneen öljyn seurauksena aavikolle syntyi kokonaisia öljyjärviä. Suurimmat näistä öljyjärvistä olivat lähes kaksi metriä syviä ja halkaisijaltaan yli 1,6 kilometriä pitkiä. Tiedemiesten esittämien arvioiden mukaan kuwaitilaisista öljylähteistä vuoti aavikolle jopa 70 miljoonaa barrelia öljyä. Kysymykseen öljypalojen seurauksena kuwaitilaisille syntyneistä pitkäaikaisista terveyshaitoista ei ole selkeää vastausta tänäkään päivänä. Tarkkoja tilastoja Kuwaitin väestön terveydestä sotaa edeltävältä ajalta ei ole olemassa, eivätkä tutkijat voineet tehdä tutkimuksia Kuwaitin väestön terveydentilasta öljypalojen aikana poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Vuoden 1990 loppuun mennessä lähes miljoona Kuwaitissa työskennellyttä vierastyöläistä, joiden työpanoksesta Kuwaitin talous oli voimakkaasti riippuvainen, oli paennut Kuwaitista. Lisäksi Kuwaitin väestöä muutti sodan jälkeen pois alueelta pelätessään terveytensä menettämistä tai taloudellisista syistä. Sodan jälkeen Kuwaitiin tuli muualta uusia asukkaita, joten asukkaiden terveydentilan vertailu sotaa edeltävältä ajalta ja sodan jälkeen on lähes

hyödytöntä. Monilla amerikkalaisilla Persianlahden sodan veteraaneilla todettiin sodan jälkeen lukuisia terveysongelmia. Tätä ilmiötä nimitetään ”Persianlahden sodan syndroomaksi”. Öljypaloista levinneille savulle, tuhkalle ja muille saasteille altistumista on esitetty yhdeksi mahdolliseksi syyksi amerikkalaissotilaiden terveysongelmille, mutta lopullista varmuutta asiasta ei ole.²⁰³

Eräs ympäristötuhoja käsittelevä artikkeli, jossa HS käytti retorisenä vaikutuskeinona asiantuntijalausunnoilla vahvistamista, korostuu muita artikkeleita enemmän. Tämä artikkeli julkaistiin 29. maaliskuuta 1991. Artikkelissa todettiin, että YK:n asiantuntijalausuntojen mukaan Kuwaitissa palavien öljypalojen vaikutukset saattaisivat olla yhtä laajoja ja arvaamattomia kuin Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden seuraukset. Kuten jo joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä mainitsin, Neuvostoliitossa vuonna 1986 tapahtuneen Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden seurauksena tuhannet ihmiset sairastuivat, kymmeniä tuhansia ihmisiä jouduttiin evakuoimaan alueelta ja säteilylaskeuma levisi osaan Eurooppaa.²⁰⁴ HS:n uutisoinnissa esitetty asiantuntijalausunto osoittautuu mielenkiintoiseksi, kun otetaan huomioon aikaisemmin joukkotuhoase-diskurssin yhteydessä mainitsemani seikka, että liittouman pommittaessa irakilaisia ydinreaktoreita HS ei maininnut ympäristötuhoja koskevan uutisoinnissaan kertaakaan Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta.²⁰⁵

Sen sijaan HS:n ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa satoja Kuwaitissa palavia öljylähteitä pidettiin asiantuntijalausunnon mukaan yhtä haitallisena ilmiönä kuin Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta. Kyseessä oli YK:n ympäristöohjelma UNEP:in edustajan Michael Gwynen mukaan ainutlaatuinen tilanne. Artikkelissa kuitenkin korostettiin, että Kuwaitin ja YK:n viranomaiset painottivat sitä, että öljypalojen seurausten arviointi oli vaikeaa, koska öljypaloista ei ollut tarkkoja tietoja.²⁰⁶ Tässä asiantuntijatahot tarkoittivat sitä, että tilanne näytti sillä hetkellä pahalta, mutta että tilanne ei välttämättä tulisi kehittymään niin pahaksi kuin tällä hetkellä luultiin. Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus on molempia ympäristötuhoja

²⁰³ Bloom et. al. 1994, 82, 235, 238; Hirschmann 2005, 15 – 16, 29, 49, 51; Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991.

²⁰⁴ Bloom et. al. 1994, 264.

²⁰⁵ Helsingin Sanomat, ”Ydinlaitosten kohtalosta niukasti tietoja”, HS 22.1.1991; Helsingin Sanomat, ”Irakin ydinreaktoreiden tuhoista vähäistä ja paikallista säteilyä”, HS 26.1.1991; Nieminen, Esko & Parkkari, Juhani, ”Osoitteeton tuhoaminen heikentää tehoa sodassa”, 2.2.1991.

²⁰⁶ Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloilla laajat seuraukset”, HS 29.3.1991.

koskevia uutisia yhdistävä tekijä, mutta asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen retorisena vaikutuskeinona esiintyi Kuwaitin öljypalojen tapauksessa päinvastaisella tavalla kuin HS:n uutisoidessa liittouman pommituksista Irakin ydinreaktoreita vastaan. Ydinreaktorien pommittamisesta uutisoinnin yhteydessä asiantuntijatahojen mukaan Tshernobylin kaltaisesta ydinonnettomuudesta ei ollut vaaraa, joten Tshernobyliä ei katsottu aiheelliseksi edes mainita samassa asiayhteydessä. Sen sijaan Kuwaitin öljypalojen yhteydessä asiantuntijatahojen mukaan oli syytä pelätä Tshernobylin kaltaista laajalle vaikuttavaa ja arvaamatonta vaaraa alueen asukkaille ja ympäristölle, mutta että lopullinen totuus asiasta selviäisi vasta ajan kuluessa.

6.7 Kuwaitin öljypalojen sammuttaminen

Persianlahden sodan loppuvaiheessa sekä sotatoimien päättymisen jälkeen HS käsitteli sodan ympäristötuhoista kertovassa uutisoinnissaan myös liittouman alaisuudessa toimineiden palomiesten ja ympäristövahinkojen torjumiseen erikoistuneiden sammutusjoukkojen toimintaa palavien öljylähteiden sammuttamiseksi. Tähän toimintaan liittyvän uutisoinnin HS aloitti helmikuun lopussa 1991, mutta HS ryhtyi kuvaamaan uutisoinnissaan säännöllisesti ympäristötuhojen torjumiseen keskittyvää toimintaa vasta maaliskuussa 1991, kun sotatoimet olivat päättyneet.

Ensimmäistä kertaa HS uutisoi Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutustöiden organisoimisesta sotatoimien vielä jatkuessa 28. helmikuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kertoi palavien öljylähteiden sammutustöiden suunnittelusta sekä hankkeeseen liittyvistä vaikeuksista.

”Kuwaitiin on lähdössä tunnettu texasilainen öljypalojen sammuttaja Paul ”Red” Adair, joka on saavuttanut mainetta hurjanrohkeista, mutta pitkälle kehitettyä tekniikkaa hyväkseen käyttävistä urotöistään eri puolilla maailmaa. Adair kertoo sopineensa jo Kuwaitin hallituksen kanssa kaikkiaan 517 öljypalon sammuttamisesta. Jokaisen palon sammuttamiseen kuluu 4 – 5 päivää, osittain miinavaaran takia. Urakka kestäisi näin

*ollen useita vuosia. [...] Irak on saatujen tietojen mukaan miinoittanut rannikolla olevat öljylähteet.*²⁰⁷

HS jatkoi Kuwaitin öljypalojen sammutukseen liittyvien vaikeuksien käsittelyä ympäristötuhoista kertovassa uutisoinnissaan 3. maaliskuuta 1991. Tässä vaiheessa sotatoimet olivat jo päättyneet. Artikkelissa HS kuvaili palavien öljylähteiden sammuttamiseen liittyviä vaikeuksia sekä öljypalojen saastuttaman ympäristön luomia vaikeita olosuhteita, joissa öljypaloja sammuttavat palomiehet joutuivat työskentelemään.

*”Öljypalot saattavat jatkua kuukausia tai jopa vuosia. Asiantuntijoiden mukaan palojen sammuttamista vaikeuttaa pelkästään se, että niitä on yhtä aikaa niin paljon. Luonnollinen paine työntää koko ajan lisää öljyä,²⁰⁸ lähteistä. Lisäksi palojen tukahduttamista vaikeuttaa autioma-alueilla veden puute sammutuslaitteiden jäähdyttämiseksi ja ympäristön muuttuminen sammutushenkilöstölle kuumuuden ja myrkyllisten kaasujen takia mahdottomaksi.*²⁰⁹

Kaksi päivää myöhemmin, 5. maaliskuuta 1991, HS käsitteli uudestaan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan uudestaan öljypalojen sammuttamiseen liittyviä teknisiä vaikeuksia. Artikkelissa kuvattiin, kuinka vaikeaa useiden palavien öljylähteiden yhtäaikainen sammuttaminen oli.

”Sammutusoperaatio on perin hankala, sillä palavien lähteiden lähistöllä kuumuus on äärimmäinen. Jotta sammutettavan lähteen lähelle päästään asettamaan räjähdde, jolla palo voidaan katkaista, tarvitaan paljon vettä raivaamaan tietä panoksen asettajille. Ongelmana Kuwaitissa on se, että vettä ei ole juuri nimeksikään. Toinen öljy-yhtiöiden asiantuntijoiden kertoma ongelma on palavien lähteiden läheisyys toisiinsa nähden. Ei riitä, että yksi lähde saadaan sammumaan, sillä vieressä roihuava lähde saattaa sytyttää

²⁰⁷ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulella”, HS 28.2.1991.

²⁰⁸ Kirjoitusvirhe artikkelissa. Tutkijan huomautus.

²⁰⁹ Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991.

sen heti uudelleen. On siis räjäytettävä kokonainen sarja jonossa olevia lähteitä kerrallaan. Kuumuus tällaisen lähdesarjan ympärillä niin kova, että panosten asettaminen ei käy viidessä minuutissa, kuten muuan kuwaitilaisessa öljy-yhtiössä työskentelevä britti-insinööri arvelee.”²¹⁰

HS jatkoi Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseen liittyvää uutisointia 7. maaliskuuta 1991 uutisoimalla, että öljypalojen sammutusasiantuntijan Red Adairin mukaan öljypalojen sammutustyö tulisi kestämaan pitkään, ja että ennen kuin sammutusoperaatiota voitaisiin aloittaa, logistiset järjestelyt sammutusoperaatiota varten tulisi saada valmiiksi.

”Teksasilainen öljypalojen sammuttaja Red Adair sanoi keskiviikkona, että jos hänellä on onnea, hän pystyy sammuttamaan sadat Kuwaitissa riehuvat öljypalot kolmessa vuodessa. [...] Adair sanoi, että enne varsinaisen sammutustyön aloittamista on järjestettävä siihen tarvittavat nosturit ja putket ja hankittava asunnot ja ruokaa hänen mukanaan lähteille palomiehille. Tämä vie aikaa, ja lisäksi palavien laitosten ympärillä olevat miinakentät ja ansat vaikeuttavat työtä, hän mainitsi.”²¹¹

HS jatkoi Kuwaitin öljypalojen käsittelyä 8. huhtikuuta 1991 uutisoimalla, että öljypalojen sammuttamiseen erikoistuneet sammutusjoukot olivat onnistuneet sammuttamaan ensimmäisen palavan öljylähteen.

”Yhdysvaltalainen asiantuntijajoukko onnistui sunnuntaina sammuttamaan ensimmäisen noin 500:sta palavasta öljylähteestä Kuwaitissa. Ryhmä kuvaili saavutustaan pieneksi ja rohkaisevaksi voitoksi taistelussa maailman ehkä tähän asti vakavinta ympäristökatastrofia vastaan. Palavan öljylähteen päälle laskettiin vettä ja nestemäistä

²¹⁰ Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991.

²¹¹ Lontoo, Reuter, ”Red Adair: Öljypalojen sammutus kestää kolme vuotta”, HS 7.3.1991.

tyypeä. [...] Sammuttajat arvelevat, että he voivat sammuttaa noin puolet paloista tällä tekniikalla. Kaikkiaan urakkaan oletetaan kuluvan noin puolitoista vuotta.”²¹²

Seuraavan kerran HS uutisoi Kuwaitissa palavista öljylähteistä 14. huhtikuuta 1991, jolloin HS kertoi, että Kuwait halusi lisää vauhtia öljypalojen sammuttamiseen, ja että Kuwait oli laatinut uuden suunnitelman, jonka mukaan kaikki öljypalot saataisiin sammutettua huomattavasti aikaisempaa nopeammin.

”Kuwait haluaa kiirehtiä noin viidensadan tulessa olevan öljylähteensä sammuttamista. Se ei ole tyytyväinen amerikkalaisten sammuttajien vauhtiin. Lähteistä on tähän mennessä saatu sammutetuksi 25. Kuwait on laatinut suunnitelman, jonka mukaan lähteet sammutettaisiin seitsemässä kuukaudessa, kun siihen alun perin laskettiin kuluvan kaksi vuotta. Öljyministeri Rashid al-Ameeri ilmoitti lauantaina, että sammutustöihin pyydetään mukaan järjestöjä ja yrityksiä Ranskasta, Britanniasta, Kiinasta ja Iranista.”²¹³

HS uutisoi Kuwaitin öljypaloista seuraavan kerran 25. huhtikuuta 1991, jolloin HS kertoi, että kuwaitilaiset olivat turhautuneita öljypalojen sammutusoperaation hitauteen ja siitä johtuviin suuriin taloudellisiin menetyksiin. Lisäksi artikkelissa todettiin, että öljypalojen sammuttamista hidasti se, että kaikki palontorjijien tarvitsema kalusto piti tuoda ulkomailta, sillä Kuwaitin oma öljykenttäkalusto oli tuhoutunut sodassa.

”Lähes kaksi kuukautta sen jälkeen, kun Irakin armeija räjäytti yli 500 öljylähdettä, palontorjujat ovat sammuttaneet ja peittäneet niistä yli 50. Piinallisen hidas alku kiristää Kuwaitin ja etupäässä amerikkalaisten palontorjijien välisiä suhteita. Kuwaitilaisten kireys ja turhautumat ovat ilmeisiä ajankohtana, jolloin öljypaloissa menetetään noin 4000 markkaa sekunnissa. [...] Usean päivän kiertoajelu Etelä-Kuwaitin suurimpien

²¹² Ahmadin öljykenttä/Kuwait, Reuter, ”Ensimmäinen palava öljylähte saatiin sammutetuksi Kuwaitissa”, HS 8.4.1991.

²¹³ Kuwait, Reuter, ”Kuwait kiirehtii sammutusta”, HS 14.4.1991.

öljylähteiden liepeillä Ahmadin öljykentällä tekee selväksi, että öljypalon sammuttamista vaikeuttavat työnjohtoon ja huoltoon liittyvät ongelmat sekä ennen kaikkea sodan seuraukset. Useimmat maailman parhaista öljypalojen sammuttajista ovat täällä, mutta he työskentelevät maassa, joka on menettänyt miltei kaiken käyttökelpoisen öljykenttäkalustonsa, eikä heidän ole helppo tuoda maahan sitä mitä he tarvitsevat. Kuwait toivoo voivansa aloittaa pienimuotoisen tuotannon kuukauden kuluessa ja harjoitta²¹⁴ öljynvientä ennen vuoden loppua, mutta aikaisemmat toiveet eivät ole toteutuneet. [...] Monimutkaisten kaupallisten suhteiden takia öljykenttien miehet ovat yleensä vastahakoisia puhumaan siitä, mikä meni vinoon. Palontorjujat eivät halua loukata työnantajiaan ja korostavat, että he aikovat suorittaa tehtävänsä ja odottavat kalustoa urakoitsijoiltaan. Kuwaitilaisten optimismi on heikkenemässä. Kuukauden kuluessa Kuwaitin öljy-yhtiö toivoo saavansa tuotantoon 20 öljylähdettä, mikä merkitsisi 50 000 tynnyriä päivässä eli kolme prosenttia sotaa edeltäneestä tuotannosta.”²¹⁵

Seuraavan kerran HS käsitteli Kuwaitin öljypalojen sammuttamista 1. toukokuuta 1991, jolloin HS kertoi, että öljypalojen sammutustyö oli alkanut sujua paremmin.

”Kuwaitin öljypaloja sammuttamassa olevat asiantuntijat ilmoittivat tiistaina, että aamuun mennessä oli saatu hallintaan 76 palavaa öljylähdettä ja että sammutustyö eteni hyvin. Tehtävät sujuvat päivä päivältä paremmin, Kuwaitissa kerrottiin. Kaikkiaan Irakissa paloi Irakin miehityksen jäljiltä helmikuun lopulla yli 500 öljylähdettä, jotka Irakin joukot olivat räjäyttäneet tuleen. Ensimmäiseksi käytiin käsiksi helpoimpiin sammutuskohteisiin ja nyt siirrytään vaihteittain vaikeampiin tehtäviin, työnjohto ilmoitti.”²¹⁶

HS:ssa julkaistiin jälleen Kuwaitin öljypalojen sammutustyötä käsitellyt artikkeli 4. toukokuuta 1991. Tässä artikkelissa HS kertoi, että öljylähteiden tulipaloissa tuhoutuvan öljyn menettäminen tuli Kuwaitille erittäin kalliiksi, ja että aikaisemmassa artikkelissa kerrotusta

²¹⁴ Kirjoitusvirhe artikkelissa. Tutkijan huomautus.

²¹⁵ Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991.

²¹⁶ Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloista sammutettu 76”, HS 1.5.1991.

sammutustyön edistymisestä huolimatta kaikkien palavien öljylähteiden sammuttaminen saattaisi kestää vielä kauan.

*”Kuwaitin palavissa öljylähteissä tuhoutuu öljyä joka vuorokausi 40 – 120 miljoonan dollarin (noin 160 – 480 miljoonan markan) arvosta. 700 palavan öljylähteen sammuttaminen käy hitaasti. Amerikkalaiset asiantuntijat ovat onnistuneet sammuttamaan tähän mennessä noin 80 öljylähdepaloa. [...] Raportin laati YK:n erikoislähettiläs **Abdulahim Farah**. Hän johti YK:n työryhmää, jonka tehtävänä oli selvittää miehityksen ja sodan vaikutuksia Kuwaitissa. [...] Työryhmän selvityksen aikana Kuwaitin 1330 toimivasta öljylähteestä noin 700 oli tulossa. Öljyä palaa arviolta kahdesta kuuteen miljoonaa barrelia vuorokaudessa. YK:n selvityksen mukaan saattaa kestää 18 kuukautta, ennen kuin öljylähteiden palo saadaan hallintaan. Aiemmat arviot ovat puhuneet kahdesta vuodesta.”²¹⁷*

Viimeinen HS:ssa tutkimusaikavälillä julkaistu artikkeli, jossa käsiteltiin Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttamista, julkaistiin HS:ssa 6. toukokuuta 1991. Tässä artikkelissa käsiteltiin Persianlahden yhteistoimintaneuvoston GCC:n kokousta.

”Persianlahden yhteistoimintaneuvoston GCC:n ulkoministerit kokoontuivat sunnuntaina Kuwaitissa käsitelläkseen alueensa uutta tilannetta ja tulevia turvallisuuspoliittisia järjestelyjä. [...] Samalla neuvosto pyysi kansainvälistä apua Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseksi.”²¹⁸

6.8 Öljypalojen sammutustyöt-diskurssi

HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja sodan loppuvaiheessa sekä sodan jälkeen käsittelevässä uutisoinnissa on havaittavissa kokonaisuus, jota nimitän ”öljypalojen sammutustyöt”-diskurssiksi. Tähän diskurssiin kuuluvissa artikkeleissa keskeisenä yhdistävänä

²¹⁷ New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

²¹⁸ Larnaka, Vuorela, Timo, ”Arabikokous pohti Persianlahden turvallisuutta”, HS 6.5.1991.

tekijänä oli Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutustöiden kuvaaminen. Tämä diskurssi esiintyi HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa samanaikaisesti Saddamin ympäristöterrorismi- ja saastunut autiomaa-diskurssien kanssa. Ensimmäinen tähän diskurssiin kuuluva artikkeli julkaistiin 28. helmikuuta 1991, ja tämä diskurssi jatkui ajallisesti aina tutkimusaikavälin loppuun 31. toukokuuta 1991 asti, vaikka viimeinen käsittelemäni artikkeli julkaistiinkin 6. toukokuuta 1991. Syy sille, miksi HS käsitteli Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan myös palavien öljylähteiden sammutustoimintaa, liittyy todennäköisesti Kuwaitin öljypalojen aiheuttamaan massiiviseen ympäristökatastrofiin. Sen sijaan, että HS olisi ainoastaan keskittynyt kuvaamaan Kuwaitin öljypaloja ja niistä aiheutunutta massiivista ympäristökatastrofia, oli tärkeää antaa lukijoille ympäristötuhojen uutisoinnin yhteydessä myös käsitys siitä, että toiminta ympäristötuhojen torjumiseksi oli aloitettu. Öljypalojen sammuttamiseen olivat ryhtyneet ympäri maailmaa saapuneet, oman alansa huippua edustavat öljypalojen sammutusasiantuntijat. Tämän asian kuvaamiseen keskittyminen HS:n uutisoinnissa välitti lukijoille myös sen näkemyksen, että HS ei väheksynyt Kuwaitissa syntynyttä ympäristökatastrofia, vaan piti Kuwaitin öljypalojen mahdollisimman nopeaa sammuttamista erittäin tärkeänä asiana.

HS:n öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä käyttämät retoriset vaikutuskeinot olivat faktuaalistaminen, asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen sekä kvantifiointi eli määrällistäminen.²¹⁹ Faktuaalinen kuvaus on vakuuttavan retoriikan eräänlainen äärimuoto, joka pyrkii tuottamaan itsensä puhtaana kuvauksena, joka kertoo kuinka asiat todella ovat. Faktan konstruointi on yritys saada kuvaukset näyttämään kiistanalaisten väitteiden sijasta kiistämättömiltä tosiasioilta. Mitä faktuaalisempaa kielen käyttö on, sitä helpompi on saada kuulijat (tässä tapauksessa lukijat)²²⁰ vakuuttuneiksi kuvatun asiantilan tai tapahtuman todenperäisyydestä.²²¹ Faktuaalistaminen esiintyi retorisenä vaikutuskeinona öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä kolmessa artikkelissa. Ensimmäisessä näistä artikkeleista HS:n toimittaja Jari Strömberg kuvaili artikkelissaan yksityiskohtaisesti Kuwaitin palavien öljylähteiden sammuttamisprosessin teknistä suorittamista siihen liittyviä vaikeuksia. Toisessa artikkelissa New York Timesin toimittaja Matthew L Wald kuvaili, että sammutuskaluston

²¹⁹ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 151 – 152; Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 138 – 139, 146 – 148; Suoninen et. al. 2010, 56 – 59.

²²⁰ Tutkijan huomautus.

²²¹ Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 152; Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 129.

puute johti siihen, että öljypalojen sammutusoperaatio eteni hitaasti, ja että tämä aiheutti suuria taloudellisia tappioita Kuwaitille ja hermostutti kuwaitilaisia. Kolmannessa artikkelissa toimittaja Timo Vuorela kertoi, että Persianlahden yhteistoimintaneuvosto GCC pyysi kansainvälistä apua Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseksi.²²²

Kun Jari Strömberg kuvaili artikkelissaan yksityiskohtaisesti palavien öljylähteiden sammuttamisen teknistä suorittamista ja siihen liittyviä vaikeuksia, hän pyrki tällä sammutusprosessin kuvaamisella vakuuttamaan lukijat siitä, että palavien öljylähteiden sammuttaminen ei tulisi olemaan helppoa. Samalla tavalla Matthew L Waldin artikkelissa kerrottiin, että vaikka suuri joukko maailman parhaita öljypalojen sammuttajia oli Kuwaitissa, niin heidän työskentelyään hidastivat työnjohtoon ja huoltoon liittyvät ongelmat. Myös näiden Waldin artikkelissa esitettyjen syiden tarkoituksena oli osoittaa, että öljypalojen sammuttamiseen menisi kauan aikaa. Samaa näkemystä vahvisti myös Timo Vuorelan artikkeli, jossa kerrottiin, että Persianlahden yhteistoimintaneuvosto GCC pyysi ulkomaista apua Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseksi. Tämän perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että tilanne Kuwaitin öljypalojen suhteen täytyi olla todella paha, mikäli muut valtiot toivoivat ulkomaista apua Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseksi. Kuwaitin öljypalojen sammuttaminen oli siis niin suuren mittakaavan asia, että Kuwait ei selviäisi siitä yksin. Tämän asian esittäminen HS:n uutisoinnissa tuki HS:n näkemystä, että Kuwaitin öljypalot tuli ottaa vakavasti ja että öljypalojen sammuttaminen tulisi kestämään kauan, ja että muiden valtioiden täytyi olla valmiita auttamaan Kuwaitia öljypalojen sammuttamisessa. HS:n lukijoilleen esittämä näkemys siitä, että öljypalojen sammuttaminen oli vaikeaa ja että se tulisi viemään kuukausia tai jopa vuosia, oli uskottavampi sammutusprosessin faktuaalisen kuvauksen myötä. Tarkoituksena oli vakuuttaa lukijat öljypalojen sammuttamisen vaikeudesta, ja faktuaalinen kuvaus teki sen paremmin kuin jos HS olisi vain todennut, että öljypalojen sammuttaminen ei tulisi olemaan helppoa, perustelematta sitä millään tavalla.

Asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen esiintyi retorisenä vaikutuskeinona öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä niissä HS:n artikkeleissa, joissa asiantuntijat tai sellaisiksi

²²² Kuwait, Helsingin Sanomat, Strömberg, Jari, ”Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutus voi kestää vuosia”, HS 5.3.1991; Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991; Larnaka, Vuorela, Timo, ”Arabikokous pohti Persianlahden turvallisuutta”, HS 6.5.1991.

nimetyt tahot kuvailivat palavien öljylähteiden sammuttamistoimenpiteitä, palavien öljylähteiden sammuttamiseen liittyviä vaikeuksia sekä esittivät arvioita siitä, kuinka kauan kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen kestäisi. Asiantuntijoina öljypalojen sammutustyöt-diskurssiin liittyvissä artikkeleissa olivat öljypalojen sammutusasiantuntija Paul Adair, kuwaitilaisessa öljy-yhtiössä työskentelevä nimeämätön britti-insinööri, Kuwaitin öljyministeri Rashid al-Ameeri, YK:n erikoislähettiläs Abdulrahim Farah ja kollektiivisina ryhminä öljypaloja sammuttava yhdysvaltalainen asiantuntijajoukko sekä YK:n työryhmä. Artikkeleissa lausuntoja esittäneiden asiantuntijoiden mukaan ennen kuin palavien öljylähteiden sammuttamistoimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä, olisi palavien öljylähteiden ympärillä olevat alueet raivattava irakilaisien asettamista miinoista ja ansoista. Lisäksi sammutustöiden aloittaminen vaati, että Kuwaitiin oli tuotava ulkomailta kaikki sammutustoimenpiteissä tarvittava kalusto ja että kaikki sammutusoperaation huoltoon liittyvät valmistelut olisi saatava valmiiksi. Asiantuntijalausunnoissa todettiin myös, että öljypalojen suuri lukumäärä vaikeutti huomattavasti palojen sammuttamista, ja että sammutustöitä vaikeuttivat entisestään öljypaloista leviävä savu ja myrkylliset kaasut, jotka vaaransivat sammutusmiesten terveyden. Eri asiantuntijatahot esittivät myös eriäviä näkemyksiä siitä, kuinka kauan kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen tulisi kestämään. Nämä näkemykset muuttuivat sitä, mukaa mitä enemmän aikaa sotatoimien päättymisestä oli kulunut. Heti sotatoimien päättyttyä asiantuntijat esittivät, että palavien öljylähteiden sammuttaminen kestäisi jopa useita vuosia, mutta myöhemmin asiantuntijoiden mukaan kaikkien öljylähteiden sammuttaminen kestäisi useasta kuukaudesta pariin vuoteen.²²³

Myös HS:ssa öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä esiintyneet asiantuntijalausunnot vahvistivat lukijoille esitettyä näkemystä, jonka mukaan öljypalojen sammuttaminen ei tulisi olemaan helppo tehtävä, vaan se tulisi olemaan kauan aikaa vievä prosessi. Asiantuntijalausuntoihin vetoamalla HS osoitti lukijoille, että HS:ssa esitetyt näkemykset Kuwaitin öljypalojen sammutusprosessin vaikeudesta ja pitkäkestoisuudesta eivät olleet HS:n omia mielipiteitä, vaan että asiantuntijat vahvistivat nämä näkemykset. Öljypalojen

²²³ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulessa”, HS 28.2.1991; Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Lontoo, Reuter, ”Red Adair: Öljypalojen sammutus kestää kolme vuotta”, HS 7.3.1991; Ahmadin öljykenttä/Kuwait, Reuter, ”Ensimmäinen palava öljylähde saatiin sammutetuksi Kuwaitissa”, HS 8.4.1991; Kuwait, Reuter, ”Kuwait kiirehtii sammutusta”, HS 14.4.1991; Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloista sammutettu 76”, HS 1.5.1991; New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

sammuttamiseen osallistuvia tahoja ei näin ollen voinut syyttää vitkastelusta, sillä Kuwaitissa vallitsevien olosuhteiden vuoksi öljypalojen sammuttaminen ei voinut edetä nopeampaan tahtiin.

Kvantifiointi eli määrällistäminen näkyi sammutus- ja puhdistustyöt-diskurssin yhteydessä niissä HS:n artikkeleissa, joissa käsiteltiin Kuwaitissa palavien öljylähteiden määrää, sammutettujen öljylähteiden määrää, öljypaloissa joka vuorokausi tuhoutuvan öljyn määrää sekä tuhoutuneen öljyn rahallista arvoa. Näissä artikkeleissa kerrottiin, että Kuwaitissa paloi useita satoja öljylähteitä, ja että niiden sammuttaminen kestäisi parhaimmillaankin useita kuukausia, ja pahimmillaan useita vuosia. Lisäksi artikkeleissa kerrottiin, että joka vuorokausi öljypaloissa menetettiin kahdesta kuuteen miljoonaa barreliä öljyä, ja että joka vuorokausi öljypaloissa menetetyn öljyn rahallinen arvo oli 40 – 120 miljoonan dollarin välillä.²²⁴

Määrällistämisen tarkoitus öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä oli vakuuttaa lukijat siitä, miten suuren mittakaavan hanke Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammutusoperaatio oli. HS:n artikkeleissaan esittämät lukumäärälliset tiedot siitä, kuinka kauan yhden palavan öljylähteen sammuttaminen kesti ja kuinka monta öljylähdettä oli tulossa Kuwaitissa, antoivat HS:n lukijoille mahdollisuuden tehdä itse johtopäätökset siitä, kuinka kauan kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen tulisi kestämään. HS teki saman asian lukijoille selväksi myös esittämällä asiantuntijoiden lausuntoja siitä, että öljypalojen sammuttaminen tulisi kestämään kauan. Lisäksi HS:n lukumäärälliset esitykset siitä, kuinka paljon öljyä tuhoutui joka vuorokausi öljypaloissa ja miten paljon rahaa Kuwaitin hallitus menetti öljypalojen seurauksena, antoivat lukijoille konkreettista tietoa Kuwaitin öljypalojen aiheuttamista taloudellisista vahingoista. HS:ssa esitetty tieto, jonka mukaan joka vuorokausi öljypaloissa menetetyn öljyn rahallinen arvo oli 40 – 120 miljoonaa dollaria, osoitti

²²⁴ Vahtera, Antti, ”Kuwaitin öljylähteistä yhä yli puolet tulossa”, HS 28.2.1991; Washington, Washington Post, ”Öljyä palaa enemmän kuin Kuwait tuotti”, HS 3.3.1991; Lontoo, Reuter, ”Red Adair: Öljypalojen sammutus kestää kolme vuotta”, HS 7.3.1991; Ahmadin öljykenttä/Kuwait, Reuter, ”Ensimmäinen palava öljylähte saatiin sammutetuksi Kuwaitissa”, HS 8.4.1991; Kuwait, Reuter, ”Kuwait kiirehtii sammutusta”, HS 14.4.1991; Kuwait, New York Times, Wald, Matthew L, ”Öljyä palaa Kuwaitin taivaalle 4000 markan arvosta sekunnissa”, HS 25.4.1991; Kuwait, Reuter, ”Kuwaitin öljypaloista sammutettu 76”, HS 1.5.1991; New York, AP – DJ, ”YK arvioi Kuwaitin tuhojen tuntuvan sukupolvien ajan”, HS 4.5.1991.

konkreettisesti ja helposti ymmärrettävällä tavalla lukijoille, miten suuria taloudellisia menetyksiä Kuwaitin öljypalot aiheuttivat Kuwaitin valtiolle.

Huomionarvoinen seikka on se, että määrällistä retorisenä vaikutuskeinona esiintyi yhdessä faktuaalistamisen ja asiantuntijalausunnoilla vahvistamisen kanssa, samaan tapaan kuin saastunut autiomaa-diskurssin yhteydessä ääri-ilmaisujen käyttö esiintyi yhdessä faktuaalistamisen, puhekategorioiden käytön ja asiantuntijalausunnoilla vakuuttamisen kanssa. Kolme öljypalojen sammutustyöt-diskurssin yhteydessä esiintynyttä retorista vaikutuskeinoa tukivat toisiaan: faktuaalistamista retorisenä vaikutuskeinona käyttänyt toimittaja Matthew L Wald sekä asiantuntijat esittivät lukumäärällisiä arvioita palavien öljylähteiden määrästä, öljypalojen sammuttamiseen kuluva ajasta, öljypaloissa joka vuorokausi tuhoutuvan öljyn määrästä sekä menetetyt öljyn rahallisesta arvosta. Käyttämällä määrällistämistä retorisenä vaikutuskeinona omissa lausunnoissaan toimittaja Matthew L Wald ja HS:n artikkeleissa esiintyneet asiantuntijat vahvistivat omien lausuntojensa uskottavuutta. Asioiden esittäminen numeerisessa muodossa luo helposti mielikuvan selkeästä, mitattavissa olevasta yksiselitteisen ristiriidattomasta tiedosta.²²⁵

HS:ssa esitetyt tiedot Kuwaitin öljypalojen sammuttamisesta olivat pääosin oikeita tai oikeansuuntaisia. Vertailin HS:n esittämiä tietoja Kuwaitissa palavien öljylähteiden määrästä Kuwaitissa palavien öljylähteiden todelliseen määrään jo aikaisemmin maailmanloppu-, rauhan- sekä Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssien yhteydessä. Sodassa oli vaurioitunut tai syttynyt tuleen yhteensä hieman alle 800 öljylähdettä, joista oli tulossa 613. HS:ssa esitetty tieto, jonka mukaan joka vuorokausi öljyä tuhoutui kahdesta kuuteen miljoonaa barreliä, oli lähellä joka vuorokausi menetetyt öljyn todellista määrää, sillä tutkimusten mukaan öljypaloissa tuhoutui joka vuorokausi arviolta kuusi miljoonaa barreliä öljyä. Koska öljyn barrelihintana vuonna 1991 oli 19 dollaria per barreli, pelkästään öljypaloissa joka vuorokausi tuhoutuneen öljyn rahallinen arvo oli n. 115 miljoonan dollaria. Näin ollen HS:ssa esitetty arvio, jonka mukaan joka vuorokausi menetettiin 40 – 120 miljoonan dollarin arvosta öljyä, oli lähellä joka vuorokausi öljypaloissa menetetyt öljyn todellista rahallista arvoa. Yhdeksän kuukautta

²²⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 1999, 146.

kestäneiden öljypalojen seurauksena Kuwait menetti arviolta kolme prosenttia kaikista öljyvaroistaan, mikä tarkoitti n. 3 miljardia öljybarrelia.²²⁶

HS:ssa esitettiin myös erilaisia arvioita siitä, kuinka kauan kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen tulisi kestämään. HS:ssa esitetyt arviot liikkuivat muutamasta kuukaudesta aina 18 kuukauteen, kahdesta kolmeen vuoteen ja jopa useaan vuoteen. Todellisuudessa kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen kesti yhdeksän kuukautta. Tässä tapauksessa HS:ssa esitetyt näkemykset Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseen vaadittavasta ajasta osoittautuivat voimakkaasti liioitelluiksi. On kuitenkin otettava huomioon, että heti sotatoimien päätyttyä tilanne Kuwaitissa oli sekava, eikä öljypaloja sammuttamaan tulevilla sammutusmiehilläkään ollut selkeää kuvaa Kuwaitin öljypalojen suuresta mittakaavasta. Joidenkin öljypalojen sammutusasiantuntijoiden mukaan kaikkien öljypalojen sammuttaminen saattaisi kestää jopa viisi vuotta. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Kuwaitissa paloi sodan päätyttyä 613 öljylähdettä, mikä oli huomattavasti suurempi määrä kuin mitä öljypalojen sammutusasiantuntijat olivat odottaneet ennen kuin he saapuivat Kuwaitiin. Öljypalojen sammutusoperaatio oli monikansallinen hanke. Pääosan öljylähteiden sammutustyöstä tekivät neljä ulkomaista öljylähteiden sammutukseen erikoistunutta yhtiötä: yhdysvaltalaiset yhtiöt Red Adair Company, Boots & Coots International Well Control ja Wild Well Control, sekä kanadalainen yhtiö Safety Boss of Canada. Sammutustöitä auttamaan saapui sammutusryhmiä myös Neuvostoliitosta, Ranskasta ja Kiinasta, mutta ensiksi mainitut neljä yhtiötä tekivät suurimman osan sammutustöistä, ennen kuin muita ulkomaalaisia sammutusryhmiä saapui Kuwaitiin vasta useita kuukausia sotatoimien päättymisen jälkeen.²²⁷

HS:ssa esitetyt kuvaukset öljypalojen sammutustöiden edellytyksenä vaadituista suurista huoltojärjestelyistä pitivät paikkansa. Kuwait Oil Companyn²²⁸, joka omisti kaikki Kuwaitin öljylähteet, oli tarkoitus myös toimittaa sammutusryhmille kaikki öljypalojen sammuttamiseen tarvittava kalusto. Öljypalojen sammutusryhmien saapuessa Kuwaitiin he kuitenkin havaitsivat, että lähes kaikki Kuwait Oil Companyn öljykenttäkalusto oli joko varastettu tai tuhottu sodan

²²⁶ Atkinson 1993, 492 – 493; Bloom et. al. 1994, 82; Counterspill, ”Gulf War Oil Disaster”, <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014; Hirschmann 2005, 1, 15, 21.

²²⁷ Bloom et. al. 1994, 82; Hirschmann 2005, 16 – 18, 20 – 21, 26 – 27.

²²⁸ Kuwaitin kansallinen öljy-yhtiö, kansallistettu vuonna 1975.

aikana, joten kaikki öljypalojen sammuttamiseen tarvittava kalusto oli tuotava ulkomailta. Tarvittavan sammutuskaluston tuomista Kuwaitiin hidasti taas se, että Kuwaitin merialueet oli ensin raivattava irakilaisien asettamista merimiinoista. Lisäksi Kuwaitin vaurioituneita teitä oli korjattava, jotta tarvikkeita ja kalustoa saataisiin tuotua palavien öljylähteiden lähelle. Ilman tarvittavaa sammutuskalustoa öljypalojen sammutusryhmät eivät voineet tehdä juuri mitään öljypalojen sammuttamiseksi. Vasta huhtikuun 1991 lopussa tarvikkeiden ja sammutuskaluston tuonti Kuwaitiin helpottui, ja sammutusryhmät pystyivät aloittamaan työnsä tekemisen.²²⁹

Myös HS:n artikkeleissa esiintyneet kuvaukset Kuwaitissa vallinneista vaikeista olosuhteista, öljypalojen sammuttamisen teknisestä suorittamisesta sekä öljypalojen sammuttamisen vaikeudesta pitivät paikkansa. Ilman lämpötila palavien öljylähteiden läheisyydessä saattoi nousta jopa 500 celsiusasteeseen. Joissakin tapauksissa ilman lämpötila palavien öljylähteiden ympärillä oli niin korkea, että palavan öljylähteen ympärillä oleva hiekka muuttui sulaksi lasiksi, joka virtasi pitkin maan pintaa. Purkautuvista ja palavista öljylähteistä lähtenyt melu oli niin voimakas, että öljypalojen sammutusryhmien oli vaikea kommunikoida keskenään. Lisäksi palavien öljylähteiden läheisyydessä oli usein suuria öljyn täyttämiä altaita tai kokonaisia öljyjärviä. Aavikon kuumuudessa öljyaltasta haihtuva öljy muodosti näkymättömiä höyrystyneestä öljystä muodostuneita pilviä, jotka leimahtivat helposti tuleen altistuessaan palavien öljylähteiden liekeille. Lisäksi purkautuvista öljylähteistä purkautuvaa öljyä lensi taivaalle ja satoi myöhemmin alas muodostaen tahmeaa mustaa sumua, joka peitti alleen rakennuksia, autoja, ihmisiä ja eläimiä. Samaan aikaan alueella leijaili koko ajan tukehduttavaa mustaa savua.²³⁰

Myös HS:n esittämät tekniset kuvaukset öljypalojen sammuttamisesta sekä öljypalojen sammuttamisen vaikeudesta olivat oikeansuuntaisia. Sammutusmiehet pystyivät lähestymään palavia öljylähteitä ainoastaan suoja-pukujen ja -varusteiden kanssa. Sammutusmiehet lähestyivät palavia öljylähteitä puskutraktorien kanssa, jotka raivasivat tietä läpi öljylammikoiden ja samalla suojasivat sammutusmiehiä öljypalojen kuumuudelta. Samalla heidän tuli varoa myös irakilaisien öljylähteiden ympärille asettamia miinoja. Öljylähteiden

²²⁹ Hirschmann 2005, 1, 16, 20 – 21; Kuwait Oil Company

<http://www.kockw.com/sites/EN/Pages/Profile/History/KOC-History.aspx>, julkaisupäivä tuntematon, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

²³⁰ Hirschmann 2005, 16, 21, 23.

lähelle etenevien sammutusmiesten päälle suihkutettiin koko ajan vettä heidän viilentämisekseen. Voimakkaita vesitykkeitä käytettiin myös palavien öljylähteiden sammuttamiseen, ja joskus veteen sekoitettiin kemikaaleja palojen tukahduttamiseksi. Koska sammutustöitä varten tarvittiin suunnattomia määriä vettä, Kuwaitin aavikolle kaivettiin suuria altaita, joihin pumpattiin pitkien putkilinjastojen kautta merivettä. Putkilinjastoja pitkin pumpattiin merivettä öljypalojen sammutustöihin arviolta 94.6 miljoonaa litraa joka päivä. Myös nestemäistä tyypeä käytettiin öljypalojen sammuttamiseen, kuten HS uutisoinnissaan esitti.²³¹ Myös voimakkaita räjähteitä käytettiin öljypalojen sammuttamiseen luomalla tyhjiö palavan öljylähteen ympärille, jolloin öljypalo ei saanut happea ja täten sammui. Eräs sammutuskeino oli myös johtaa mutaa palavaan öljylähteeseen. Johtamalla suuria määriä mutaa öljylähteeseen muta lopulta tukki vaurioituneen öljylähteen, jolloin palo sammui. Sammutetut öljylähteet piti sammutuksen jälkeen sulkea öljyputkiin asetetuilla kansilla, jotta öljyä ei karkaisi aavikolle öljylähteistä niiden sammuttamisen jälkeen. Sammutustyöt etenivät aluksi hitaasti sammutuskaluston ja kokemuksen puutteen vuoksi, mutta vähitellen sammutusmiehet oppivat toimimaan tehokkaammin. Syyskuun 1991 alussa, viisi kuukautta sammutustöiden aloittamisen jälkeen, sammutusryhmät olivat sulkeneet puolet Kuwaitin vaurioituneista öljylähteistä, ja vain kaksi kuukautta myöhemmin koko sammutustyö oli saatu valmiiksi. Viimeinen Kuwaitissa palanut öljylähde sammutettiin 7. marraskuuta 1991 seremoniallisessa tilaisuudessa Kuwaitin emiirin²³² toimesta. Yhdeksän kuukautta kestänyt raskas työ oli lopulta saatu valmiiksi.²³³

7. Yhteenveto

Ennen sotatoimien alkamista HS julkaisi vain muutaman Persianlahden sodan mahdollisia ympäristötuhoja käsittelevän artikkelin. Tällöin sodan mahdolliset ympäristötuhot saivat HS:ssa vain hyvin vähän huomiota. Sodan alkamisen jälkeen ja HS:n ryhtyessä julkaisemaan Persianlahden sodan sotatoimia käsitteleviä artikkeleita 18. tammikuuta 1991, lehti ryhtyi samalla myös uutisoimaan aktiivisesti Persianlahden sodan ympäristötuhojen ilmenemisestä ja laajenemisesta. HS:ssa julkaistujen Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevien

²³¹ Ahmadin öljykenttä/Kuwait, Reuter, ”Ensimmäinen palava öljylähde saatiin sammutetuksi Kuwaitissa”, HS 8.4.1991.

²³² Emiiri = Kuwaitin johtaja.

²³³ Hirschmann 2005, 21 – 27.

artikkeleiden määrä oli suurimmillaan samaan aikaan, kun HS julkaisi käynnissä olleen sodan sotilaallisia ja poliittisia tapahtumia käsitteleviä artikkeleita 18. tammikuuta 1991 – 28. helmikuuta 1991 välisenä aikana. Tällöin HS julkaisi keskimäärin yhden Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän artikkelin päivässä. Sotatoimien päätyttyä HS:ssa julkaistujen sodan ympäristötuhoja käsittelevien artikkelien määrä alkoi vähentyä, mutta vielä maaliskuun 1991 aikana HS julkaisi keskimäärin joka toinen päivä juuri päättyneen sodan seurauksena syntyneitä ympäristötuhoja käsitteleviä artikkeleita. Huhti- ja toukokuussa 1991 HS:ssa julkaistujen sodan ympäristötuhoja käsittelevien artikkeleiden määrä väheni huomattavasti. Molempina kuukausina HS julkaisi vain muutaman sodan ympäristötuhoja käsittelevän artikkelin per kuukausi. Kaikista tutkimusaikavälillä julkaistuista 959 Persianlahden sotaan liittyvästä artikkelista sodan ympäristötuhoja käsittelevien artikkeleiden osuus oli 82 artikkelia, mikä on 8,5 prosenttia kaikesta sotaan liittyvästä uutisoinnista. Sodan ympäristötuhoja käsittelevien artikkeleiden määrä kaikesta sotaan liittyvästä uutisoinnista ei ollut suuri, mutta HS uutisoi sodan ympäristötuhoista koko tutkimusaikavälillä, eikä aihepiiri jäänyt missään vaiheessa uutispimentoon.

HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa esiintyi yhteensä kymmenen erilaista diskurssia. Nämä diskurssit olivat maailmanloppu-diskurssi, rauhandiskurssi, joukkotuhoase-diskurssi, öljypalo-diskurssi, öljyvuoto-diskurssi, öljytaisteludiskurssi, Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssi, Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssi, saastunut autiomaa-diskurssi sekä öljypalojen sammutustyöt-diskurssi. Jokainen diskurssi oli sisällöltään vaihteleva ja yksilöllinen, vaikka jotkut diskurssit käsitelivät samaa aihetta eri näkökulmista ja joskus vielä samanaikaisesti jonkin toisen diskurssin kanssa. Esimerkiksi tammikuun 1991 puolivälistä aina helmikuun 1991 puoliväliin asti, eli sodan alku- ja keskivaiheilla, HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa esiintyi samanaikaisesti neljä eri diskurssia, jotka olivat joukkotuhoase-diskurssi, öljypalo-diskurssi, öljyvuoto-diskurssi sekä öljytaistelu-diskurssi. Sodan alku- ja keskivaiheilla esiintyneillä öljyvuoto- ja öljytaistelu-diskursseilla oli sama aihe, eli Persianlahden öljyvuoto, ja ne esiintyivät HS:ssa ajallisesti samaan aikaan. Mutta nämä kaksi diskurssia keskittyivät kuvaamaan kahta eri näkökulmaa samasta aiheesta: öljyvuoto-diskurssi kuvasi Persianlahden öljyvuodon leviämistä sekä sen aiheuttamia ympäristötuhoja. Öljytaistelu-diskurssi taas kuvasi liittouman toimintaa öljyvuodon leviämisen estämiseksi sekä sen aiheuttamien ympäristötuhojen rajoittamiseksi. Sotatoimien päätyttyä HS:n ympäristötuhoja koskevassa

uutisoinnissa esiintyi samanaikaisesti kolme eri diskurssia, jotka olivat Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssi, saastunut autiomaa-diskurssi sekä öljypalojen sammutustyöt-diskurssi. Kaikilla kolmella diskurssilla oli sama aihe, eli Kuwaitissa riehuvat öljypalot, mutta jokaisessa diskurssissa tätä aihetta käsiteltiin eri näkökulmista. Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssissa HS otti kantaa siihen, kuka oli syyllinen Kuwaitissa syttyneisiin massiivisiin öljypaloihin. Saastunut autiomaa-diskurssissa HS taas keskittyi kuvaamaan Kuwaitin öljypalojen aikaansaamia suuria ympäristötuhoja Kuwaitissa, ja öljypalojen sammutustyöt-diskurssissa HS kuvasi kuwaitilaisten palkkaamien sammutusryhmien pyrkimyksiä saada nämä Kuwaitissa riehuvat öljypalot sammutetuiksi.

Persianlahden sodan ympäristötuhojen uutisoinnissa esiintyneiden diskurssien suhtautuminen sekä sodan ympäristötuhojen vakavuuteen että niiden aiheuttajaan vaihteli suuresti. Ennen sotatoimien alkamista esiintyneiden maailmanloppu- ja rauhandiskurssien suhtautuminen mahdollisesta sodasta syntyviin ympäristötuhoihin oli erittäin kielteinen. Maailmanloppu-diskurssin mukaan sotatoimista mahdollisesti seuraavat ympäristötuhot uhkasivat koko maailman ekologista tasapainoa, ja rauhandiskurssin mukaan tämä oli peruste sille, että sotatoimia ei tulisi aloittaa. Sen sijaan Persianlahden kriisi tulisi rauhandiskurssin mukaan ratkaista neuvotteluilla. Maailmanloppu- ja rauhandiskurssien mukaan vastuu sotatoimien alkamisesta sekä sotatoimista mahdollisesti seuraavista ympäristötuhoista oli Yhdysvaltojen johtamalla liittoumalla. Mikäli liittouma luopuisi ajatuksesta karkottaa irakilaiset pois Kuwaitista sotavoimin ja ratkaisisi kriisin neuvotteluilla Irakin kanssa, ei silloin syntyisi myöskään vaarallisia ympäristötuhoja. Sotatoimien alkamisen jälkeen tämä näkemys ei kuitenkaan ollut enää looginen, joten sodan alku- ja keskivaiheilla esiintyneissä joukkotuhoase-, öljypalo-, öljyvuoto-, ja öljytaistelu-diskursseissa HS muutti suhtautumistaan käynnissä olleen sodan aikana havaittuihin ympäristötuhoihin. HS ei sodan alku- ja keskivaiheilla vähätellyt eikä kauhustellut sodan aikana havaittuja ympäristötuhoja, vaan HS uutisoi viileän analyttisesti sodan aikana havaittujen ympäristötuhojen laajenemisesta sekä liittouman toiminnasta rajoittaa ympäristötuhojen leviämistä. HS ei myöskään sodan alku- ja keskivaiheilla ottanut itse kantaa siihen, kumpi sodan osapuolista, liittouma vai Irak, oli syyllinen sotatoimien seurauksena syntyneisiin ympäristötuhoihin. Tässäkin suhteessa HS:n sodan ympäristötuhoista uutisointi oli neutraalia ja puolueetonta sodan alku- ja keskivaiheilla.

Sodan loppuvaiheessa HS:n sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa alkoi esiintyä Irakin poltetun maan taktiikka-diskurssin yhteydessä lievästi näkemys, jonka mukaan Irak olisi syyllinen Kuwaitissa syttyneisiin öljypaloihin. Mutta vasta sotatoimien päättymisen jälkeen HS:n sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa tapahtui voimakas muutos aikaisempaan ympäristötuhojen neutraaliin ja puolueettomaan uutisointiin nähden. Sotatoimien päättymisen jälkeen HS ryhtyi avoimesti syyllistämään Irakia ja Saddam Husseinia Kuwaitin öljylähteiden tahalliseen tuhoamiseen ja massiivisten öljypalojen sytyttämisestä. Tämä tuli HS:n sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa selvästi esille heti sotatoimien päättymisen jälkeen maaliskuussa 1991 Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssissa. Tuolloin HS uutisoi omien toimittajiensa taholta erittäin kielteiseen ja vakavaan sävyyn Kuwaitin öljypalojen aikaansaamista vakavista, mutta vaikutuksiltaan alueellisista ympäristötuhoista. HS myös syytti Irakia ja Saddam Husseinia tämän diskurssin yhteydessä ympäristöterrorismin harjoittamisesta. Tätä näkemystä irakilaisten ja Saddam Husseinin syyllisyydestä Persianlahden sodan seurauksena syntyneisiin ympäristötuhoihin HS ei sodanjälkeisessä sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan enää muuttanut. HS ei sodan jälkeen enää myöskään muistellut ennen sotaa julkaisemissaan, sodan mahdollisia ympäristötuhoja koskevissa artikkeleissaan esiintyneitä näkemyksiä, joiden mukaan sodan mahdolliset ympäristötuhot vältettäisiin, mikäli sotaa ei aloitettaisi.

Tämä sodan ympäristötuhojen uutisoinnissa tapahtunut muutos suhtautumisessa sodan ympäristötuhojen vakavuuteen sekä syylliseen niiden aiheuttajasta vaikutti myös HS:n sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa Saddamin ympäristöterrorismi-diskurssin kanssa samaan aikaan esiintyneisiin saastunut autiomaan- ja öljypalojen sammutustyöt-diskursseihin. Ensimmäisessä HS keskittyi kuvaamaan nimenomaan irakilaisten tahallaan sytyttämien öljypalojen seurauksena saastunutta Kuwaitin ympäristöä, ja jälkimmäisessä HS taas keskittyi kuvaamaan kuwaitilaisten palkkaamien sammutusryhmien toimintaa nimenomaan irakilaisten tahallaan sytyttämien Kuwaitin öljypalojen sammuttamiseksi. HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissa tapahtui siis useita voimakkaita muutoksia HS:n asennoitumisessa kahteen tärkeään kysymykseen: miten vakavasti HS suhtautui Persianlahden sodan seurauksena syntyneisiin ympäristötuhoihin, ja kuka oli HS:n mielestä vastuussa näiden sotatoimien seurauksena syntyneiden ympäristötuhojen aikaansaamisesta.

HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevissä diskursseissa esiintyi yhteensä kahdeksan erilaista retorista vaikutuskeinoa. Kaikkein useimmin esiintynyt retorinen vaikutuskeino HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevissä diskursseissa oli asiantuntijalausunnoilla vahvistaminen, joka esiintyi kahdeksassa eri diskurssissa. Seuraavaksi yleisin retorinen vaikutuskeino oli puhekategoriolla oikeuttaminen, joka esiintyi kuudessa eri diskurssissa. Sekä kvantifiointi eli määrällistäminen että myös ääri-ilmaisujen käyttö esiintyivät molemmat viidessä eri diskurssissa. Faktuaalistaminen esiintyi kolmessa eri diskurssissa, liittoutumisasteen säätely esiintyi kahdessa eri diskurssissa, ja toisto ja tautologia sekä vaihtoehdottomuusstrategia esiintyivät molemmat vain yhdessä diskurssissa. Voidaan siis sanoa, että tärkeimmät retoriset vaikutuskeinot, joilla HS pyrki saamaan lukijansa vakuuttuneiksi HS:ssa esitettyjen Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevien näkemysten uskottavuudesta, olivat asiantuntijoiden ja vaikutusvaltaisten tahojen, joko ihmisten tai erilaisten kollektiivisten ryhmien ja instituutioiden, esittämiin lausuntoihin vetoaminen. Lisäksi HS pyrki saamaan lukijansa vakuuttuneiksi esittämällä lukumäärällisiä arvioita sodan ympäristötuhojen laajuudesta sekä käyttämällä voimakkaita ääri-ilmaisuja sodan ympäristötuhojen laajuutta ja vakavuutta käsitellessään. Myös HS:n omien toimittajien sekä muiden Kuwaitissa paikan päällä olleiden henkilöiden esittämiin silminnäkijälausuntoihin vetoaminen oli HS:n useasti käyttämä retorinen vaikutuskeino HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja käsittelevän uutisoinnin yhteydessä.

HS:n Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissa esitettyjen tietojen, arvioiden ja näkemysten vastaavuus verrattuna sodan jälkeen tehtyjen, Persianlahden sodan ympäristötuhoja koskevien tutkimusten antamiin tietoihin vaihteli jonkin verran. Ennen sotatoimien alkua HS esitti sodan mahdollisia ympäristötuhoja koskevassa uutisoinnissaan, että sodan seurauksena syntyvät ympäristötuhot saattaisivat johtaa maailmanlaajuiseen ympäristökatastrofiin, joka saattaisi uhata koko maapallon ekologista tasapainoa. Toisen HS:ssa ennen sotaa esitetyn näkemyksen mukaan Kuwaitin öljypalot eivät aiheuttaisi maailmanlaajuista ympäristökatastrofia, ja että laajojen öljypalojen sytyttäminen olisi vaikeaa, ja näin ollen olisi epätodennäköistä, että liittouman sotatoimista Irakia seuraisi laajoja ympäristötuhoja. Kumpikaan näistä näkemyksistä ei toteutunut sellaisenaan. Irakilaiset pystyivät sytyttämään laajoja öljypaloja Kuwaitissa, jotka aiheuttivat erittäin vakavia ympäristötuhoja Persianlahden alueella, mutta öljypaloista syntynyt savu ja noki eivät levinneet suurissa määrin Persianlahden ulkopuolelle. Näin ollen Kuwaitin öljypalot eivät johtaneet

maailmanlaajuiseen ympäristökatastrofiin. Näitä HS:ssa ennen sotatoimien alkua esitettyjen näkemysten paikkansapitämättömyyttä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että koska mitään Kuwaitin öljypaloja vastaavaa massiivista ympäristökatastrofia ei ollut aikaisemmin tapahtunut, asiantuntijat eivät voineet tehdä tarkkoja arvioita sotatoimista mahdollisesti seuraavista ympäristötuhoista.

Persianlahden sodan alku- ja keskivaiheilla HS vältti ympäristötuhojen vakavuuden liioittelua tai vähättelyä ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissaan. Eräs syy sille, miksi HS ei esittänyt tarkkoja arvioita sodan alku- ja keskivaiheilla, oli liittouman harjoittama sotasensuuri. Tämän vuoksi ympäristötuhojen tapahtumapaikoilla ei ollut asiantuntijoita tekemässä tarkkoja arvioita ympäristötuhojen vakavuudesta, ja lisäksi liittouma sensuroi ympäristötuhoja koskevia tietoja. Tämän vuoksi HS:lla ei voinut uutisoida tarkasti sodan ympäristötuhoista. Sen sijaan HS seurasi viileän analyttisesti Persianlahdelta saatuja tietoja sodan seurauksena syntyneistä ympäristötuhoista, kuten Kuwaitissa havaituista öljypaloista sekä Persianlahden öljyvuodosta, sekä liittouman toiminnasta öljyvuodon torjumiseksi. Siinä asiassa HS oli sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissaan oikeassa, että ainoastaan liittouman joukot ryhtyivät toimenpiteisiin Persianlahdella syntyneen öljyvuodon torjumiseksi. Tämän asian vahvistavat myös Persianlahden sodan ympäristötuhoista tehdyt tutkimukset.

Sodan loppuvaiheessa HS esitti sodan ympäristötuhoja käsittelevässä uutisoinnissaan, että irakilaiset olivat ryhtyneet tahallaan sytyttämään Kuwaitissa olevia öljylähteitä palamaan. Sodan jälkeen tehdyt tutkimukset sodan ympäristötuhoista vahvistavat, että tämä piti paikkansa. Sodan jälkeen HS ryhtyi esittämään tarkempia tietoja Kuwaitissa palavien ja vaurioituneiden öljylähteiden lukumääristä sekä öljypaloissa joka vuorokausi tuhoutuvan öljyn määrästä. Nämä arviot olivat joko liian pieniä tai suuria verrattuna palavien ja vaurioituneiden öljylähteiden sekä öljypaloissa joka vuorokausi tuhoutuneen öljyn todelliseen määrään. Tämä johtui siitä, että Kuwaitiin heti sodan päätyttyä saapuneet toimittajat ja asiantuntijat eivät voineet Kuwaitissa vallinneiden sekavien olosuhteiden vuoksi tehdä heti tarkkoja arvioita palavien öljylähteiden sekä joka vuorokausi öljypaloissa tuhoutuvan öljyn määrästä.

Lisäksi HS esitti sodan päätyttyä toimittajien sekä Kuwaitissa käyneiden henkilöiden silminnäkijäläusuntoja Kuwaitin ympäristön tilasta. Nämä kuvaukset vastasivat Kuwaitin ympäristön todellista tilaa: öljypaloista levinnyt suuri savupilvi leijaili koko Kuwaitin yllä, ja se teki Kuwaitin asukkaiden elämän vaikeaksi. Lisäksi Kuwaitin pääkaupungissa havaittiin huomattavaa ulkolämpötilojen laskua, koska paksu savupilvi rajoitti auringonvalon pääsyä maan pinnalle, jolloin jopa vuorokauden valoispimpana aikana Kuwaitissa oli hyvin pimeää. HS kuvasi uutisoinnissaan myös öljypaloja sammuttamaan tulleiden sammutusryhmien toimintaa ja esitti arvioita siitä, kuinka kauan kaikkien Kuwaitissa palavien öljylähteiden sammuttaminen kestäisi. HS:ssa esitetyt arviot 1,5 vuodesta useaan vuoteen osoittautuivat liioitelluiksi, sillä kaikki Kuwaitin öljypalot saatiin sammutettua yhdeksässä kuukaudessa. On kuitenkin otettava huomioon, että HS:ssa esitetyt liioitellut arviot kaikkien öljypalojen sammuttamisen vaatimasta ajasta perustuivat siihen, miten kauan öljypaloja sammuttamassa olleet sammutusryhmät arvoivat sammutustyön kestävän. Sammutusryhmät eivät olleet aikaisemmin joutuneet sammuttamaan satoja yhtä aikaa palavia öljylähteitä, ja lisäksi heiltä puuttui sammutukseen tarvittavaa kalustoa. Näiden syiden vuoksi he arvioivat kaikkien Kuwaitin öljypalojen sammuttamisen kestävän paljon kauemmin, kuin se todellisuudessa kesti.

8. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lehdet

Helsingin Sanomat 27.12.1990 – 31.5.1991.

Internet-tutkimuskirjallisuus

Counterspill. Maailman öljyonnettomuuksiin keskittynyt sivusto.

”BP Oil Spill”. Tietoa Meksikonlahdella sattuneesta Deepwater Horizon-öljynporauslautan öljyonnettomuudesta vuonna 2010. Julkaistu Counterspill-sivustolla, julkaisupäivä tuntematon. <http://www.counterspill.org/disaster/bp-oil-spill>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

”Gulf War Oil Disaster”. Tietoa Persianlahden sodan seurauksena syntyneistä öljypaloista ja öljyvuodosta vuonna 1991. Julkaistu Counterspill-sivustolla, julkaisupäivä tuntematon. <http://www.counterspill.org/disaster/gulf-war-oil-disaster>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Cutler, Cleveland J. “Deepwater Horizon oil spill”. Tietoa Meksikonlahdella sattuneesta Deepwater Horizon-öljynporauslautan öljyonnettomuudesta vuonna 2010. Julkaistu The Encyclopedia of Earth-sivustolla 5.12.2010, päivitetty 22.2.2013. <http://www.eoearth.org/view/article/51cbf0267896bb431f6a0797/>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Helsingin Sanomat.

STT-Reuters-AFP, ”USA:n viimeinen sotilassaattue poistui Irakista”. Julkaistu HS:n internet-sivustolla 18.12.2011.

<http://www.hs.fi/ulkomaat/USAn+viimeinen+sotilassaattue+poistui+Irakista/a1305551616320>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Helsingin Sanomat, Pelli, Petja, ”Tutkija: Iranilla alkaa olla kova kiire”. Julkaistu HS:n internet-sivustolla 20.11.2013.

<http://www.hs.fi/ulkomaat/Tutkija+Iranilla+alkaa+olla+kova+kiire/a1384915814514>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Helsingin Sanomat, Vähäsarja, Irina & Vöntönen, Elina, ”Iranin ydinohjelmasta syntyi historiallinen sopu”. Julkaistu HS:n internet-sivustolla 24.11.2013.

<http://www.hs.fi/ulkomaat/Iranin+ydinohjelmasta+syntyi+historiallinen+sopu/a1385178450096>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

AFP-HS, ”Irakin väkivaltaisuuksissa kuoli maanantaina taas kymmeniä ihmisiä”. Julkaistu HS:n internet-sivustolla 17.12.2013.

<http://www.hs.fi/ulkomaat/Irakin+v%C3%A4kivaltaisuuksissa+kuoli+maanantaina+taas+kymmeni%C3%A4+ihmisi%C3%A4/a1387170958351>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Kuwait Oil Company. Tietoa Kuwait Oil Company-yhtiöstä. Julkaistu Kuwait Oil Company-yhtiön internet-sivustolla, ei tietoa kirjoittajasta tai julkaisupäivästä.

<http://www.kockw.com/sites/EN/Pages/Profile/History/KOC-History.aspx>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Moss, Laura. ”The 13 largest oil spills in history”. Tietoa maailman suurimmista öljyonnettomuuksista. Julkaistu Mother Nature Network-sivustolla 16.7.2010.

<http://www.mnn.com/earth-matters/wilderness-resources/stories/the-13-largest-oil-spills-in-history>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

YLE

AFP-AP-Reuters, "Viimeiset Yhdysvaltojen joukot poistuivat Irakista". Julkaistu YLE:n internet-sivustolla 18.12.2011.

http://yle.fi/uutiset/viimeiset_yhdysvaltojen_joukot_poistuivat_irakista/5469748, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

YLE Uutiset, Pirhonen, Kalle, "Cronberg Iran-sovusta: Ensiaskel, jolla on paljon vastustajia". Julkaistu YLE:n internet-sivustolla 24.11.2013. http://yle.fi/uutiset/cronberg_iran-sovusta_ensiaskel_jolla_on_paljon_vastustajia/6950642, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

YLE Uutiset, Heiskanen, Heikki, "Tuomioja: Iran-sopimus erittäin hyvä uutinen Lähi-idän alueelle". Julkaistu YLE:n internet-sivustolla 24.11.2013. http://yle.fi/uutiset/tuomioja_iran-sopimus_erittain_hyva_uutinen_lahi-idan_alueelle/6950732, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

AFP-YLE Uutiset, Orjala, Anne, "Israel ärähti Iran-sovusta: Sopimus on huono". Julkaistu YLE:n internet-sivustolla 24.11.2013. http://yle.fi/uutiset/israel_arahti_iran-sovusta_sopimus_on_huono/6950578, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Reuters-AFP, YLE Uutiset, Wallius, Anniina, "Autopommit tappoivat Bagdadissa YK:n pääsihteerin vierailun aikana". Julkaistu YLE:n internet-sivustolla 13.1.2014. http://yle.fi/uutiset/autopommit_tappoivat_bagdadissa_ykn_paasihteerin_vierailun_aikana/7028970, tarkastettu viimeksi 13.4.2014.

Tutkimuskirjallisuus

Al-Ajmi, Dhari et. al. 1998. Oil Trenches and Environmental Destruction in Kuwait: One of Iraq's Crimes of Aggression. Center for Research and Studies on Kuwait, painopaikka tuntematon.

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Atkinson, Rick 1993. Crusade: the Untold Story of the Persian Gulf War. Houghton Mifflin Company, New York.

Bloom, Saul et. al. 1994. Hidden Casualties: Environmental, Health and Political Consequences of the Persian Gulf War. North Atlantic Books, Berkeley.

Denton, Robert E. Jr. 1993. The Media and the Persian Gulf War. Praeger Publishers, Westport.

Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu. Suomentajat Virpi Blom & Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere.

Henning, Carl et. al. 2003. Päivälehti – Helsingin Sanomat. Helsingin Sanomat, Helsinki.

Hirschmann, Kristine 2005. The Kuwaiti Oil Fires. Facts on File, Inc, New York.

IAEA 2003. Radiological Conditions in Areas of Kuwait with Residues of Depleted Uranium. IAEA, Wien. Luettavissa internetissä.

(http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1164_web.pdf, tarkastettu viimeksi 13.4.2014)

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Jyväskylä.

Lappalainen, Iris (Toim.) 1991. Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Gaudeamus, Forssa.

Luostarinen, Heikki & Nieminen, Hannu (toim.) 1991. Persianlahden sota ja journalismi. Tampereen Yliopisto, Tampere.

Luostarinen, Heikki 1994. Mielen kersantit. Hanki ja jää, Juva.

Luostarinen, Heikki 2003. Sodan viestit. Teoksessa Miksi soditaan? Toimittanut Anssi Männistö 2003. Vastapaino, Jyväskylä.

Lyytimäki, Jari & Palosaari, Marika 2004. Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa. Suomen ympäristökeskus. Edita Prima Oy, Helsinki.

McManus, Keith 2006. Civil liability for wartime environmental damage: Adapting the United Nations compensation commission for the Iraq war. *Boston College Environmental Affairs Law Review* vol. 33 Issue 2, 417 – 448. Luettavissa EBSCO-tietokannassa ja internetissä. (<http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1093&context=ealr>, tarkastettu viimeksi 13.4.2014)

Milton-Edwards, Beverley & Hinchcliffe, Peter 2001. *Conflicts in the Middle East since 1945*. Routledge, London.

Stanwood, Frederick & Allen, Patrick & Peacock, Lindsay 1991. *Persianlahden sota*. Suomentanut Lauri Kokkonen. Alfamer Oy, Helsinki.

Suhonen, Pertti 1994. *Mediat, me ja ympäristö*. Hanki ja jää, Helsinki.

Suoninen, Eero et. al. 2010. *Arjen sosiaalipsykologia*. WSOYpro Oy, Helsinki.

Tammilehto, Olli 1980. *Ympäristö ja sota*. Suomen sadankomitealiitto, Vaasa.

Väliverronen, Esa 1994. *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Tampereen yliopisto, Tampere.